

ВЫЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

**БІЗСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК**

4

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видас
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

A REFEREED

No. 4 (409), April, 1982, Vol. XXXV

Редагус Колегія

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Заступник Відповідального Редактора — М. В. Поврозник

Члени Редакційної Колегії:

проф. д-р Г. Васюкович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький,
проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олесків, ред. Л. Полтава,
проф. Б. Романенчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1981-ий РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Чвертьрічна передплата	Окреме число
Австралія	30 дол.	15 дол.	8 дол.	3 дол.
Австрія	500 шіл.	260 шіл.	150 шіл.	55 шіл.
Аргентина	90.000 пез.	45.000 пез.	23.000 пез.	8.000 пез.
Бельгія	1,200 бфр.	650 бфр.	400 бфр.	150 бфр.
В. Британія	15 ф.	8 ф.	4.50 ф.	1.50 ф.
Канада	40 дол.	22 дол.	12 дол.	4 дол.
США	35 дол.	20 дол.	12 дол.	3.50 дол.
Німеччина	70 н.м.	40 н.м.	25 н.м.	8 н.м.
Франція	150 фр.	80 фр.	50 фр.	20 фр.
Швеція	150 кор.	80 кор.	50 кор.	20 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-42 обкладинки.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Визвольний ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 4 (409)

КВІТЕНЬ, 1982

Річник XXXV

Зміст IV-ої книжки

Матеріали VI ВЗ ОУН

Ярослав Стецько: ЕТОС ПРАЦІ Й ІДЕАЛ ГЕРОЯ 388

В 40-ліття УПА

Мирон Мицько-«Дух»: «ЗЛОВУДЕШ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ АБО ЗГИНЕШ
У БОРОТБІ ЗА НЕЇ» 393

На актуальні теми

З. Карбович: НАЦІОНАЛІЗМ І ДЕМОКРАТІЯ 402

І. Дмитрів: ДЕМОКРАТИЗМ, ДЕМОКРАТІЯ І «ДЕМОКРАТИ» 403

У 90-ліття Патріярха Отця Йосифа

— ПОСЛАННЯ БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА ЙОСИФА З НАГОДИ
90 ЛІТ ЖИТТЯ 419

— СЛОВО ПАТРІЯРХА в Соборі Св. Софії 17. 2. 1982 426

— ПОБАЖАННЯ СВЯТИШОГО ОТЦЯ 429

— ПОБАЖАННЯ КАРД. ВЛАДИСЛАВА РУВІНА 429

Я. Стецько: ЗА ЄДНІСТЬ ЦЕРКВИ І НАЦІЇ (Привітальне слово Патріярхові) 430

— СЛОВО ПАТРІЯРХА НА ЗАКІНЧЕННЯ ЮВІЛЕЮ 432

— СЛОВО ПАТРІЯРХА ДО ПРОЧАН З АНГЛІЇ 434

Б. Озерський: ЮВІЛЕЙНІ ДНІ (Коментар) 435

Матеріали й документи з поневоленої України

— САМВИДАВНІ ЗАЯВИ Ю. БАДЗЯ (До ЦК КПСС) 439

(Л. І. Брежнєву) 441

— СТАНОВИЩЕ НА УКРАЇНІ 443

— ПОТРІБНІ АКЦІЇ НА ЗАХИСТ І. СВІТЛИЧНОГО, О. МЕШКО І
ЮРІЯ ШУХЕВИЧА 446

Поезії з нескореної України

Зіновій Красівський: МОЯ ТРИЯДА — 448, МІЙ ЧОВЕН — 449, КАРАГАЧ —
449; Євген Крамар: СПЕКА — 450, ЛІТЕПЛО — 451, МОЛОДІСТЬ — 451.

З галерії творчості наших поетів

С. Карпатський: ВОІСТИНУ, НИНІ — ХРИСТОС ВОСКРЕС! — 387; Микола
Лашів: ПОКЛІН МИТРОПОЛИТОВІ Й. СЛІПОМУ — 437; Ярослав Курди-
дик: ЛЕГЕНДА ПРО ХМАРУ — 452, СТРУЙКА ВОДИ — 452, БАЛЯДА
ПРО ТАЄМНИЦЮ — 453.

Ганна Черінь: УКРАЇНСЬКА КРОВ (Оповідання, продовження. 5) 455

Наука і дослідж.

о. С. Гарванко: МАТЕРІАЛИ ПРО ПАТРІЯРХІЮ (Закінчення, 2) 465

І. Левадний: Л. ПОЛТАВА — МАЙСТЕР РІЗНОМАНІТНИХ ЖАНРІВ (Зак., 6) 473
Олекса Воробай: ЖИВЕМО В АНГЛІЇ... (Уривки зі щоденника, продов., 12) 481

Огляди, рецензії

Д-р А. Бедрій: ІДАНСЬК-ДАНЦІ — КОЛИШНІЙ ВАЖНИЙ ОСЕРЕДОК
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 489

І. Дмитрів: ВИДАННЯ РІДКІСНОГО ХАРАКТЕРУ І ЗМІСТУ 494

Герасим Ройко: КОЛИ ВРЕХНА МАЄ ДОВГІ НОГИ 497

Ірина Пеленська: ТЕМАТИЧНЕ ЗВАГАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 500

Софія Наумович: «МОЄ РЕМЕСЛО» СВЯТОСЛАВА КАРАВАНСЬКОГО 501

В. Т.: «ДО БЛАКІТНИХ ВЕРШИН» 503

З ЛІСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ 505

Д-р Р. Малащук: НА ДОРОГУ У ВІЧНІСТЬ (Сл. п. Марії Солонинки) 507

Некрологи

Сл. п. Марія з Рудих СОЛОНИНКА 510

Сл. п. Павло КОТЛЯРЧУК 511

БІБЛІОГРАФІЯ 512

**ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»
ЛОНДОН**

Зі світлим празником Воскресіння Ісуса Христа вітаємо Блаженнішого Патріярха Отця Йосифа, Блаженнішого Митрополита Мстислава, Ієрархів Українських Церков, Голову і Членів Проводу ОУН, Проводи українських самостійницьких Установ і Організацій, Співробітників, Передплатників і Читачів нашого журналу і всіх Українських Патріотів на Україні, в московських тюрмах і на засланні та на чужині. З особливим пієтизмом вітаємо з цього-річним Великоднем Патріярха Отця Йосифа на 90 році життя і праці для добра Української Церкви й Народу. Всім бажаємо радісних і щасливих Великодніх Свят і успіхів у змаганнях за Волю та Державність України.

Редакція «Визвольного Шляху»
Дирекція, Адміністрація і Друкарня УВС

С. КАРПАТСЬКИЙ

ВОІСТИНУ, НИНІ — ХРИСТОС ВОСКРЕС!

По всій Землі загули срібні дзвони,
Крім клаптика проклятої землі,
Раби в кайданах у »п'ятій колоні«
Не святять пасхи і не б'ють поклони,
Знова Христа розпняли у Кремлі.

І розпинають щодня, щохвилину
Голгофа кожна Українська сім'я,
Защо Тебе розпняли Божий Сину?
Зате, щоб в світлу Господню годину
Прославилось Воскреслого ім'я.

Ти встав із мертвих всемогутній Сине
Бога Отця. Вознісся до небес, —
Ствердив Людям, що правда не загине,
Нехай від всіх Народів пісня лине:
— Воїстину, нині — Христос Воскрес!

Густими рядами Христа вітають,
А ось: закуті народи ідуть,
З кайданів і сліз шляхи накривають,
Воскреслий Христе — Тебе величають,
Молитви, славу і честь віддають.

Серед закутих і ми виринаєм
Знедолені діти України,
Єдності, Волі від Христа благаєм,
Один одному іти помагаєм
На Голгофу, на шпилі руїни.

На цій вершині збудуєм державу —
Вільну, Соборну, а Ти із Небес
Благослови плян — задуману справу,
Тобі воздаємо вічну славу,
Воїстину, нині — Христос Воскрес!

Ярослав СТЕЦЬКО

ЕТОС ПРАЦІ Й ІДЕАЛ ГЕРОЯ

Соціалізм і лібералізм принесли те лихо, що вони навспіл знецінили ідею праці. Є багато причин цього. Особлива вина за капіталізмом, як системою, що культивує лише зиск, наслідком якого буває визиск. Праця — це творчість, це радість життя, це в певному розумінні і сенс життя. Немає гіршої й ліпшої праці з етичної точки зору, так як немає різної якості героїв у пов'язанні з їх місцем в ієрархічній драбині суспільства. Вирішальним є етичний первень. Шевський челядник Дмитро Данилишин залишиться по-вік-віки найвищого ступеня героєм, не меншим від найвищого ступеня провідника, чи командира-героя на ієрархічній драбині відносної організаційної чи військової формації.

Не інакше є з етосом праці. Кожна корисна суспільству праця є етично однаково вартісна, без уваги на її якість і ефект у розбудові суспільства. Будівельний робітник чи інженер, атомовий фізик чи замітач вулиць з етичної точки зору є однаково розцінювані. Не існує т. зв. найманої праці, ані т. зв. наймичок у націоналістичній концепції праці з культивованим націоналізмом етосом праці. Є поділ праці, є різного роду праця, якої вартість визначається її корисністю для суспільства, бо людина є суспільна істота.

Мислитель потребує допомоги для виконання таких робіт, які відтягали б його від його істотної праці. Помічниця в господарстві виконує те, що лежить в її засягу інтелектуальних спроможностей, зацікавлення, вдачі, бажання означеного роду праці тощо. Очевидно, для добра спільноти необхідно, щоб менше здібний виконував те, що він здатний зробити, як мав би робити це, наприклад, дослідник причин недуги, яка нищить сотні тисяч людей, бо її джерело невідоме.

Кожна праця повинна приносити радість, вдовolenня, бо праця не є кара Божя, як це фальшиво інтерпретують Св. Письмо. Який глузд життя людини без праці? Ця кальвіністична приреченість праці, як кари Божої, що має місце також у наслідок процесу розвитку раннього капіталізму, який трактував людину як майже бездушне тягло, щоб лише мати зиск, визиск — мусить бути остаточно ліквідована.

Немає сумніву, що профспілки у великій мірі причинилися до зламання цього елементу — тотального визиску, ставши на захист робітництва. Але вони втратили в боротьбі за слушну справу, в змагу проти визиску — саму суть ідеї праці, її етичний зміст, втратили етос праці. Почався змаг, з огляду на розуміння праці як

нещастя, як кари, за якнайкоротший час праці, а за якнайбільший зиск за пророблену працю. Тепер профспілки займають місце, виконують ролю аналогічну, хоча у протилежному напрямку, до раннього капіталізму. Теза: якнайменше працювати, а якнайбільше заробляти матеріальних дібр — є проти духової природи людини, є чистокровним філософічним матеріалізмом, і в тому фінансовий капіталізм і соціалізм — це два рідні ідеологічно й етично брати.

Боротьба за те, щоб якнайменше працювати, а якнайбільше заробляти, доведе до моральної деградації людини. Це два протилежні поняття й етичні категорії: належна винагорода за працю й безоглядне намагання звести людину до мінімально працюючої істоти, з погляду розуміння праці не як радості життя, як радості творчості, насолоди з виконаного обов'язку супроти себе, суспільства, нації, Бога! Як довго буде існувати таке розуміння праці, ніколи світ не вийде з соціальної й етичної кризи, бо людина, Богоподібна істота, остаточно зведеться до дармоїда. *Дармоїд стане типом щасливої людини!* По цій лінії також іде соціалістична ідея велферстейту, в якому вже на дармоїдів працюють люди, що свій людський обов'язок бачать у праці, у творчості, бо інакше зогниють у гедонізмі, розпусті, п'янстві, розбоях, грабежах, убивствах.

Якраз назріваюча в практично-державному і суспільно-політичному відношеннях епоха націоналізму, для якого власна нація є центром усіх суспільних і політичних порядкувань, несе новий етос праці, бо вона націю уважає найвищою спільнотою, духово-органічною на землі й її членів — синами й дочками однієї Матері-Батьківщини. Це ідейне й етичне ствердження, це ідейне й етичне пережиття змінює відношення людини, як члена нації, до праці, до зиску і визиску.

Засновна система соціально-економічного та державно-політичного ладу в гармонії з ідеологічно-етичною системою вартостей елімінує несправедливості системи фінансового капіталізму і тим більше комунізму. Кожна з обох останніх систем була кляскратичною, клясовою, а не національною, не всенародною. Завважуємо стихійний розвиток у тому напрямку, коли сливе усі партії на Заході намагаються еволюціонувати від клясових до народніх! Скорочування дня праці мусить гармонізувати з визначуванням іншого роду праці, творчості, зі зрізничуванням праці, бо не кожна праця мусить бути поєднана зі заробітком на життя, з матеріальною винагородою.

Урізноманітнювання життя зі зростом технології й електроніки не має означати виключно вигідне лінивство, гедонізм життя, але — поруч необхідного відпочинку й користування з культурних надбань — виконання інших громадських, чи гуманітарних обов'язків, які диктуватиме національне добро, чи допомога у трагічному стані вбогих країн і народів, де діти гинуть від голоду. Не виключний егоїзм, власне гедоністичне вдовolenня має визначати зміст життя після закінчення заробіткової праці, але вищі *духові*

вартості, які є суттю *людини*, члена *нації*. Ці духові вартості і заспокоювання вищих культурних потреб — як особливі вимоги життя *людини* — особливо на потребу! Чим більша відповідальність даної *людини*, тим більше мусить бути доцінювана її праця. Не може бути соціалістичної «уравніловки», якщо має бути справедливий розвиток *людини*, народу, *нації*, людства.

До революційних завдань визвольного націоналізму в нашій єпосі належить також *етос праці*, радість творчості поставити в центрі наших етично-соціальних прямувань і реформаторства. Немає «наймишки» й «наймита» в українській термінології соціально-політичної доби націоналізму.

Який націоналістичний ідеал людини?

Наш націоналізм виходить з християнського розуміння *людини* з її нахилами до доброго й злого. Якщо нахил до доброго є *Божим* елементом у *людині*, це означає він творить Божественне в *людині*, отже її сутність. Консеквенція з того: Людина-одиниця, йдучи шляхом *героя*, віддання праці й життя для *ідеї*, *Бога*, *Батьківщини*, не прямує дорогою самозаперечення, самовідречення, навіть не самопосягати, саможертви, самовідданості, але самовиявлення, самоутвердження, унаявлення власного, властивого *Людині*, створеній *Божим* промислом, — Божественного елементу. Чому мала б бути самозапереченням чи самозреченням служба чи смерть за ідею України?

Виходило б, що є якась вища чи цінніша вартість, або що вона є властивіша *Людині*, як та велична, світла, Христом і героями показана: самовиявлення себе самого, своєї суті в *Батьківщині*, в *Богові*. Чому шлях *героя* має бути самозапереченням (себе, своєї суті), а шлях гедоніста самовиявленням? Чи якраз не має бути протилежний процес нашим ідеалом? Чи не має внести націоналізм революцію в етичну термінологію, ввівши революцію в етику дотеперішнього світу?!

Я говорю про *ідеал*, а не про щоденний стиль життя кожної *людини*, бо *людина* має постійну боротьбу двох нахилів: до доброго й до злого. Але чому наша етика — героїчна, не має домінувати, як *ідеал*, як *дороговказ*?! Я не маю наміру робити з людей янголів, чи з них усіх героїв, але йде епоха масового героїзму; він досі втримував наш народ і завжди відроджувався й народ вилонював свою еліту, як *Фенікс* з попелу. Цей масовий героїзм дає нам підставу зревідувати також певні етичні поняття й термінологію, щоб чистим був *ідеал* перед народом, перед молоддю — *ідеал героя*, як *Людини*, яка *зенітом самовиявила* найвищі духові, моральні, ідейні вартості, виповняючи силою своєї волі, натугою своїх моральних зусиль прірву, яка стоїть завжди між реальним і бажаним. Бажане стає реальним, здійсненим — коли проти всіх про-

тилежностей і труднощів, — на кін історії виступає *герой*, як тип, масовий героїзм, як перехід квантитету в квалітет!

Отже, ідеал: герой не самозаперечує (себе, свою суть), масовий героїзм опановує нарід захоплений найсправедливішою ідеєю й вірою в її абсолютну правдивість з волі Божої, як Божу Ідею; тоді цей народ стає героєм у цілому, самовиявивши найціннішу, найбільшу, Божу якість кожної Людини — члена Нації, якість *нації* — як «думки Бога». Тоді нарід творить чудо, проти якого немає сили, що зупинила б його на його шляху. Це стається тоді, коли героїчний шлях нації перестає бути самозреченням (гедоністичного), самозапереченням (себе), а *виявленням вічного* в ній, самовиявленням її самої, як твору Всемогутнього Бога, який одухотворює її й веде її до перемоги. Цей нарід стає народом Бога на своєму шляху і він перемагає проти всіх лих того світу, як носій Божої правди на Землі, рятуючи світ від знищення й руїни *Великого Зла*!

Можливо, що у висновку презентації мого ідеалу — *людини майбутнього* — вирине питання: отже елемент егоїзму існує і в такій концепції *героя*, коли в його егоїзмові самовиявляється інша суть, як гедоністична, людини і вона знаходить самовдоволення у тому, що стає понад туземне, понад проминальне, понад всі вигоди, понад дотеперішнє, понад сучасне. Якщо хтось хоче це назвати егоїзмом, то це буде хіба альтруїстичний «егоїзм», ідеалістично-етичний «егоїзм» у зенітальному завершенні альтруїзму. Якщо того типу самовдоволення зарахувати до категорії «егоїзму», тоді й Ісус Христос був ним, коли вмирав як Богочоловік на хресті за гріхи людства, коли терпів, мавши одночасно почуття сповненого обов'язку пославшого Його на цей світ Отця.

Імовірно, Данилишин вмираючи з вірою у свою правду, в правду України, у завершеному виповненні свого обов'язку, мав вищої якості, як пересічна людина, самовдоволення. Я не маю нічого проти того, щоб такий «егоїзм» запанував у людстві, бо тоді *людина* уподібнилася б до Бога. Я висуюю *ідеал*, який, на мою думку, несе доба націоналізму й не вважаю, що його можна накидати будь-кому і будь-як. Він має присвічувати нам, нашій молоді, нашому народові; до нього маємо змагати, викинувши теперішній ідеал життя, що несе деградацію одиниці, родини, нації, людства. Робесп'єр хотів накинати культ богині розуму терором. Це не є шлях до ідеалу нашого типу *героя*.

Наш шлях — це шлях етично-ідейного росту, наближування до ідеалу, шлях по через терня, могили, суворості життя у боротьбі з московським дияволом і його світом антикультури, антиідей, анти-Бога... Наша нація має рости своїми вартостями, своїми якостями, зі своїх терпінь, на своїх кров'ю зрошених шляхах до волі, за свої відвічні цінності, за духове понад матеріяльним, за вічне понад дочасним... На тому шляху лежить наш ідеал героя, наш ідеал масового героїзму, який захопить і огорне нарід. Героїзму ніхто не накидає, герої стають ними добровільно!

Можливо, що в цей оточуючий наш світ російського злочину, масових мордів, повної безморальности, воюючого безбожництва, грабунку, насилля, гангстерства фізичного й морального, нашому народові призначено вказати людству *інший* шлях, про який ми говоримо.

Будьмо тверді і впевнені, що нами керує Божя воля й Божя благодать. Коли боротьба ведеться при з'єднанні ідеї нації з ідеєю Бога — вона має метафізичне обґрунтування, вона скріплена ще й метафізичною, релігійною вірою й її не перемогти!

Якщо ж Бог призначив світ на знищення, то чому мали б гинути з рук злочинців також невинуваті праведні? І чи є можливо, щоб злочинці в Кремлі рішали про долю світу? Я не думаю, що Бог передав долю людства в руки воюючих безбожників, тиранів і народовбивців. Тому я вірю в перемогу Києва над Москвою, св. Софії і св. Юра над Кремлем і Загорськом.

Увага!

ЦІННЕ ВИДАННЯ

Увага!

Роки тотального терору в ССРСР, а зокрема в УССР, увійшли в історію під назвою Ежовщини.

З нагоди 30-річчя тієї кривавої доби (1937-1967) Українська Видавнича Спілка в Лондоні (УВС) вшановує пам'ять тих мільйонів українців, що загинули смертю мучеників-рабів. виданням двотомової документальної повісті О. Звичайної та М. Млакового під назвою

ВОРОГ НАРОДУ

Це широко розгорнене полотно і щодо часу, і щодо просторів (Україна. Сибір, Далека Північ ССРСР, советська «воля», в'язниці, етапи морями й суходолом і... Колима — планета див), і щодо кількості рельєфно змальованих дійових осіб, які виправалися живими з тогочасної дійсности. Хоч зміст твору не з веселих, але «споживається» він легко, бо побудовано його за принципом кінофільму.

В грудні 1967 р. повість «Ворог народу» на конкурсі Українського Літературного Фонду ім. І. Франка в Чикаго (США) відзначено першою нагородою. Повість має 939 стор. малої вісімки в обох томах; віньети роботи мистця М. Дмитренка.

Ціна за 2 томи: £6.00, або 15 американських доларів.

Замовлення разом із готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd
200, Liverpool Road.
London, N1 1LF, Great Britain.

Мирон МИЦЬО-«ДУХ»

»ЗДОБУДЕШ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ, АБО ЗГИНЕШ У БОРОТЬБІ ЗА НЕЇ«

Багато із нас добре розуміють зміст цих слів, але іншим здається, що це вислів без особливого значення. Щоб позбутися всякого сумніву, мусимо ствердити одне, а саме те, що це клич українського революціонера-підпільника ХХ століття.

Хоч цей клич порівняно новий, бо він зродився в нашому столітті, а можна б сказати, що в наших часах, однак ідея, яку він висловлює, сягає далеко в глибину віків, аж до тих часів, коли впала Українська Княжа Держава.

Ця ідея не мала в початках чіткого оформлення. Тому й пройшло багато часу, заки провідники нації дійшли до висновку, що релігійна й національна проблема може бути розв'язана тільки у своїй вільній українській державі.

Довгими століттями покоління українського народу складали в боях з наїзниками великі жертви, щоб здобути втрачену волю.

Після програної великої битви під Полтавою за гетьмана Івана Мазепи і після зруйнування Запорізької Січі, під великим натиском царської Москви здавалося, що ця ідея зникла в душі нашого народу, а українській нації прийшов кінець.

В тому тяжкому кріпацькому часі Україна зроджує пророка Тараса Шевченка, який словами »Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте, І вражою, злою кров'ю Волю окропіте!« відновлює дух до боротьби в українському народі.

На поезіях Тараса Шевченка виховувалися нові майстри слова, вельетні духа — Іван Франко, Леся Українка й інші, які своїми палкими творами — повними любови до рідного краю, нагадували людям про славне минуле України, заціплювали любов до всього, що рідне, захочували до змагу й боротьби за краще майбутнє, змальовуючи перед ними візію вільної України.

Знані нам пророчі слова Івана Франка: »... Та прийде час, і ти огнистим видом, Засяєш у народів вольних колі...« Вони стоять немов дороговказ побіч Шевченкових »Кайдани порвіте«.

Хоч умови ХІХ стол. не дозволили на те, щоб твори наших великих письменників потрапляли в кожную хату, то все ж таки на них виховалося багато ідейних людей, які були готові віддати всі свої сили для рідного краю.

Вже під кінець ХІХ стол. помічаємо великі зміни в громадському й політичному житті українського народу. Постає багато товариств, які, крім ведення культурно-освітньої праці, щораз частіше висувають питання національно-політичного характеру.

Молоде покоління почало виступати з гаслом самостійности України. В тому часі розпочинає свою діяльність Микола Міхновський. Він організує гуртки молоді, які були передвісником новітнього націоналістичного руху.

Коли Європою сколихнули події Першої світової війни, то Україна була вже на такому рівні національно-політичної свідомости, що змогла виступити на арену історії як незалежний чинник і домагатися належного їй права супроти волі сильних світу цього.

У невимовно тяжких умовах організуються українські військові з'єднання — Українські Січові Стрільці, Наддніпрянська і Галицька Армії та інші, які стають до боротьби за вільну Українську державу.

Тому, що політичні умови і національно-державницька свідомість в Україні не були всюди однакові, проголошення вільної Української держави в різних частинах України наступало в різному часі.

І так 22-го січня 1918 року IV Універсалом проголошено в Києві Україну самостійною державою. 1-го листопада 1918 р. у Львові проголошено Українську Народню Республіку. Те саме вчинено на Буковині, Закарпаттю, а також й у майже забутій Лемківщині.

Всі ці, здавалося б, самодіяльні почини прямували до однієї мети — об'єднати всі українські землі в одній Соборній Українській Державі з владою у Києві.

Хоч здобута тоді молода Українська Держава проіснувала заледве кілька років, то все ж таки визвольна ідея не загинула, вона діє до нині, вона чекає свого здійснення.

На осягах і помилках наших провідників з часів Першої світової війни ще більше кристалізується ідея боротьби за самостійну Україну.

Велике значення для кристалізації політичного думання українського народу мали твори наших політичних мислителів: Миколи Міхновського і Дмитра Донцова. Микола Міхновський був одним із перших, що кинув голосний, чіткий, без будь-якого сумніву клич самостійної України. Його праця під назвою «Самостійна Україна», здобула велику популярність серед молодого покоління. На ній виховувалися перші кадри українських націоналістів ХХ століття.

Дмитро Донцов зумів перевести політичне наставлення нашого народу на цілком інші шляхи. Він начеркнув перед нами прямий, єдино-слуханий шлях, який веде до самостійної, вільної України. Він вказував на те, що цю боротьбу мусимо вести ми, тобто українська нація. Ніхто інший за нас цього не зробить.

Вплив Миколи Міхновського і Дмитра Донцова можна найкраще запримітити в поживавленому політичному життю 20-их і 30-их років нашого століття. Зерно посіяне ними почало рости і розвиватися, завершенням якого стало створення в 1929 році Організації Українських Націоналістів.

Головний Провід ОУН, очолений Євгеном Коновальцем, перебував за кордоном, звідки надавав напрям праці. Але головна діяльність Організації відбувалася на рідних землях, стисліше, на Західніх Землях України, які входили тоді в склад Польщі.

Дуже скоро на чолове місце в ОУН вибивається молода людина — Степан Бандера, який уже в 1933 році очолює Крайовий Провід ОУН, маючи заледве 24 роки.

Справжнього Степана Бандеру загал українського суспільства мав змогу пізнати на «Варшавському процесі», який відбувся на переломі 1935-1936 років.

Цей процес був проти 12-ох членів ОУН, звинувачених у співучасті вбивства польського міністра внутрішніх справ Перацького, який був відповідальний за пацифікацію українського населення. Головним обвинуваченим на процесі був Степан Бандера. Його мужня постава перед маривом смерті, ідейність і рішучість надали процесові спеціального характеру, зовсім протилежного до того, якого сподівались поляки.

Бандера категорично відмовився відповідати по-польськи, заставляючи польський суд респектувати українську мову. Це була неначе іскра, що запалила завзяттям як підсудних, так і свідків, які рівнож почали відповідати на питання українською мовою. Навіть присуд смерті Степан Бандера й інші прийняли з погордою і окликом: »Хай живе вільна Україна!«

З цієї пори ім'я Степана Бандери стає символом не тільки для українського революціонера, але також для всіх тих, кому небайдужа справа визволення України.

Варшавський процес був свого роду політичною маніфестацією зрілості українського революційного підпілля перед світовою опінією.

Про український народ і його недолю, про ОУН і її діяльність, про самого Степана Бандеру заговорила майже вся світова преса з виразною симпатією. В такій ситуації польський уряд побоївся виконати вирок смерті на Степанові Бандері і двох інших членах ОУН. Тому цей вирок замінено на досмертну тюрму, в якій вони перебули до упадку польської держави в 1939 році.

Підсумовуючи загально ситуацію в Україні в 30-их роках ХХ стол. слід ствердити: З однієї сторони Україна переходила велику Голгофу. На західніх землях польські шовіністи переводили великі пацифікації, заповнюючи тюрми свідомішими українцями. Знову на східніх землях України червона Москва виморювала штучним голодом мільйонові маси нашого населення, включно з розстрілами і масовим вивозом в тайги Сибіру.

З другої ж сторони, в цих же роках наступає великий зріст національної свідомості серед широких мас українського населення, доказом чого було проголошення незалежності Закарпатської України. На жаль, і вона не змогла вдержатись перед сильно озброєною ордою мадярських гонведів.

В такому стані Україну застала Друга світова війна, яка несла нові страхиття і надії, і вимагала від нас нових рішень.

На українській землі стали проти себе два мілітарні велетні — фашистська Німеччина і большевицька Москва. Обидва вороги української державности, були спроможні скерувати свою мілітарну силу проти українських самостійників.

Український народ стояв перед ними безборонним, без найменшої можливості вільно організувати свою хоч би самооборонну збройну силу. Всією його зброєю була велика любов до рідної землі і його бажання бути вільним.

Перед українським народом стояли два шляхи:

- 1) шлях переговорів, покори і блага — шлях повного уповання на ласку Гітлера;
- 2) шлях збройної боротьби з обидвома наїзниками.

Було б неправдою, коли б ми переконували себе, що український народ пішов одним шляхом. Це був час великої проби для українського націоналістично-самостійницького руху. Було тяжко. Болюче навіть згадувати. Були великі розходження під цим оглядом. Передусім в самій ОУН, особливо між Головним Проводом і Крайовим Проводом, що в консеквенції doprowadили до розламу.

В місяці лютому 1940 року оформлюється революційна ОУН, Провід якої очолює Степан Бандера.

Вже 30-го червня 1941 року з ініціативи Революційної ОУН проголошено Відновлення Української Державности, яке благословили князі наших Церков, а український народ сприйняв це з великою радістю.

Акт 30 червня 1941 року заставив німецький уряд до виявлення своїх дійсних плянів супроти України. Арештуванням Степана Бандери і Тимчасового Правління з Ярославом Стецьком на чолі, німецький уряд дав відповідь тим, котрі вірили, що гітлерівська Німеччина несе волю для українського народу.

Грабіжницька політика гітлерівської Німеччини відносно України, терор, розстріли не тільки провідних людей, але також і невинного населення, doprowadила до великої ненависти українського народу супроти німців і до бажання активного спротиву, а то й до відкритої боротьби.

Не легке було це завдання для народу, який перебував під постійним терором брунатних полчищ Гітлера. Та цей тяжкий обов'язок бере на себе революційна ОУН, яка після належної підготовки організує в жовтні 1942 року на Поліссі й Волині перші збройні відділи Української Повстанської Армії.

Вже перші бої УПА з німецьким окупантом та з московськими і польськими бандами викликали велике захоплення серед українського населення. Ряди УПА почали масово поповнюватись. Поставали щораз то нові загони. Творилась новітня Січ-УПА, яка під командуванням одного з наших найкращих стратегів ХХ стол. — ген.-хор. Тараса Чупринки—Романа Шухевича, боролася з німецьким, московським і польським наїзником за вільну Українську державу, за свободу народів і людині.

На протязі довгих років, без жодної допомоги зі зовні, УПА кров'ю своїх ідейних учасників записувала сторінки новітньої української історії. УПА — це не тільки армія для того, щоб змогти проіснувати довгі роки і вести збройну боротьбу з найбільшими мілітарними потугами цього часу. Необхідним було створення підпільної держави. Ко-

нечним було розбудувати адміністрацію, розвідку, судівництво, військові школи, пошту, медичну опіку, фабрики, прохарчування і вести постійний ідейний вишкіл широких мас.

Всією цією працею в перших роках керувала революційна ОУН, яка в пізнішому вийшла з ініціативою створення підпільного уряду, до якого увійшли б представники різних політичних середовищ з усіх земель України.

І так 15-го липня 1944 року в Карпатах відбувся Великий Збір представників з усіх земель України, на якому покликано до життя Українську Головну Визвольну Раду (УГВР), що відтак керувала всією визвольною боротьбою українського народу.

Найбільшою зброєю УПА була ідейність її вояків і загальна підтримка українського населення. Часті були випадки, коли вояк УПА, знайшовшись у безвихідному положенні, боровся до останнього, а останнім набом відбирав собі життя і вмирав зі словами «Слава Україні!»

Під час Другої світової війни були й інші спроби організувати свою збройну силу. Однією із таких спроб було створення у квітні 1943 року окремої української військової формації при німецькій армії під назвою »Дивізія »Галичина«.

Створення української формації при німецькій армії в тому часі, коли німці вже виявили своє жорстоке відношення до справи незалежності України і коли вже над ними зависло марииво прогри, зі сторони організаторів Дивізії було кроком політично необдуманим. Але це не змінює факту, що вояки Дивізії були високоідейними і щиро бажали служити українській справі. Згодом багато з них перейшли до УПА.

Дуже часто чуємо закиди, що збройна боротьба УПА була непотрібна, що через це впало багато жертв, які ніякої користі українському народові не дали.

Призадумаймося на хвилину над згаданими закидами. Візьмим під увагу час, можливості і консеквенції.

Час — Друга світова війна, в якій ніхто не міг залишатися збоку, а український народ в ніякому випадку, бож на території України розгравалася трагедія війни.

Можливості перед нами були такі:

- 1) ми могли проливати нашу кров і віддавати наше життя під німецькими прапорами і за німецькі, ворожі нам інтереси, під командою кровожадного Гітлера;
- 2) ми могли гинути (й мільйони так і згинули) як учасники Червоної армії під прапорами звироднілої Москви зі Сталіном на чолі.

Одні й другі відплачувались нам однаково: погордою, ненавистю, масовим терором, арештами і розстрілами найкращих з-поміж нас.

3) Третя можливість, що стояла перед українським народом — це боротьба в рядах УПА. Боротьба під своїм українським прапором за вільну Українську державу. Коли ми проливали кров й віддавали своє життя, то цим ми творили нашу власну українську історію новітніх часів, на якій виховуватимуться майбутні покоління.

Своєю боротьбою УПА зберегла честь української нації під час Другої світової війни. Це відповідь усім тим, хто хоче вмовити нас співпрацю з німецьким гітлеризмом.

Боротьба УПА — це доказ зрілості і послідовності Українського Самостійницького Руху. Це надбання генерації нашого часу, яке з гордістю залишаємо грядучим поколінням.

Боротьба ОУН-УПА не тільки відбивається гомоном в Україні та в інших країнах світу, вона чи не з найбільшою силою відбивається в таборах Сибіру, куди було завезено українського повстанця, який, надхнений духом Степана Бандери, як символа української національної революції, творив основний хребет в мільйонівій армії каторжників.

Здавалося б, що людина скатована слідчими органами, зморена голодом, в тяжких атмосферичних умовах сибірських тайг, не тільки фізично, але й духово не повинна бути загрозою для влади. Вона повинна тільки виконувати накинута їй норму праці і думати про кусник хліба, а з часом вона помре або буде знищена якимсь «блатняком», який при цьому скаже: «Ти помри сьогодні, а я доживу до завтра».

Так розраховували московські спецпсихологи, беручи за тезу слова Леніна — «переступний світ повинен знищити сам себе». І в дійсності, згадана теза оправдувала себе довгі роки, аж до часу коли завезено туди українського *повстанця-революціонера*. Всім нам відомо, що почавши від другої половини 1944 року до 1953 включно йшли безнастанно транспорти з України в пустині Сибіру з так званими, за словами Хрущова, «людьми Бандери». До 1948 року розкидувано їх по таборах кримінальників в той спосіб, щоб вони становили меншість. Роблено це з пляном, бо кримінальний світ, маючи велику таборову полешу і внутрішньо-таборову адміністрацію у своїх руках, за відповідними вказівками влади зможе морально і фізично викінчити прибуваючих політичних в'язнів.

В цих часах таборові умовини були такі жорстокі, що життя людини цінилося менше недокурка цигарки. Така ситуація тривала майже до весни 1948 року. Цей рік можна назвати переломовим в історії смертних таборів Сибіру.

На початках 1948 року почали приходити нові транспорти з в'язнями, між якими була поважна частина повстанців з ОУН-УПА з великим революційним досвідом. Тим разом таборова влада чомусь перша вдарила на тривогу. Подвоювано охорону, підсилювано оперативні відділи КГБ, скликувано на наради таборову адміністрацію. Одним словом, настав великий переполох у зв'язку із тим, що мають прибути «бандеровці». Згадана тривога табової влади й адміністрації незабаром оправдалися.

Українські революціонери з ОУН-УПА своєю відвагою і твердістю в скорому часі потрапили згуртувати за собою майже всіх політичних в'язнів, незалежно від національностей, і почали відкрито домагатись даних законом прав в таборах.

»Блатняки«*, маючи за собою большевицьку таборову владу, не давали за виграну. Дуже часто відбувалися менші чи більші сутички, в яких не обходилося і без жертв. Така ситуація тривала доти, доки в кількох таборах не дійшло до загальних ударів, де й зламано хребет кримінальному світові.

Ця подія сколихнула майже всіми таборами Сибіру. Влада, побоюючись великого впливу політичних в'язнів на мільйонову масу кримінальників, вже при кінці 1948 року відділює одних від других і створює дві окремі системи таборів, з тією різницею, що для »блатняцького« світу створено життя з полегшеним режимом, натомість для політичного застосовано найжорстокіші умови, що їх тільки змогли придумати спеці від цих діл в Москві. До того влада відкрито почала говорити: »Ви не живете! Ви тільки тимчасово існуєте як робоча сила, скоріше чи пізніше вам подихати у цих пустинях!«

З того всього не тяжко було дійти до висновку, що немає іншого виходу, як тільки зорганізовано стати у своїй власній обороні від повільного знищення.

І так у першій половині 1949 року в таборах Єзьорлага Тайшет-Братська організується клітина таборової ОУН. Новоорганізована ОУН, застосовуючи необхідну в таких умовах глибоку конспіративну тактику, в скорому часі охоплює велику кількість українців на сибірських просторах.

В липні 1949 року з доручення заполярної ОУН продирається на волю перша група таборових підпільників із завданням продістатися в Україну і нав'язати зв'язки з ОУН-УПА.

На жаль, ця група не змогла виконати свого завдання. Вона стала знищена оперативними відділами КГБ.

Невдача нав'язати зв'язки з підпільною Україною перекреслила плани допомоги зі зовні. Це означало, що треба розраховувати виключно на свої власні таборові сили.

Надійшов 1950 рік, на початках якого в Україні гине в бою з відділами МВД великий син української землі наших часів, Провідник підпільної України, Гол. Командир УПА, Провідник ОУН на рідних землях і ген. секретар УГВР ген.-хор. Тарас Чупринка—Роман Шухевич. В тому самому часі московські людолови почали велику концентрацію в'язнів над Охоцьким морем, призначених до тисячних транспортів на Колиму.

До цієї висилки був призначений наймолодший, найздоровіший, найбільш підозрілий і небезпечний для московських душогубів елемент сибірського материка. Сконцентровано тут десятки тисяч засуджених на смерть, бо дотепер з Колими майже ніхто не повертав.

Корейська війна мала великий вплив на політичне думання каторжників, яких в той час начислялося біля 15 мільйонів. Тоді не було ані одної національної групи, яка стояла б осторонь. Ідея волі й неза-

*) »Блатняки« — це таборові назва кримінальних в'язнів які вислугувалися таборовою адміністрацією в боротьбі проти політичних в'язнів.

лежності для всіх поневолених Москвою народів, яку ширили українські революціонери, мала свій найкращий успіх і втілення у кожного сибірського каторжника. Це найбільше відчула Москва в 1953 і 1954 роках, коли майже всіми таборами потрясла хвиля страйків і повстань.

Кривавилась невинною кров'ю пустиня Сибіру. Заповнювались таборів тюрми. Замордовано голодом безвинних людей в темних землянках. Розстрілювано безборонних або роздирано собаками. Казився московський кат і застосовував найжорстокіші кари, якими міг лише розпоряджатися, щоб лише зігнути хребет у випростованого вже тепер політичного в'язня. Та й цей жахливий терор не мав особливого впливу на розпочатий страйковий і повстанський рух в таборах.

Влітку 1954 року рознеслася сумна і потрясаюча вістка, яка блискавкою передавалася з уст до уст, з табору в табір, що в таборах Кінгіру, коло Караганди, замордовано 500 наших жінок.

500 безборонних героїнь, стали плече-в-плече в надії, що своїм жіночим виглядом зрушать закам'янілі серця большевицьких танкістів і своїми грудьми здержать жахливий наступ. Та жадний крові московський кат не спинив свого наступу. Він збожеволіло розчавив тіла безвинних жінок гусеницями сталевих панцерів.

Ця жорстока, незнана до цих часів в історії в'язничного світу трагедія, мала колосальний вплив на розвиток дальших подій.

Відтепер велика армія каторжників під проводом безстрашних бійців ОУН-УПА виходить майже з конспірації і кидає відкриті карти органам большевицької влади. На терор відповідається терором; жертва за жертву. До того часу проведено чистку таборів від т. зв. «зсучених осіб», які співпрацювали з органами КГБ, що у великій мірі унеможливило працю в нутрі мас в'язнів кагебістським оперативникам.

З великою силою пожвавлено працю на релігійному й політичному відтинках. Варто згадати, що в таборах розпочато святкування великих релігійних і національних свят, під час яких в'язні не виходили на роботу. Одним словом, розпочато відкритий наступ проти влади, яка з кожним днем почала тратити свою силу. А це doprowadило до того, що до Москви безнастанно йшли алярми про небезпеку, яка грозила з дня на день загальним повстанням мільйонів ув'язнених людей.

І так перед Москвою стали три можливості, чи:

- 1) держати ці мільйонові маси далі за дротами і ризикувати загальним зривом?;
- 2) фізично винищити розстрілами? Але їх забагато;
- 3) Звільнити в надії, що коли згадані мільйони роз'їдуться, то стануть меншою загрозою для імперії?

Щоб виграти на часі, Москва рішається на останнє.

На переломі 1955 і 1956 років великі маси колишніх голодом і холодом морених людей, перейшовши довголітній стаж марива смерті, тепер загартованими вояками роз'їжджаються по всіх закутинах московської імперії, несучи зі собою втілену в них ідею боротьби за державну і релігійну незалежність їхніх націй.

В цих самих часах спеці від мокрих діл в Москві готовились до диявольського пляну, який мав за мету обезголовити революційний рух поневолених Москвою народів.

І так у жовтні 1959 року в Мюнхені гине від скритовбивчої руки Москви найбільший син України наших часів, символ Української Національної Революції — Степан Бандера. Так, як колись від тієї самої руки згинули Симон Петлюра і Євген Коновалець.

Та злита земля потоками крові не засихає. Україна зроджує нових месників. З молодшого покоління вийшли нові борці за цю саму ідею. Вони посвятили себе нації, перебираючи тягар визвольної боротьби від своїх батьків.

Стали нам відомі імена сотень новітніх борців України за її волю і Державу.

Ідею волі не спинять ні тортури, ані смерть! Боротьба продовжуватиметься так довго, доки Україна не стане *вільною*.

Тому нехай вічна буде слава тим, які загинули в боротьбі за неї, і всім тим, які продовжують цей кривавий змаг, щоб здобути вільну, від нікого незалежну, Українську Державу!

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ !

ТИЖНЕВИК

ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ

«ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — орган української самостійницької думки та речник українського визвольного руху. Він подас правдиві інформації про події на українських землях, а також приносить обширні відомості про міжнародні події, наświetлюючи й коментуючи їх в дусі інтересів української справи. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» речево дискутує й роз'яснює всі суспільні, політичні й культурні питання української еміграції й постійно містить хроніку українського життя з усіх закутків світу. «ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ» — це універсальний часопис української еміграції в усіх країнах поселення, що повинен знайти в руках кожного свідомого українця, якому доля нашої Батьківщини не байдужа.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road, London, N1 1LF

Адреса Видавництва:

Verlag Schlach Peremohy
München 8, Zeppelinstr. 67, Germany.

НА АКТУАЛЬНІ ТЕМИ

3. КАРБОВИЧ

НАЦІОНАЛІЗМ І ДЕМОКРАТІЯ

(Передрук з газети «Пробоем», часопису Закарпатської Молоді, основаної д-ром Степаном Росохою, Прага, травень-червень 1939)

Новий націоналістичний світогляд поборює той хаос, ту деморалізацію, той розклад, який несуть нечесні й несовісні люди, що при демагогічних методах мають можливість виплисти на верх, бо там не треба мозольної праці, творчости, зусиль, недоспаних у трудах ночей, а вистане: гарно говорити й обіцювати золоті гори, а потім не додержати обіцянок.

Але в основі новий націоналістичний світогляд є демократичним. Коли під демократією розуміти доступ до влади найкращих із народу, але не методом обману й демагогією, а творчою працею над поліпшенням долі народу тих, що між ним самим заслужили собі довір'я й признання, — коли під нею розуміти любов до народу не тільки до глибини слова, але й до глибини кишені, коли під нею розуміти невідкличну вимогу до кожного, без розбору, важких трудів, праці й уможливлення завдяки праці й чистоті характеру та здібностям кожному з народу перейти в ряди провідної верстви, далше: соціальну справедливість, відповідний до зусиль праці та здібности розподіл дібр між усіх громадян держави, однакове на ділі, а не як у демолібералів на папері, можливість як у робітника, так у селянина, так і промисловця — впливати на державні справи і керувати ними, коли тільки характером, працею і розумом викажеться гідним цього — коли так розуміти демократію, то націоналізм найбільше демократичний з усіх існуючих нині у світі програм будови державного ладу й перебудови світу.

Новий націоналістичний світогляд не лише не є ворогом правдивої демократії, але він за справжню і єдино демократичну, народню владу, бо націоналізм дбає передусім за народ, за селянина й робітника. Бо запитавмо, чого потребують всі оці наші Герої й Борці, що гинуть в окупантських тюрмах, за кого вони дають життя? За кого страждають сотні і тисячі по Соловках, Сибірі й у Березах Картузьких та у Ніредьгазах? З якої соціальної верстви походять всі наші Косинки? За яку Україну вони в повній свідомості гинули?

Чи є мислимо подумати про визиск простого народу в того типу людей, які в своїй глибокій душі страждають недолею і нуждою українського робітника й селянина й ідучи в передніх рядах, ведуть його у бій за його кращу долю й за велику візію й мрії своїх мрій?

Ні, не вороги вони народовластя, але вороги демагогів й обманців, що на народній нужді жирують. Найкращі з народу — селяни, робітники й ремісники є між людьми нового ладу в Україні, і вони, що з народу вийшли, про народ дбають.

Тому новий світогляд, що кладе в свою основу націю як найвищу вартість, є найбільше демократичний з усіх існуючих світоглядів, бо він найбільше демофільський, значить з найбільшою пожертвою бореться з любови до свого народу за його кращу долю, за долю українського робітника, селянина й ремісника!

І. ДМИТРІВ

ДЕМОКРАТИЗМ, ДЕМОКРАТІЯ І «ДЕМОКРАТИ»

Уже від довшого часу певні люди й певні кола на чужині спеціалізуються в українській публіцистиці в тому, щоб відібрати великій частині українського організованого світу право належати до цих організованих суспільних сил, діяльність яких впливає і ведеться в ім'я національної волі та громадських свобод українського народу. Ця акція посилилася зокрема в 1981 р., доходячи подекуди до того, що накопи людина з протилежного їм середовища не вживає у своїх статтях чи публічних виступах слів «демократія», «демократичний» чи «демократ», то це мало б означати, що ця людина «боїться» цих понять, а сама ж, будучи діяльною на політичному чи громадському полі, практикує недемократичні поступування та змагає до антидемократичних цілей.

Щоб відповісти на ці закиди в міру можливостей найдокладніше, а відтак показати, що нормально можна називати демократією, а що під це поняття ніяк не підходить, хоча це роблять ніби-демократи, пишемо цю статтю. Цю статтю пишемо також з надією, що вона роз'яснить бодай загально положення, а рівночасно спричиниться до того, щоб далі мова велася про дійсні суспільні проблеми в нутрі українського народу, а не вовтузилася довкруги питань, що їх уже й горсбці на вербах давненько відспівали.

Демократія і демократична дія

Слово «демократія» походить з грецької мови (демос — народ, кратос — влада) і в практичному суспільному житті означає *народовластя*, себто — право громадян держави чи членів установи *вирішувати усі спільні їм і важливі для них справи*. Свого часу американський президент Абрагам Лінкольн подав таку майже клясичну дефініцію поняття слова демократія: *«влада народу, народом і для народу»*. В західній політичній літературі дефініцій слова «демократія» багато, але всі ці окремі дефініції можна дуже добре звести до такого знаменника:

демократія — це форма устрою, що дає право громадянам держави здійснювати владу почерез ними обраних представників.

Наведені повище окреслення слова «демократія» відносяться до державних і наддержавних конструкцій, напр., Європейський Спільний Ринок, що сперті на пошанівку елементарних прав громадянина. Це саме відноситься в однаковій мірі і до кожної політичної, громадської, станової чи культурно-освітньої установи чи організації, що засновані на тому самому загальному принципі пошанівку до елементарних прав згуртованих у них членів.

Демократія і спертій на цьому понятті підхід до суспільних явищ і потреб мають за собою довгу історію. В сучасному світі зустрічаємо такі державні народи, які іншої форми чи способу державного життя не знають. Але в цьому ж світі є багато державних народів і народів під цю пору поневолених, які переходили всі відомі нам в історії етапи розвитку свого суспільного життя. Український народ переходив також усі відомі в його історичному розвитку етапи суспільного життя, а вкінці, може навіть раніше від багатьох інших народів, перейшов безкровно в цей етап, який зараз популярно називають демократичним, себто в етап, коли народ і прямо і почерез обраних ним представників здійснює на своїй землі, — коли має на це право, будучи її сувереном, — свою власну владу.

Помимо великих зусиль багатьох філософів і соціологів надати поняттю «демократія» в суспільному житті стисло окреслену ідеологічну формуловку на взір того, що виступає як означення різnorodних міжнародних і національних політичних рухів, це поняття таки не далось вкласти в такі рамки, щоб відтак його прикласти без особливішого труду до першої-ліпшої державної системи або організації і відразу сказати, чи ця державна або організаційна система демократична, або недемократична. Все ж таки, поняття «демократія» настільки характеристичне й настільки знане зокрема на Заході, що його можна застосувати до першої-ліпшої реальної дійсності дуже легко та доволі точно.

Основними критеріями демократизму в державному й загально-суспільному житті є: народ, а не верства чи класа являються носієм суверенітету в державі; загальне виборче право для громадян держави, що досягнули року зрілості; вільно проводжувані періодичні парламентарні вибори і право політичних партій чи їх згромаджень виставляти кандидатів та змагатися за їх обрання; право на альтернативність законодавчої і виконавчої влади згідно з настановою звичайної більшості громадян; право парламенту¹ виносити основні закони, контролювати податкову систему і рішати у справі бюджету, і право парламентарної опозиції квестіонувати такі рішення без страху перед тими, що при владі; беручи в основу суспільного життя людину, родину та інші необхідні складники їхнього існування, демократична система забезпечує за ними і за їхніми згромадженнями різні популярно називані

1) Слово «парламент» вживаємо в цьому і в інших місцях, хоч знаємо, що поодинокі народи вживають інших назв на окреслення тієї державної законодавчої інституції.

»цивільні« *свободи*²: свободу віровизнання, свободу слова, зборів, рухів, право власности, незалежне від виконавчої влади судівництво тощо, що в сумі творить цілу скалю громадських свобод різної величини та значення, якими людина може покористуватися у своєму щоденному життю.

Це одна сторінка демократизму. Другою сторінкою демократизму є те, що й людина, якій демократична система запевняє максимум свобод, бере на себе добровільно перед тією системою певні зобов'язання також. Першим таким зобов'язанням є те, що вона у своєму власному інтересі і в інтересі народу та його держави пошанує основний конституційний закон нею схвалений, а рівночасно й кожночасну волю більшости; що свої впливаючі з демократизму привілеї вона буде *споживати так*, щоб цим *не задавлювати* другої людини, яка живе біля неї; що вона буде вести себе так, щоб не наразити других людей і державу на небезпеку; що у випадку такої небезпеки вона підпорядкується навіть найсерйознішим зарядженням обраної більшістю народу державної влади.

Отже, демократія як форма суспільного устрою в державі чи організації і як система суспільного життя, в якій громадяни здійснюють свої права суверена почерез обраних ними представників — це не анархія і не самопанство, але впорядкована система, в якій громадяни втішаються широкими правами, але також беруть на себе добровільно великі зобов'язання.

Основне значення демократичного напрямку в суспільному житті і способу правління полягає в тому, що *народ як цілість*, прямо або посередньо, має право *ухвалювати* основний закон³ і його *змінювати* чи *доповнювати* згідно з приписом права; *обирати* законодавчу й виконавчу владу і цю владу *змінювати* згідно з *волею більшости*; *свобідно користати* з усіх *благ* індивідуальних свобод і *свобідно користуватися* осягами із цього для покращання свого життя, а рівночасно *сповняти* перед цим *основним законом* і перед кожночасно *обраною владою* усі ті *повинності*, що припадають на громадянина з уваги на *потреби держави та рішення* парламенту і влади в рамках своїх кожночасних повноважень, впливаючих із основного закону та рішень парламенту.

В усіх більших державах сучасного світу з демократичним устроєм народи як суверен цих держав здійснюють своє право *посередньо*, себто — почерез обраних ними представників. В державах з конституційними монархами найвищим символом суверенітету народу являється монарх, який авторизує закони згідно з приписами права ухваленого парламентом і промультьгованих монархом. Можливості на здійснювання суверенних прав громадянина держави в прямому відношенні практикується лише в державах дуже малих (Люксембург, Сан Маріно тощо). В державах республіканського і монархістичного типу демократія означає ніщо більше, ані ніщо менше, тільки державний лад, де всі громадяни мають рівні права в обранні органів державної влади.

2) Вислів »цивільні свободи« вжитий у переносному значенні, бо на увазі мається людські свободи, або, найдокладніше — громадські свободи.

3) Під висловом »основний закон« на увазі маємо конституцію.

Демократія на практиці

Беручи суть цього питання у стислій формі, в сучасному світі нуртує два глибоко протилежні погляди на демократію в теорії і в дії. Західний світ, що став колискою демократії, основну увагу скупчує на *процедуральному аспекті* цього розлогого питання. Натомість комуністичний світ, або світ східний, полишає цей процедуральний аспект на боці, а всю увагу сконцентровує на *аспекті субстанціональному*. Російські марксистки-комуністи, а за ними всі інші комуністичні партії та рухи (ті, що зараз при владі в СРСР, в країнах-сателітах, в червоному Китаю, на Кубі та в інших державах з комуністами при владі) за *демократизм* вважають тільки те, що впливає у зміслі світогляду, комуністичної ідеології та устроєвих засад з теорії марксизму-ленінізму. Назвавши комуністичну партію саодиноким легітимним виразником суспільного думання кляси пролетаріяту, *все це, що ця партія постановить у відношенні до всіх царин життя людини, являється законним і демократичним*, а *все це, що тій політиці компартії протиставляється в демократичний чи радикальний спосіб, вважається за антинародне*, а тим самим і *антидемократичне*. У висліді наш сучасний світ знає також дві системи, що називають себе демократичними.

Перша й найосновніша частина світу — це західні держави, де, поза малими виїмками чи відхиленнями, від багатьох десятиліть, а подекуди і століть панує справжня демократія в контексті того народовластя, до якого ця частина світу досі дійшла. Друга обшаром дуже велика частина світу — це «демократії» комуністичного бльоку. Між цими двома оснсвними бльоками існує, — головно в арабському, африканському і в азійському світах, — система напівдемократична, або й недемократична — в залежності від держави до держави, і від народу до народу, їхнього культурного рівня, внутрішніх соціальних і господарських умовин та відносин, і від посторонніх впливів.

Західний світ являється демократичним по суті і по формі устроєвих заложень та способу покликування і здійснювання влади. По тій стороні майже немає держави, назва якої включала б слово «демократична», але всі держави західного світу є демократичні в найсуттєвіших відношеннях. Демократичні системи, на яких сперте суспільне життя Великої Британії (монархістичної), Франції, Швеції чи США (республіканські), пронизують усі ділянки життя і всі установи та організації зареєстровані на базі парламентарних постанов і незареєстровані. Тут деякий виїняток становлять стародавні інституції, але і вони, маючи визнання парламентарної системи, зараховуються до таких, що не суперечать демократизмові і не заваджають демократичному розвитку суспільного життя. Для прикладу, донедавна у провінції Північної Ірляндії, складової частини британської корони і британського парламенту в Лондоні, право голосу під час парламентарних і муніципальних виборів не було загальним, проте ніхто не доказував, що з уваги на цю льокальну аномалію, спричинену протестантською більшістю тамошнього населення, Велика Британія не належить до демократичного світу.

Стисло беручи, західній світ являється демократичним не тому, що в ньому панує в цілості одна і та сама система випрацювана стовідсотковими «демократами» в якомусь кабінеті. Почавши від Фінляндії, по через Данію, Голляндію, Бельгію, Велику Британію, Португалію, Францію, Західну Німеччину, Австрію, Швейцарію, Італію, Іспанію, Канаду (на шляху до усамостійнення), і досягаючи США, Бразилії, Австралії, Японії тощо, кожна із цих держав здійснює загальні положення демократії так, як вони їх розуміють. Не одна і ця сама схема демократичности, але кілька основних положень наближує їх до себе як до групи держав, в яких їхні громадяни мають право управляти державою по через обраних ними під час вільних і таємних виборів представників. Декотрі із них навіть не мають писаних конституцій, а діють на основі звичаєвого права еволюційно скомумльованого в парламентарних актах, або й нескумумльованих.

Натомість у «демократіях» східного й західного комуністичного бльоку, де слова «демократія», «демократизм», «демократичний» виступають дуже часто, немає абсолютно нічого із того, що давало б їм моральне й суспільне право приналежности до справжнього демократичного світу. Демократичними не можуть називатися комуністичні партії, які силою та обманом запровадили в цих країнах комуністичну диктатуру і які жорстко переслідують кожне намагання некоммуністів цей стан змінити. До демократизму й демократії не можуть зараховуватися і ці політичні рухи, які засновані на ексклюзивності марксизму-ленінізму-троцькізму як ідеології, що апіорно виключає всі інші світоглядово-ідеологічні наставлення, і як політичного руху такої ж ексклюзивности та державної системи спертої на владі людей сліпо підчинених цим світоглядом, політичним і устроєвим ексклюзивностям. До демократизму не мають морального права також скрайні анархісти і соціалісти, бо перші відкидають усіляку владу, а другі, як і комуністи, проповідують клясократизм, обмежують свободу індивіда та відбирають йому одну із найважливіших підвалин самобутнього життя — право власности.

Демократія між нами, українцями

Як у західньому світі, так і в нас, українців, демократизм як спосіб ведення суспільного життя і демократія як форма правління в усіх відношеннях належить до справ, що ввійшли у кров і душу українського народу порядком розвитку його суспільного життя. Період козацтва і гетьманату на Україні підказує і переконує, що коли мова про те, що мається на увазі під поняттям «демократія», то у тому часі Україна була співколискою демократії. Традиції демократичного способу правління громадськими справами в Україні ще глибші, сягаючи у княжо-королівську добу та ще й далше.

Посталі в Україні політичні партії, рухи і громадсько-культурні установи перед і під час Визвольних Змагань 1917-1921 рр. були по суті безперечно демократичні, хоча різнилися за своїми ідеологічно-полі-

тичними заложеннями і програмами. *Недемократичною* була КПБУ і такою осталась по сьогоднішні дні, змінивши свою назву. Українські політичні партії, що постали в Галичині, на Закарпатті, Буковині і на чужині після того періоду Визвольних Змагань, були також за всіма ознаками демократичні, за винятком комуністичних, які цього елементу не мали, хоча на це претендували. *Демократичною* була заснована 1921 року підпільна військового характеру УВО і *демократичною є по всіх суттєвих ознаках своєї програми та устрою* революційна ОУН, заснована 1929 р. Займаючись науковим дослідженням українських політичних напрямків, рухів, організацій і партій, ніхто із серйозних дослідників не буде відбирати права демократичности тим, що постали на українському ґрунті з ініціативи українських патріотів самостійників-державників і які розгортали явну чи підпільну політичну й збройну боротьбу за волю України, державність і громадські свободи українського народу, бо ані одна із них, а зокрема УВО і ОУН, не тільки не відбирали права українському народові на суверенітет на своїй землі, але якраз за це *основне і підставове право — право суверена*, вони розгортали боротьбу. Зокрема український націоналістичний рух, який зазнавав і далі зазнає оскаржень в «антидемократизмі» від ворогів з Москви і противників на чужині, віддавав боротьбі за суверенітет українського народу на його землі й за його народовластя (отже — демократію) *найбільше* людських жертв і видав із своїх рядів *найбільше* теоретичних міркувань на ці теми.

Наколи в українському народі цих часів були якісь антидемократичні сили, то ними були тільки ті угруповання та партії, для яких скрайній соціалізм, федералізм, угодовство й антипатріотизм були підставсю і програмою змагань, бо якраз цими своїми наставленнями і співзвучними з ними практичними діями вони допомагали ворогам держати Україну в ярмі, насаджувати на українській землі чужі та ворожі її народові системи, навіть не думаючи про суверенітет народу та його народовластя, а задовольняючись «демократичними свободами» під чужим ярмом (щось на взір того, що ми бачили на протязі століть в Ірландії). Наколи ця думка має, як то кажуть, «руки і ноги», тоді антидемократами в українському суспільстві під польською займанщиною були ці ундісти, радикали і соціалісти, які на початку змагалися за автономію для Галичини і західньої Волині та Полісся, а вкінці пішли на «нормалізацію», що (одно і друге) не покривається у ніякому відношенні з правдивим змаганням до демократизму. Бо демократизм — це явище не зовсім інтернаціональне. Він — *суттєве національне* поняття. Який хосен із того, що українці в Галичині, на Волині і Поліссю мали право голосу під час парламентарних виборів, коли українець не мав права на вислів свого національного почуття, коли навіть на першу-ліпшу сценічну виставку треба було мати дозвіл від чужої влади?!

А вже зовсім нісенітницями навіяні закиди про антидемократичність тим українським громадським, становим і культурним установам, які постали у вільному світі та є зареєстровані на базі парламентарних ухвал у країнах їхньої діяльності.

Наші «демократи» по назві дуже часто забувають про одну із найважливіших засад демократії в суспільному житті, коли говорять про демократизм. Вони прямо забувають про те, що в державі *право суверена* має тільки *громадянин держави* з уродження чи від натуралізації. Лише громадянин держави має право голосу під час виборів і лише він має право обирати та бути обраним на того, почерез кого виборці здійснюють у державі своє демократичне право. Негромадянин держави може бути наділений владою держави багатьма привілеями політичного, соціального й культурного характеру, але ніколи і ніде правом голосу, себто — правом суверена. Цей сам принцип, що зобов'язує в державі, зобов'язує поголовно в установах та організаціях політичного та громадсько-культурного характеру. В усіх нормально діючих організаціях сувереном і джерелом їхньої влади являється членство даних організацій, які в цих своїх організаціях мають в мініятурі ці самі права та привілеї, що їх має громадянин держави. Отже, коли мова про СУБ, ОБВУ, СУМ, УККА, ООЧСУ, ЛВУ, ЦПУЕН, ГРУГОБ тощо, то справа статуткових заłoженнь, програми праці, політики та їхньої орієнтовності у питаннях загально-національних — є справою їхніх членів і цих актів про спілки, на яких вони зареєстровані. Нечлени цих організацій можуть мати до них таке саме відношення, як негромадяни до держави. І це абсолютно по-демократичному!

Перші висновки

Із повищого доволі стислого наświetлення питань пов'язаних з демократизмом, демократією і місцем та ролі цих понять в суспільному житті, дуже ясно виходять зокрема такі висновки: 1) хоч демократія явище міжнародного порядку, її практичне примінення в суспільному житті можливе тільки на національно-державній базі, себто — в нутрі й на терені державного народу; 2) на міжнародньому полі зв'язки, співжиття і співпраця, а чи ворожнеча і боротьба між суперниками, нормується міжнароднім правом, що спирається на договори між державами і бльоками держав, на договорах міжнародніх конференцій, від 1948 р. також на постановах ООН, а від ще пізнішого часу на постановах парламенту Європейського Спільного Ринку; 3) корінь демократії спочиває у поставі державної системи до громадян держави і рівночасно у тому, яким правом наділяє держава свого громадянина в площині походження влади в ній; 4) в усіх цих державах, де першоджерелом влади являється громадянин держави і де цей громадянин має право активного чи пасивного голосу під час вибору влади, там здійснена в теорії і на практиці демократична система, або народовластя. Де, одначе, цей основний постулат відсутній, як це є в СССР, в інших комуністичних країнах і в країнах з диктатурою скрайніх соціалістів, там демократії немає!

Суть демократизму не в назві і не в тому, хто і скільки разів це слово вжис під час публічного виступу, або повторить у статті, але і лише в тому, наскільки дана людина освідомлює собі суть сказаного та наскільки вона придержується цього в суспільному житті.

Чи можна собі уявити таку обставину, щоб, для прикладу, 10 млн. виборців, які віддали свої голоси за кандидатів у посли з робітничої партії (Велика Британія), але стали переможені 10,500 тисяч голосів за кандидатів у посли з консервативної партії, не послухали голосу більшості і відділилися від держави, як це буває тоді, коли наші «демократи», програвши якусь справу на Загальних Зборах, опускають установу для того, щоб створити «опозицію» поза нею? Чи таке поступування є в дусі демократизму і чи так поступають дійсні демократи?!

Натомість зовсім демократичним буде відхід, чи відтягнення представників однієї організації з форуму корпоративного згромадження. Нормальним є також вихід члена чи групи членів з організації та їхнє оформлення в окрему. Але ні в першому, ані в другому відношенні такий крок не має характеру опозиції, але усамостійнення для реалізації своїх партикулярних цілей. Революційна ОУН, вийшовши в 1950 році з УНР, зробила цей крок не тому, щоб поставити себе в опозицію до УНР, але тому, щоб мати кращі можливості здійснювати голошені нею ідеї та концепцію визвольної боротьби. Коли вона була деякий час у конфлікті з УНР, то не за те, щоб посісти цей форум, але за те, щоб наблизити цей форум до більш надійної постави в питаннях визвольної політики та боротьби. Коли цей конфліктівий період проминув, то ОУН і УНР знайшли платформу для політичного зближення і спільних виступів у найбільш важних національних питаннях⁴. Це підкреслення можна поширити на всі подібні обставини та випадки.

Коли ж мова про поставу революційної ОУН до того, що загально відоме в суспільному житті як *демократизм* чи *народовластя*, то доцільно, щоб її противники та опоненти, ще перед висловом закидів про антидемократизм, заглянули ось хоч би до Постанов IV Великого Збору ОУН про «Українську Державу та її організацію».

На самому вступі до цього розділу IV Великий Збір ОУН подає такі ствердження: 1 (в ориг. пар. 2) Українська держава утвориться *волею і власними силами української нації* шляхом всенаціональної революції проти російського окупанта і поневолювача; 2 (в ориг. 3) Державно-політичний, суспільний, релігійний, культурний і економічний лад Української держави виростатиме з творчих традицій нашої державности княжої, козацької і новітньої діб. У його основу ляжуть традиційне українське християнство, формована впродовж століть правосвідомість і мораль нації, почуття справедливості і ієрархічності вартостей, які глибоко закорінені в надрах душі народу та в його традиційних політичних, релігійних, культурних і соціальних інститутах; 3 (в ориг. 4) В центрі уваги державної влади буде *людина*, як одухотворена істота, а через неї *родина* і *весь народ*, що їх право і свободи та всебічний розвиток їх творчих сил будуть гарантовані законами. Гармонійне поєднання індивідуальних і суспільних зусиль в умовах вільного

4) Мова тут про такі основні документи із співпраці між ОУН і УНР: «Становище до подій в Україні і в світі» з жовтня 1973 р.; «В обороні України» з червня 1974 р.; «Принципи української зовнішньої і внутрішньої політики» з вересня 1978 р. і «В обороні прав України — проти русифікації і націоциду» з листопада 1979 р.

державного життя скріплюватиме ріст і силу української нації в усіх виявах її внутрішнього життя і в міжнародному творчому змагу⁵.

Про саму ж державу, за яку ОУН бореться, цей IV Великий Збір ОУН подає такі дальші ствердження: Українська держава буде *національною*, охоплюючи всю українську етнографічну територію, а національні меншини користуватимуться рівними правами з українським народом, забезпеченими законодавством Української держави; *правовою*, — тобто виконування влади буде *нормоване законами і підлягати контролю народу* . . . ; *всенародною*, — тобто державою, в якій *джерелом влади буде народ і яка забезпечуватиме соціальну справедливість жителям української землі*. В Українській державі буде *забезпечена свобода слова, думки, сумління, зборів, віровизнання, політичного переконання, організації, вибору праці й місця осідку, персональна безпека перед незаконним обшуком, арештом, порушенням мешкання, власності, права дідовщини*⁶.

Згідно з цими ж Постановами, державний лад України *мусить вирости з духовости нації і відповідати психіці, характерові, суспільній структурі, історичним традиціям, життєвим потребам і прямунням до величного майбутнього української нації*. *Джерелом влади в Українській державі буде народ-суверен*. Державне, політичне, суспільне, соціальне та економічне життя *буде нормоване Основним Законом*. В українській державі *буде триподіл влади: законодавча, виконавча і судова*, а найвищим органом законодавчої влади *буде парламент з двома палатами у ньому*. *Голову держави обиратиметься загальним прямим голосуванням*. Виконавчу владу здійснюватиме Голова Уряду і Рада Міністрів. Голову Уряду *покликуватиме Голова Держави*, а сформований Головою Уряду уряд *предклатиметься парламентові до затвердження*. *Уряд творитиме та політична сила, яка здобуде у виборах вимогану Основним Законом і виборчим правом більшість*. *Представники меншости виконуватимуть ролю опозиції*⁷.

Це менш-більш усе найсуттєвіше, що має пряме відношення до того, чи ОУН своєю працею і боротьбою прямує до демократизму в українській державі, а чи діє проти нього. Наведені тут витяги з постанов IV Великого Збору ОУН розбивають закиди про недемократичність ОУН у прах. Це, що висунув у наведених місцях IV Великий Збір, іде далі в напрямі до демократизму, як це є зараз на практиці хоч би у Великій Британії, колись західного парламентаризму. У Великій Британії, для прикладу, Палата Громад не схвалює сформованого речником парламентарної більшости уряду, а лише приймає це до відома. Це саме діється під час кожної зміни чи пересунень в уряді.

Правда, у повищих витягах з постанов ВЗ ОУН немає слів «демократія», «демократизм» чи «демократичний». Але, що варті в реальній дійсності такі слова без з'ясування їхньої суті. Що, для прикладу, з того, що ліві соціалісти в Британській робітничій партії говорять тільки

5) «Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН)», том перший, Постанови, БУП ч. 3, 1969, стор. 144.

6) Там же, стор. 145.

7) Там же, стор. 146.

про «демократію», коли своєю поведінкою і настановами змагають до найбільше недемократичних цілей, або до «демократії» советського типу, що їм приписує друга частина тієї ж партії? Що, для прикладу, із цього, що декотрі українці з молодшої генерації готові «піти на смерть» за т. зв. плюралізм в суспільному житті, коли вони і в громаді і в кругах своїх ровесників замикаються у свої «гетта», щоб з того місця, потайки від евентуальних противників, вести «антиєстаблішментську» пропаганду? Що із того для української національної справи та визвольної політики, що ліве УРДП, УНДО, УПС, ОУНз і весь т. зв. УДР на словах такі *гласофобні* демократи, коли на ділі творять речі противні цьому демократизмові, за який ніби змагаються?!

Правда, декотрі з поміж них, прочитавши наведені в цій статті витяги з постанов IV Великого Збору ОУН, скажуть, що вони про це не знали, того не читали, або, мовляв, ми відписали це з програми УРДП⁸. В суспільному житті панує засаднича максима, яка каже, що «незнання закону не звільняє його порушника від відповідальности». А коли мова про це друге, то треба тільки уявити собі той вереск, який вони зчинили б на щось «відписане» від них.

Для нас і для кожного серйозного українця важливі і гасла і їхній зміст, а впарі з цим також і дія, що надає гаслам реальну, живу вартість. Це, що зібране в постановах IV Великого Збору ОУН, є може в іншій формі та на інших словах, але сказане з тією самою інтенцією в постановах раніших Великих Зборів, це є в акті про Відновлення Української Державности 30 червня 1941 р., в усіх основоположних матеріялах УТВР, АВН і в документах з боротьби УПА.

Все ж таки деяка частина українських людей може стояти перед дилемою: повірити цьому, що про себе так голосно говорить як про демократизм, а чи солідаризуватися із тими, які менше вживають цього слова, але *дуже виразно* вказують за що організують боротьбу і що абсолютно покривається з найкращими інтенціями західньої демократії та західнього парламентаризму, і за що вони віддають дуже часто також своє життя. Вони безперечно проти советської «демократії» і проти такої, якою граються усі від Воскобійника до Добрянського в Лондоні.

Де причина дійсних суперечностей

Суперечності й антагонізм, що їх сьогодні зустрічаємо в українському суспільстві по обидвох сторонах кордону московсько-большевицьких впливів, не нові. Це одна із *найбільше* хронічних слабостей українського політичного, церковного, наукового й культурного світу ще від поділу України на право- і лівобережну, ще від гетьманів коронних і наказних, від Іскор і Кочубеїв, від москвофілів, польонофілів і австрофілів, радянофілів, германофілів та інших інтернаціоналістів. Іншими словами — це хвороба, корінь якої бере свій початок у майже 300-літній

⁸) Такий випадок мав місце в Лондоні. Полемізуючи з автором тієї статті на тему деяких питань з ділянки внутрішньої політики, голова УДР в Лондоні висловив спочатку здивування із накресленого в загальних зарисах ідеалу української держави, за яку бореться ОУН, а відтак заявив, що ми відписали це з програми УРДП.

неволі України під різними займанщинами, а головню в тій великій руїні, що навістила Україну після зруйнування Запорізької Січі. Гетьман Іван Мазепа окреслив симптоматичність тієї хвороби такими словами: «Всі покою щире прагнуть, А не в еден гуж всі тягнуть: Той направо, той наліво, А все — браття, то-то диво! Не маш любви, не маш згоди Од Жовтої взявши Води, През незгоду всі пропали, Самі себе звоювали»⁹. Коренем тієї незгоди за гетьмана Івана Мазепи було те, що одні орієнтувалися на поган, себто на Туреччину, другі на ляхів, а треті на Москву, тягнучи за собою якусь частину українського світу. Він радив «Матці своєї больш терпіти! Нуте врагов, нуте бити!.. І вольностей бороніте! Нехай вічна буде слава, Же през шаблю маєм права».

Тарас Шевченко вказав на цей корінь лиха ще яркіше: «Заснула Вкраїна, Буряном укрилась, цвіллю зацвіла, В калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила, А дітям надію в степу оддала»¹⁰.

На корені цього лиха вказували Леся Українка, Іван Франко, Микола Міхновський, а в наших уже часах — Дмитро Донцов, Вячеслав Липинський і багато других теоретиків новітнього українства.

А ось слова проф. Михайла Грушевського, президента Української Центральної Ради в Києві: «Україна пережила, з великою небезпекою для свого існування, страшну пробу в огні й бурі. Перейшла через глибоке провалля, яке розкрилось раптом на вступі нового її життя. Властиво, не можна навіть сказати, що перейшла. Переходить, се вірніше. І всі, кому близьке її життя, хто хоче бути гідним імені її громадянина, повинні приложити всі старання, напружити всі сили на те, щоб допомогти їй перейти вповні, стати твердо на новім ґрунті і забезпечити від можливого повторення таких страшних проб»¹¹. Що ж це за провалля, що розкрилось на вступі нового життя, в чому саме треба допомогти Україні перейти вповні, щоб стати на новому ґрунті? За самим М. Грушевським — це впершу чергу московська орієнтація, «песій» обов'язок, духове й моральне закріпощення, або ще яркіше — «се духове холопство, холуйство раба, которого так довго били по лиці, що не тільки забили в нім всяку гідність, але зробили прихильником неволі й холопства... таким холопством вважаю ту вірність, ту служебність не за страх, а за совість, глибоку і непобориму, поколіннями виховану, яку українське громадянство виявило в одних частях менше, в інших більше — *супроти державних, культурних і національних інтересів Росії й великоруського народу*» (підкр. мое, — І. Д-ів)¹².

Про другу знану аж до 1939 року орієнтацію дуже влучно вислови-лася УВО в 1929 році. Вона сказала, що «Нашими ворогами є не тільки

9) Гетьман Іван Мазепа: *Дума іли пісня*. Антологія Української Поезії проф. д-ра В. Державина В-во СУМ у Великій Британії, Лондон 1957, стор. 25.

10) Тарас Шевченко: *Чигирин*. там же, стор. 51.

11) Михайло Грушевський: *В огні й бурі*. Вивід Прав України, В-во «Пролог», 1964, стор. 213.

12) Там же, стор. 217, передане в частині сумарично, а в другій частині цитатою. Підкреслення в зацитованому наше в усіх місцях статті.

всі окупанти українських земель. Є ними рівнож ці одиниці й групи серед українського громадянства, що запродалися окупантам та ведуть свою підлу роботу по їх вказівкам¹³. Це т. зв. «хруні», що під різними політичними кличами ширять орієнтації на одного із окупантів. Це комуністи і їх комбатанти, що поширюють між українським народом фальшиві надії на Москву, і рівночасно «угодовці», що під плащиком т. зв. «реальної»¹⁴ або «позитивної» політики ширять орієнтацію на Польщу.

Визначний публіцист ОУН Петро Полтава присвятив цьому питанню один із розділів своєї праці на тему «Елементи революційности українського націоналізму», в якій виявляє усі ці негативні риси української духовости й політики, себто — советофілство і русофілство, антисоборництво, польонофілство, австрофілство, всесвітнянство і федералізм, хуторянство, фаталізм, квієтизм тощо¹⁵.

Уважніше простудіювання хоч би лише праць цих творців української духовости й політики, що їх тут названо, дає обширний образ того, чому в нас не було і зараз немає ні єдності, ані навіть найзагальнішої плятформи, на якій усі політичні партії та угруповання могли б бодай деколи зійтися. Тому внутрішня боротьба і тертя *мусять* продовжуватися аж до часу, коли все те, що *заваджає народові в його поході до державности*, не *відпаде*, доки ті, що творять антинаціональні й антидержавницькі орієнтації, не відживуть. А що вони ступнево відживають, то в цьому немає сумніву. Процеси відживання бувають часом дуже болячими.

Найнебезпечнішою під сучасну пору являється просоветська, чи про-радянська орієнтація, що виступає відкрито під прапорами комуністичної партії в Україні, яка стоїть віддано на послугах московському великодержавному шовінізмові й імперіялізмові. Небезпечними для української національної справи являються і всі ті групи, що виступають з кличами «реалітетів», хоча стоять ніби на державницьких позиціях і не є комуністами. Політика «реалітетів» наставлена на формальне визнання теперішнього положення України в ССРСР, нав'язання діалогу з представниками УССРСР, на переконанні цих представників у можливостях еволюційних змін до демократизму і самостійности, щоб в цей спосіб здійснити мету змагань. Одною із своєрідних відног тієї концепції є орієнтація на зовнішній світ і узалежнення здійснення ідеї української державности від допомоги американської чи західньої інтервенції. А що офіційний захід не піддержує під цю пору ідеї усамо-стійнення України, але заступається у своїй загальній пропаганді за еволюцію ССРСР до демократизму та лібералізму, то і ми, згідно з настановою речників тієї орієнтації, повинні не висувати «абстрактних» ідей, а діяти в «реальній дійсності». Хочуть признатися до цього українські «демократи», а чи не хочуть, це їхня справа. Ми це бачимо, ми

13) УВО — видання Пропагандивного Відділу Української Військової Організації, 1929, стор. 22.

14) Там же, стор. 27.

15) П. Полтава: *Елементи революційности українського націоналізму*. БУП ч. 5. («Большевизм і визвольна боротьба»), стор. 198-209.

переконані в погубності тієї затії і ми її, як і другі антинаціональні й антидержавницькі орієнтації, відкрито й безкомпромісово поборюємо, як це робили наші попередники з «хрунівством», «угодовством», передвоєнним «радянським», «москвофільством» тощо.

Ще І Великий Збір ОУН сказав, що, «Беручи ідею Української Самостійної Соборної Держави в підставу свого політичного діяння та не признаючи всіх тих міжнародних актів, умов і установ, що стан українського національно-державного розірвання створили та закріпили, Організація Українських Націоналістів ставить себе в категоричне протиповинство до всіх тих сил, своїх і чужих, які цьому становищу українських націоналістів активно чи пасивно протиставляються, та протидіятиме всякими політичними заходами одиниць і колективів, що будуть являтися відхиленням від повищих засад»¹⁶.

Неправдою є те, що, мовляв, наш націоналістичний рух займає таке становище тільки тому, що задивлений в ексклюзивність і не хоче поділитися владою з іншими, бо, мовляв, хоче сам цю владу посісти. Передвоєнна, воєнна і повоєнна публіцистика й практика нашого руху такі закиди абсолютно відкидає. Відновлюючи свого часу разом з іншими угрупованнями еміграційну УНР і працюючи деякий час разом з іншими на її форумі, співтворюючи вісім років раніше УГВР, а ще чотири роки раніше Український Комітет в Кракові, а відтак видвигаючи в половині 50 років концепцію виборного Українського Національно-Визвольного Центру на чужині — наш рух дав максимум прикладів та аргументів на те, що він готов співпрацювати і співкоординувати визвольну політику й політичну дію з усіма українськими самостійницько-державницькими середовищами, які, витягнувши правильну науку з минулого, готові йти шляхом безкомпромісної визвольної політики й боротьби¹⁷. І не наша вина, що цього досі неосягнено повністю. Частину осягнено і це повинно виступати як заохота до дальших змагань у тому напрямі.

Отже, реасумуючи, мусимо ствердити, що не «демократизм» та «демократія» стоїть на перешкоді здійснити на практиці ідеал єдності політичних сил нації для боротьби за її волю і суверенні права. Цю перешкоду творили і творять хронічні слабості зовсім іншого характеру, почерез які не можна приходити до порядку денного. Ці слабості мусять бути виявлені та усунені. Тоді наступить порядок, солідарність і співпраця.

Українському націоналістичному рухові не йде про нівеляцію діючих у народі ідеологічних і партійних прямивань. Ідеологічна й політична діяльність поодиноких течій і угруповань є властивим змістом їхнього розвитку, а впарі з тим вона виповняє зміст цілого українського політичного життя за кордоном¹⁸. Нам зовсім правильно розходить про

16) ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби, БУП ч. 1, стор. 15.

17) Степан Вандера: За виборний національно-визвольний центр. Відбитка зі «Шляху Перемоги», Мюнхен, 1958 і цього ж визначного теоретика — Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс, БУП ч. 2 (Україна проти Москви), 1955.

18) Там же, зокрема в «За виборний Національно-Визвольний Центр».

те, щоб у площині духовості і практичної дії та боротьби всі здатні на це українські політичні сили культивували між українцями психіку вільного господаря на своїй землі і психіку фанатичного борця за справу Самостійності України. В іншому разі висловлена свого часу радість М. Грушевського із того, що Україна вже переходить своє глибоке провалля, закінчиться ще раз тим, чим закінчив М. Грушевський в СРСР, або Є. Петрушевич у Берліні.

Приклади антидемократизму

Ці глибокі розходження, що їх ми бачимо між українським націоналістично-державницьким рухом та «демократичним» угрупованням — це впершу чергу *явище психологічне*, а відтак і *світоглядovo-політичне*. *Психологічність* цього явища унаочнюється в тій безконтрольній і *всесторонній ненависті*, з якою прихильники «демократизму» ставляться до революційної ОУН від першого року її існування і до інших українських самостійницько-державницьких сил, що діють незалежно від ОУН, але в духовому пов'язанні з актами 22 січня 1918 і 1919 рр. *Політичність* цього явища унаочнюється у цьому *трагізмі їхніх ідеологічних шукань*, які завжди запроваджують їх в обійми чужого, дуже часто ворожого, а майже ніколи до свого рідного, до того, що аж *напрошуеться з написаних і ненаписаних сторінок історії*. А коли мова про назви їхніх угруповань та фракцій, то вони (зокрема такі, як ОУНп, ОУНз, ЗП УГВР) їх вживають більше з уваги на сантименталізм до того, чим колись були, а вже ніколи на віддзеркалення дійсного ідейного й політичного профіля згуртованих у їх рядах людей.

Між цими фракціями, які творять сьогодні т. зв. Український Демократичний Рух, є такі, що продовжують угодовецьку політику з передвсенних часів (ліве УНДО, ліва групка соціалістів), є такі, що продовжують неорадянوفільство з 1946-1950 рр. (ліве УРДП), і є такі, що під натиском різних впливів та спонук відкололися від рев. ОУН, або зводять на манівці колишній ПУН (ОУНп). Відірвавшись від самостійницького табору, їм не багато залишилося до вибору. Тому «концепція реалітетів» з орієнтацією на еволюційність московсько-большевицької системи, надії на США, на «дисидентів» і пактування з російськими «демократами»-великодержавниками на чужині та ширення ненависти до рев. ОУН і УНР — це зовсім логічний наслідок того зловісного процесу, який породжує і в нас і в інших народів різномірних «філів». Віддати їм в руки українську політику — це те саме, що завернути історію до XIX стол.

Українська громадськість добре зорієнтована в цьому стані, що існує зокрема під цю пору в підсоветській Україні окутаній страшною хвилею русифікаторства та переслідувань. А пресові органи цього «демократичного бльоку» переповнені нападами на Організації Визвольного Фронту. Про спільний фронт проти большевицької Москви в обороні національних прав України навіть не говорять. «Демократи» ведуть акцію проти УККА ніби за те, що на останньому конгресі УККА порушено «демократичний принцип» обранням ред. І. Білінського екзе-

кутивним головою УККА, а він «бандерівець». Але по суті справа не в Білінському. Справа в тому, що цей Конгрес, як і попередня і теперішня Політична Рада УККА відкинули й засудили партократизм як найновішу затію для збереження єдності й неподільності московської імперії та вибілення її від усіх цих надлюдських злочинів, що їх вона поповнила під проводом своєї комуністичної верхівки. Не багато українців знає, що наші «демократи» підписали минулого року договір про співпрацю з російськими еміграційними «демократами» на базі непередрішенства та виєлімінування будь-яких «радикальних» метод з дії проти теперішньої московсько-большевицької влади. Коротко після підписання тієї умови російські «демократи» оприлюднили проєкт нової конституції для «демократичної» Росії, яка дає зфедерованим народностям право на відділення, але російському народові *забезпечує право вета* в цьому питанні. Постава УККА стала всьому тому впоперек дороги, а це викликало шалену лють українських «демократів», які, діючи переважно методами мімікрії¹⁹ в різнорідних загально-українських установах, утратили в наслідок того рішення Конгресу УККА одно із найширших піль своєї підривної діяльності.

Це саме треба сказати і про СКВУ та про великі зусилля плавюківців і «демократів» держати цю громадську установу під своїм впливом, а її діяльність у площині новітнього «непередрішенства» та партократизму.

Насвітлені трошки ширше дійсні причини найновішого заогнення між нашим рухом і «демократами» — це лише частина тієї відслони, яку треба було б відкрити, щоб видвигнути перед громадою усі видні та закулісні маніпуляції цих «хитрунів», які думають, що обдурюють світ в ім'я українського державництва, але на ділі дурять себе і тих, хто їм вірить.

Щоб не заходити далеко в історію, вистачає пригадати собі цю акцію, яку вони провадили проти революційної ОУН на ЗУЗ перед Другою світовою війною і наслідки із цього для визвольної політики. «Нормалізація» відносин між польським урядом і українським партійним світом наступила під час найважчого переслідування української «меншини» в Польщі коштом трошки кращих виборчих прав та деяких інших побутових полегш. А на ділі це була капітуляція українського «демократичного» фронту перед поляками. Подібну капітуляцію перед Москвою повторили представники цих же партій в 1940 році, які себе розв'язали із заявою підпорядкування советській владі.

Хто завдав найважчого удару УНР і ЗУНР після припинення збройної боротьби в 20-их роках? Все, що до тієї пори обидві республіки осягнули в моральній і політичній площинах, було до найглибших глибин підірване й знівечене найрепрезентативнішими діями цих

19) Слово «мімікрія» означає у загальному наслідувальність, природні захисні засоби маскування в живих істот, подібність до істот іншого виду тощо. Діяти методами мімікрії означає представлятися перед громадою чимось до себе неподібним, або іншими словами — маскуватися, щоб позискати довір'я чи посісти позиції, а тоді евентуально розкритися. Це слово вжив Н. Олєжко в статті «Повчальні наслідки одного процесу», надруковану в 20 числі журналу «Визвольна Політика», в якій він аналізував тодішню підривну дію т. зв. опозиції в ЗЧ ОУН.

середовищ. А що збережено, то тільки завдяки спершу УВО, а відтак ОУН, які рятували для народу бодай те, що було вкрите кров'ю впадших борців.

Проти кого пішов наступ «демократів» після Другої світової війни? Може проти Москви? Може проти Ялти? Може проти масових вивозів українського населення на Сибір, проти мордування невинних жінок, дітей, матерів, нищення церков, ув'язнення владик, договору СССР, Польщі і Чехо-Словаччини проти УПА, в обороні УПА чи УГВР? Ні! Наступ українських псевдodemократів пішов єдино проти ОУН, УПА і УГВР та проти Закордонних Частин ОУН. А скільки коштувала нас акція довкруги КЦАБ і АКВБ в 50-их роках? А тодішній КЦАБ, АКВБ і сьогоднішній російський «демократичний» рух — це ж те саме явище в дії російських великодержавників по лінії збереження імперії та вибілення російського народу за доконані ним злочини. Чи «двійка» — це не затія московського КГБ? Усі провідні «двійкарі» про це знають, але поповненої кривди не мають відваги napravити. Чому прийшло до розколу в УРДП, УНДО, УСП тощо? Чому през. М. Лівичкий мусів ужити надзвичайних заходів, щоб зберегти УНР від цих українських «демократів», які мали в пляні перетворити це угруповання на моно-партію для боротьби проти українських націоналістів з рівночасним переведенням УНР на «реалітетні» позиції!?

Чи хоче того Москва, чи не хоче, але історія її великодержавности добігає свого неминучого кінця. Московська імперія завалиться під натиском уямлених нею народів без світової війни, або в такій війні. Визвольний націоналізм — це найгрізніша сила проти імперіялізму Москви. Це знають московські вожакі на Кремлі, знають це і російські великодержавники (від лівих до правих) на Заході, знають це також політики у США, Лондоні, Парижі, Бонні, на Вол Стріт і на Лондонській біржі. Москва докладає і буде докладати зусиль, щоб до цього не дійшло. Всі російські патріоти-шовіністи будуть іти разом, сперечаючись за рівноправності між собою, але з однаковою поставою до поневолених. Лише наївні українські «демократи» будуть різнитися в поставі до росіян, ділитися, накидатися на сторонників самостійности й суверенности, на націоналістів.

Чи на цьому тлі ідейної і політичної нестійкості, на цьому запобіганню про ласку перед паном на смертному ліжку можна щось тривкого будувати, якось співпрацювати? Такої можливості дотепер не було!

Ідеї рев. ОУН про визволення і побудову української держави ясні. Ми за УССД з демократичним устроєм в ній; ми за свободу людини та її громадські права; ми за співпрацю з усіма сусідами на базі незалежних держав в етнографічних кордонах кожної; ми за направлення кривд поневоленням Москвою народам; *але ми рівночасно обстоюємо необхідність активного ідейного, політичного, а коли треба — то і збройного змагання за ці права. Ми проти орієнтації на чужі сили, ми за плекання і розбудову сили українського народу!*

У 90-ЛІТТЯ ПАТРІЯРХА ОТЦЯ ЙОСИФА

ПОСЛАННЯ БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА ЙОСИФА

З нагоди завершення 90 літ життя:

*Владикам, Священикам, Монахам, Монахиням,
вірним Дітям та всім нашим Братам і Сестрам
в Україні, на засланнях і на поселеннях —
мир у Господі і Патріярше Благословення!*

Христос посеред нас!

До всіх Вас звертаюся з оцим словом моєї любови до Вас і моєї пастирської журби-печалі. Словом любови до Вас, що страждаєте Христа ради і, мимо терпінь і гонінь, незламно стоїте в вірі Христовій та Його Святій Церкві і вірності рідним предківським переданням.

Звертаюся до Вас разом з українськими католицькими єпископами, що в Ім'я Ісуса Христа, в якому збагачуємося «всяким словом і всяким знанням» (1 Кор. 1, 5), недавно зібралися за благословенням Святішого Отця Йоана-Павла II, під моїм проводом, як Батька і Глави нашої Помісної Церкви, на Священнім Синоді при соборі святого апостола Петра. Звертаємося до Вас з нашим найсердечнішим братнім привітом і словом з пастирськими почуваннями, щоб «Христове свідоцтво утвердилося між усіма вами» (1 Кор. 1, 6), бо нашим гарячим бажанням є — скріпити в цілій нашій українській Церкві, у Вас і в нас, горючий і нетлінний вогонь християнської віри, надії й любови. Ми хочемо поділитися з Вами нашими радощами, нашою глибокою журбою про Вас. А я в окремий спосіб звертаюсь до Вас цим Посланням з благословенної нагоди, милосердним Богом мені даної, і дар цей Божий — моїх дев'ятдесят літ життя для Господа, Його Церкви і мого Народу. Можу, отже, сказати словами Євангелії, що «вже і притчами не промовлятиму до вас» (Ів. 16, 25) і ці слова хай будуть для Вас висловом моїх поучень, піднесення на душі і моєї любови до Вас, моє Духовне Стадо, мій дорогий український Народе, якого я є сином і якому я старався увесь свій вік служити.

I

Дорогі Браття і Сестри!

Наші думки летять увесь час до Вас і в наших серцях обнімаємо Вас усіх. І хоч земними просторами ми віддалені від Вас, а людські кордони розділяють нас, знаємо про Ваші страждання й упокорення. Тому сострадаємо з Вами!

Нам відомі Ваш мужній спротив безбожному насиллю і Ваші геройські подвиги. Тому подивляємо Вас! За Вами довгий хресний шлях. Тому насамперед клонимо голови перед усіма нашими єпископами, священиками і мирянами, які на цьому хресному шляху не впали на коліна перед Ваалом, але безстрашно, аж до останнього віддиху земного життя, пройшли зі силою Святого Духа дорогу ісповідництва й мучеництва.

Клонимо голови перед монахами й монахинями, які в надлюдському смиренні вибрали радше вигнання і поневіряння, чим зраду своєї Церкви. Клонимо голови перед незлічимими вірними синами і дочками нашої Церкви, які відважно й жертвенно стали в обороні своєї прадідної віри і своєї рідної Церкви!

Терпіннями всіх наших Братів і Сестер, що відійшли у вічність, і Вашими щоденними тривогами, на які дивимось крізь світло Христових страждань, ми збагатилися. Збагатилася серед Церков світу наша Помісна Українська Церква своїми ісповідниками і мучениками, а разом з нею збагатилася і ціла Вселенська Христова Церква, заяснівши наново авреолею свого свідчення серед народів світу.

Правда, позірно наша Церква стала, неначе, мовчазною. А втім вона заговорила голосною зворушливою мовою, мовою кайдан. Писав до Вас про це вже в 1945 році Папа Пій XII: «І хоч ви в кайданах... самі ваші кайдани повніше і краще голосять і проповідують Христа». Це великі слова признання для Вас! Та найбільшим джерелом признання і потіхи в терпіннях нехай буде таїнственне апостольське вчення і з нього зачерпнута Ваша свідомість, що Ви своїми стражданнями доповнюєте те, «чого бракує скорботам Христовим для його тіла, що ним є Церква» (Кол. 1, 24).

Щобільше, Ваші терпіння і переслідування струснули навіть приспаним сумлінням цілого світу, що й призвело його до застави про людські гідності і права та їх оборону, а між тими правами найважливішим є загальнолюдське право на ісповідування Бога та право на свободу релігійних переконань. Це справді велике право, не тільки людське, але й Боже. Як мало світ дотепер над тим застановлявся...

У Вашій боротьбі за людські і Божі права нехай моральною підтримкою для Вас будуть Духом Святим надхнені слова Вселенського Собору Ватиканського Другого: «Ото ж, мучеництво, яке уподібнює учня до Вчителя, що добровільно прийняв смерть за спасіння світу, і того учня творить рівнообразним Йому — Учителеві, у пролив крові, — і те мучеництво уважає Церква знаменитим даром та найвищим доказом любови. І хоч воно дається небагатьом, однак треба, щоб усі були готовими ісповідувати Христа перед людьми та ступали слідом за ним хресною дорогою серед переслідувань, яких ніколи Церкві не бракує» (Про Церкву, ч. 42).

Наша Церква отримала цей великий дар! Дар Святого Духа «ісповідувати Христа перед людьми та ступати за Ним хресною

дорогою». Тому вона сьогодні серед багатьох народів світу є Церквою мучеників і ісповідників. Такою вона прямує до свого воскресення і прославлення вже тут на землі, а незліченні її вірні вже тепер досягнули повноти своєї прослави і вічного щастя в небі!

Пишучи ці слова, сповняємо також волю теперішнього Папи Йсана-Павла II, щоб бути духово близькими до всіх тих, що терплять насильство із-за своєї віри. Це свіжі і зворушливі слова, які він висказав у своїй промові в Отранто, 5 жовтня 1980 року. Ось вони: «Бути духово близькими до всіх тих, що терплять насильство із-за своєї віри, є особливим обов'язком всіх християн, згідно з традицією успадкованою від перших століть. Скажу більше: ідеться тут про солідарність з людьми і спільнотами, яких основні права є зламані або навіть повністю потоптані. Ми мусимо молитися, щоб Господь піддержав цих наших братів своєю благодаттю у таких важких пробах. І помолімся також за тих, що їх переслідують, повторяючи Христовий зазив на хресті звернений до Отця: «Прости їм, бо не знають, що роблять». Часто стараються ознаменувати мучеників як таких, що «провинились політичними злочинами». Також і Христа засудили на смерть позірно з тієї ж причини тому, що називав себе царем (пор. Лк. 23, 2). Отож не забуваймо про мучеників наших часів. Не поведімся так, неначе б їх не було. Подякуймо Господеві, що вони побідно перейшли свою пробу. Виблагаймо кріпости Духа Святого для переслідуваних, що ще мають стрінутися з такою пробою. Нехай сповняться у них слова Учителя: «Я бо дам вам слово і мудрість, якій ніхто з ваших противників не зможе протиставитись і перечити» (Лк. 21, 15). Будьмо в спільноті з мучениками... Автор Книги Мудрости проголошує: «(Бог) їх випробував, як золото в горнилі і прийняв їх, як жертву всепалення» (Муд. 3, 6). Виголошуючи ці слова, Святіший Отець мав напевно і Вас, Дорогі Браття і Сестри, перед очима, у своїм серці і своїм серцем може відчував, що, і його Батьківщину, і нарід навістить також болюча хвиля таких же переслідувань і терпінь за людські і Божі права.

Щоб Ваша віра була непохитна, щоб Ваша любов не згоряла, щоб Ваша надія просвітлювала шлях у недалеке майбутнє, просимо Вас пам'ятати про свого рідного Главу нашої Церкви, Слугу Божого, Митрополита Андрія Шептицького. Всі ми трудимося за його прославу й за проголошення його блаженним і святим. Він — цей великий Святець і Батько Української Церкви, на своєму смертному ложі, своїми духовними очима бачив і дрозжачими устами передрік падіння нашої Церкви, її страдання, але разом з тим він передвидів і передсказав Востання Української Церкви і її славу на цілому Сході. Нехай це світле видіння і пророчі слова нашого Святця і Глави Церкви утверджують у Вас дари Святого Духа — мудрість, кріпость, побожність, страх Божий і родять щедрі плоди Святого Духа — любов, радість, мир, терпеливість, милосердя і мужність.

II

Для Вашої духовної кріпости, Дорогі Браття і Сестри, хочемо передати Вам вістку про події, які відбулися тут недавно у нас, події, що їх розцінюємо також, як плоди Вашого терпіння, ісповідництва і мучеництва.

Наслідник св. Апостола Петра Святіший Отець Йоан-Павло II скликав нас у місяці березні 1980 року на Надзвичайний Синод, щоб ми застановились і запропонували єпископа-помічника з правом наступства для мене Отця і Глави нашої Церкви. По наших синодальних діяннях Папа назначив цим помічником архієпископа-митрополита філядельфійського — Мирослава Любачівського родом із львівської нашої митрополії. В цей спосіб перед очима світу стверджено і визнано безперервне існування нашої Церкви в Україні, всупереч постановам неканонічного, так званого «львівського собору», в березні 1946 року. В цей спосіб заманіфестовано також єдність нашої Української Церкви на її матірніх землях і в країнах нового поселення її вірних, отже, єдність Церкви-Матері з її Дочками. В цій єдності вона живе, діє, розвивається і страдає разом з Вами та чекає дня волі.

Водночас Папа Йоан-Павло II, шануючи і зберігаючи прадавні права нашої Церкви, відновив право Отця і Глави нашої Церкви у майбутньому скликати Синоди всіх єпископів поза Україною для нарад над важливими питаннями життя нашої Церкви і Народу і між ними — над питанням обсад осиротілих єпископств нашої Церкви. У всьому тому бачимо незбагнений задум Божого промислу на шляху до востання древньої Церкви Києва, Галича і всієї Русі у вільній Україні, як це і прорік у своєму видінні Слуга Божий Андрей.

Ще раз повторяємо, що ці події — це плоди Вашого страдництва. Свідectво про Ваші страдання приніс я особисто перед цілим світом по моїм звільненні з каторги в 1963 році. Як тільки знайшовся я на волі, як Отець Собору Вселенського Ватиканського Другого, промовляючи до сумління світу і зібраних на Соборі єпископів Вселенської Церкви, голосно і відверто заговорив про Ваше свідectво. Від себе і у Вашому імені запропонував я і просив, щоб увінчати нашу Церкву вінцем патріяршого достоїнства. Впродовж дальших років мого життя аж по сьогодні трудився і далі працюю, щоб здобути визнання для нашої Церкви патріярхату. Патріярхат, видіння Ваших віруючих душ, стався для Вас вже живою дійсністю. Таким він для Вас хай залишиться в майбутньому! Моліться, як дотепер, за Патріярха Києво-галицького і всієї Русі, а в майбутньому — хай і безіменного чи невідомого. Прийде час, коли Всемогучий Господь пошле його нашої Церкві і об'явить його ім'я. Але наш патріярхат існує! За ним вже чотириста років змагань, за ним сім років дійсности, перед ним тільки визнання Апостольського Римського Престолу.

Всі ці плоди — зміцнення єдності нашої Церкви в Україні і поза її межами, одність ієрархії з одним Главою, збереження українського обряду, спільної церковної традиції, збереження прав нашої Церкви серед помісних Церков цілої Вселенської Церкви — це тільки перші кроки у дальшому розвитку на шляху духовної обнови і росту нашої Церкви в її злуці із святою Петровою Столицею. Нехай же благословенні будуть ці плоди. »Добрий Господь і справедливий, Бог наш — співчутливий. Господь береже простих, ми знемоглися і він нас спас« (Пс. 116, 5-6).

Ці плоди стають для нас нагодою і скріпленням поштовхом, щоб працювати »в Господі та в могутності його сили« (Еф. 6, 10) для нашої Церкви і для цілого українського народу. Тому ми, як вже це згадано, страждаємо і подивляємо Вас. Ми слідкуємо за Вашим життям, за Вашою боротьбою серед гніту і переслідувань, щоб про те все сповіщати світові, щоб будити його сумління, щоб сколихнути його і спонукати його стати у Вашій обороні!

Та перш усього ми завжди об'єднані з Вами в душі і молитві, на кожній Святій Літургії і в усіх наших церквах молимося за »страждаючих братів наших«, бо молитва — це найуспішніший засіб, це зброя Божя. Ми ніколи не перестанемо молитися і ніколи не можемо бути спокійними так довго, як довго страждає і в укритті живе наша Церква, бо болюча журба за її долю гіркими терпіннями сповняє наші душі.

Душевно терпимо ми разом з Вами, бо не дано нам знати, коли скінчиться те врем'я люте. Але ми віримо, що лютому времені прийде кінець. Наша віра в Христа і Його перемогу не дозволяє ні нам, ні Вам сумніватися в цьому. Турботи і спокуси щоденного і важкого життя можуть вкратитися в наші душі, щоб ними оволодіти, щоб здавити бодрість і сіяти страх, щоб довести людські душі до такого стану, якого бажають собі ворог нашого спасення і його земні служителі. Тому відновіть і плекайте у Вашій свідомості Вашу віру в те, що хрест і воскресення нерозлучні з собою та що основою нашої нації є Христос, а не люди. Упродовж двадцяти століть Христова Церква страждала на шляху, що його межовими знаками були хрест і воскресення. Все цілковито людське провалилося, переможно перетривала тільки Церква, бо з нею повік Христос. »Вони загинуть, ти ж будеш стояти; все постаріється, немов одежа. Наче вбрання, ти їх міняєш, і вони пройдуть. Ти ж усе той самий і літам твоїм кінця немає« (Пс. 102, 27-28).

Христос бо єдиний Визволитель, Він — єдина Путь, єдина Істина, єдине Життя (Ів. 14, 6). Він є суттю людського життя, Він є основою людської гідності. Христос є »світлом світу« (Ів. 8, 12), справжнім світлом, що у »тьмі світить« і »просвічує кожного чоловіка« (Ів. 1, 5-9) в лютому времені непевності, несправедливості і безнадійності. Немає іншого світла! Єдине наше світло — Христос!

III

Дорогі Браття і Сестри!

Розглянувши незвичайно важке Ваше положення і стан Церкви на рідних землях та серед вірних на засланнях, йдемо Вам на поміч нашими постійними молитвами до Христа Бога, Пастира свого Стада, та до Пресвятої Богородиці, Матері Христової Церкви. Хочу також подати кілька думок для Вашого життя і дальшої витривалої боротьби, щоб тим і улегшити Ваше церковне життя серед невідрадних обставин.

Треба нам завжди пам'ятати, навіть серед найбільших переслідувань і терпінь про найбільшу заповідь, яку лишив своїм послідовникам наш Божественний Спаситель, а саме — про заповідь любови Бога і ближнього, не виключаючи тих, що нас переслідують. Любіться поміж собою, як любилися перші християни серед переслідувань. Бог є любов і хоче, щоби ми любов'ю перемогали зло і ненависть. Бо любов буде, а ненависть руйнує людські душі, затроє людські серця. Ісус казав: »Ось що вам заповідаю: щоб ви любили один одного! Ненавидить вас світ — то знайте: мене він ще перед вами зненавидів« (Ів. 15, 17-18).

Пам'ятайте, що любов Бога і ближнього — це той наймогутніший засіб, яким Ви зможете приєднати і придбати молоді покоління до Бога і до Його Церкви. Молоді покоління, що їх атеїстичний режим старається виховувати у неправді та у ненависті, знайдуть Христа Бога і Божу Правду у Христовій Церкві у прикладі і теплі Вашої любови ближнього. Натомість, усякі непорозуміння, незгоди і спори між Вами можуть стати для молодих душ, спрагнених любови і доброго слова причиною до байдужости, а то й непошани до релігії і до Христової Церкви, яка є образом Його любови. Тому пишу Вам словами св. Павла: »Молимося і про те, щоб любов ваша дедалі більше і більше зростала у досконалім знанні та в усякому досвіді« (Фил. 1, 9).

Поручаємо Вам, Дорогі Браття і Сестри, велике зрозуміння і Христове милосердя для тих братів наших, які заломились під погрозами і насильством та відпали від Католицької Церкви. Моліться за них і не шукайте для них кари. Поможіть їм встати і відновити їхню віру. Наслідуйте у цьому Бога, який не погорджує грішником і його не відкидає від себе: »Ти не погорджуєш грішником, а встановляєш покаєння на спасення« (Молитва »Трисвятого«) і »коли відпали, Ти знову нас підняв і не перестав творити все, поки нас на небо привів і будуче царство Твоє дарував« (Молитва »Достойно«).

Виявом діючої любови Бога і ближнього є засада, що її дав нам св. Павло: »Все нехай діється по чину« (I Кор. 14, 40), тобто з пошаною до своїх духовних провідників. Слухайте єдинодушно Пастирів і Отців Ваших Духовних, вони бо чувають над Вашими душами, хоч серед стільки труднощів і перешкод, в укритті ба й в

небезпеці ув'язнення. Моліться за них, помагайте їм, бережіть їх, захороняйте їх перед лукавим оком тих, що слідкують за ними, оскаржують їх за небувалі речі, щоб їх підступно погубити чи знеславити. Вчіть і заохочуйте своїх дітей про те, що є окреме служіння Богові в священничому і монашому чині. Це найбільше служіння на землі, яким Бог провадить, вчить і освячує свій люд, творить з людей Божу родину.

Шукаймо, Дорогі Браття і Сестри, сил у цій нелегкій боротьбі за славу Божого Імени і за людські Богом дані права, за Боже царство на землі — у молитві. Молімся, безнастанно молімся. Учіть молитви своїх дітей, щоб молодь наша не виростала без молитви до Бога і Пресвятої Богородиці — нашого Покрова, щоб наші молоді покоління в Україні і на засланнях були через молитву в злуці з Богом, просвічувались Божою Правдою, освячувались Божою благодаттю, і щоб ми всі разом з молитвами наших небесних заступників виблагали світлі дні для нашої Церкви і Народу.

IV

Була б неповна, Дорогі Браття і Сестри в Україні і на засланнях, Ваша радість, Ваш духовний підйом і Ваші надії на вільну майбутність для нашої Церкви на Рідних Землях, коли б ми промовчали наші приготування до великого Ювілею тисячоліття хрещення Руси-України, що його спільно будемо святкувати у 1988 році. Приготування до святкувань цього небувалого Ювілею було одною з важких точок наших синодальних нарад.

З нагоди тисячоліття українського християнства ми тут у вільному світі приготовляємось різними починами, щоб досягнути глибоку обнову християнського життя наших церковних спільнот у вільному світі в дусі Київського Християнства, яке уже від перших початків дало великих Святих нашої Церкві як Володимира Великого, Ольгу, Бориса, Гліба, Антонія та Теодозія Печерських, а відтак численних мучеників та ісповідників віри за єдність Христової Церкви. Ми тут робимо усі старання по всіх країнах наших поселень, щоб з нагоди святкувань тисячоліття поставити перед увесь світ славу історію Києво-Галицького християнства, мартирологію нашої Церкви та сучасне її невідрадне положення, домагаючись повної свободи Церкви в Україні для її апостольської праці серед українського народу. Святіший Отець Папа Йоан-Павло II звернувся у своїм листі до нас в дні 19 березня 1979 року з нагоди цих наших приготувань до тисячоліття хрещення Руси-України, щоб уся Католицька Церква разом з ним долучилась до наших святкувань.

Вам, Дорогі Браття і Сестри в Україні і на засланнях, під цю пору тяжко думати про якісь зовнішні приготування до тисячоліття хрещення Руси-України. Однак Ваші терпіння за християн-

ську віру наших предків, за Христа, за єдність великої Київської Митрополії з Римським Апостольським Престолом, як це було за часів св. Володимира Великого і Ярослава Мудрого, є найкращим свідченням про наше християнство для цього Ювілею.

Накінєць, наші улюблені Брати і Сестри в Україні і на засланні, пам'ятайте про цю таїнственну правду, що Христос Бог, Добрий Пастир своєї Церкви, перебуває посеред Вас і свобідно діє між Вами, просвічуючи й освячуючи Вас та кріплячи Вас силою, діянням, благодаттю Святого Духа. »Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку« (Мт. 28, 20). Разом з Христом перебуває і діє поміж Вами в обороні християнського люду — Мати Церкви і Всесильна Володарка — Пресвята Богородиця. Христос Бог — наша сила. Пресвята Богородиця — наш могутній Покров, якій християнський володар Руси-України посвятив город Київ та увесь свій нарід.

V

Прийміть від нас усіх, на поселеннях сущих, наш привіт давнім нашим звичаєм: »Христос посеред нас!« Прийми привіт наш, Дорога і Свята Земле Українська, Отців наших — Володимира, Ольги, Антонія і Теодосія Печерських! Прийми привіт Дітей Твоїх, що Тобою живуть, за Тебе моляться і Тобі волі і щастя бажають!

Благословлю Вас усіх разом і кожного зокрема. Остаємось усі об'єднані святим вузлом любови і сострадання з Вами в Христі Господі нашім, якому слава і похвала нехай буде на віки вічні, амінь.

*Дано в Римі при патріяршім Соборі Св. Софії
в празник Стрітєння ГНІХ, дня 2/15 лютого 1982 р.*

† ЙОСИФ, Патріярх

СЛОВО ПАТРІЯРХА В СОБОРІ СВ. СОФІЇ 17. 2. 1982.

*Дорогі Сини і Дочки Страдної Святої Української Помісної Церкви!
Мої Духовні Діти, Діти великого Українського Народу!*

Прилетіли Ви з усіх сторін світу — з Європи, Канади, Північної і Південної Америки й далекої Австралії, щоб привітати мене з моїм 90-літтям. Велике Вам Спасибі за Ваш труд, Ваші жертви й особливо за Ваші молитви! Господу Богу Всевишньому дякую за те, що дозволив мені у своєму незбагненному промислі дожити тієї радісної хвилини! Йому моя хвала і слава!

Вітаєте мене — Главу Української Церкви! Радістю сповняється моє серце, бо це вияв Вашої вірності і Вашої присяги — служити своїй рідній Церкві в нерозривній єдності із Вселенською Христовою Церквою, побудованій на скалі-первоапостолі Петрі, освяченій хресною жертвою Христа-Богочоловіка, зі світлою печаттю Христового Воскресення, освяченій Духом Святим, що в ній перебуває,

її утверджує і їй заповітує, що врата адові не одоліють її! Спасибі Вам за те і благодаю Вас: служіть усіма силами своєї душі, силами свого розуму, свого серця, своїх твердих рук! Будьте її вірними і безстрашними воїнами аж до смерті!

Вітаєте мене — Батька нашої Церкви і приносите мені найцінніші дари — віддання і любов! Дякую Вам! І в батьківській любові обнімаю Вас, як добрий батько, як син українського народу, як Ваш рідний брат по крові.

Вітаєте мене — свого рідного Патріярха, переємника духовно-релігійної і національної спадщини Церкви Києва і всієї Руси, і її світлих митрополитів від Іларіона аж до останнього Слуги Божого Андрея! Перейняв я цю спадщину, щоб її боронити й захистити від усіх стріл лукавого! Вітаючи мене, як Патріярха Києво-Галицького і всієї Руси, молячись за нього наєдині у святій Літургії, висловлюєте свою віру, маніфестуєте перед Господом Богом, перед цілим світом, що Ви стали собою, що Ви свідомі і зрілі діти своєї Церкви і свого Народу! І тому благословлю Вас і благодаю: бережіть цю велику спадщину нашого древнього християнства і непорочно занесіть її у наступне тисячоліття. Його пічнемо з Ювілеєм Хрещення Руси-України в 1988-му році.

І ось, перед Вами Ваш Глава-Батько, Патріярх! Та «чим же я похвалюся»? Хіба тим, що рани ношу і біль у своєму серці! Перед Вами в'язень Христа ради, і як в'язень та спів'язень моїх братів на Україні, сотень тисяч мого духовного стада я болю, що вони страждають за Христа і за український нарід у в'язницях, на рабських «роботах», в тюрмах і на засланнях. Між ними єпископи, священики, монахи і монахині, робітники, мистці слова, вчені, селяни, матері і молоді діти! Знаю, що вони страждають і моляться за свого Батька-Патріярха і свого Брата-В'ЯЗНЯ! Дякую, сострадаю з Вами і благословлю Вас! Передаю Вам спадщину з печаттю хреста на ній і кличу до Вас усіх — встаньте, не спіть! Нехай воздвигне Вас Господь!

Ще раз дякую, благословлю і як напуття на шляху Преображення і Воскресення нашої Святої Церкви і нескореного українського Народу заповітую Вам: «Стійте у вірі, будьте мужні, кріпіться. Нехай усе у вас діється в любові» (1 Кор. 16, 13-14). Одягніться в повну зброю Божу, щоб ви могли дати відсіч хитроцям диявольським. Нам бо треба боротися... проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви... Стійте, отже, підперезавши правдою бедра ваші, вдягніться в зброю справедливости, взуйте ноги в готовість... візьміть також шолом спасіння і меч духовний — це єсть слово Боже...» (Еф. 6, 11-17).

Благословення Господне на Вас!

Домус Маріє

Рим, дня 18 лютого 1982

† ЙОСИФ
Патріярх і Кардинал

*Їх Блаженство Патріярх Йосиф в асисті о. архим. проф. д-ра Івана Хоми
під час Ювілейних Святкувань 90-ліття в лютому 1982 р.*

ПОБАЖАННЯ СВЯТИШОГО ОТЦЯ

(Відчитане Кард. Владиславом Рубіном)

Маю честь прочитати Листа Святого Отця Папи Івана Павла Другого до Його Емінінції Кардинала Йосифа Сліпого з нагоди Дев'ятидесятиріччя від дня уродин:

*Нашому Достойному Братові
Владиці Кардиналові Йосифові Сліпому
Верховному Архiepіскопoві Львівському Українців*

З нагоди близької річниці 90-тиріччя Ваших уродин мило мені скласти Вашій Емінінції мої братні вияви радості і мої найсердечніші побажання.

З далекої Нігерії, де я того дня перебуватиму, в апостольській подорожі, буду злучений з Вами, щоб подякувати Господеві, Подателеві усіх благ, за всі дари і добродійства, що їх зілляв на Вашу Емінінцію протягом Вашого довголітнього життя, яке Ви вчинили плодовитим і в радості, і в болях з прикладною терпелістю та силою духа. Згадаю зосібна відважне свідчення віри, яке Ви дали в різних часах і обставинах, а за що Ваша Емінінція вважається знаменом пошани і тим пунктом, до якого спонтанно звертаються перш усього вірні української католицької Церкви на батьківщині, а чи ті, які розсіяні по всьому світі.

До тієї Церкви і звичайно, до шанигідної особи Вашої Емінінції, звертатимуться з любов'ю і признанням теж і мої думки. Я благатиму Господа, щоб подав Вам свою ласку витривалості у вірі батьків, в чинній любові та в надії.

З нагоди радісного відзначення Вашого дев'ятидесятиріччя мило мені, Ваша Емінінція виявити Вам мою прихильність і висловити найкращі побажання усякого добра; водночас же я призиваю для Вас найбагатших Божих ласк й утіх, на завдаток яких бажаю переслати Вам моє Апостольське Благословення.

З Ватикану, 10 лютого 1982

ІВАН ПАВЛО Папа II

ПОБАЖАННЯ КАРД. ВЛАДИСЛАВА РУБІНА

До цих батьківських привітів і побажань Його Святости Папи Івана Павла Другого мило мені додати і мої сердечні привіти та побажання: на многії літа!

ЗА ЄДНІСТЬ ЦЕРКВИ І НАЦІЇ

(Скорочений текст привітального слова Блаженнішому
Патріярхові, виголошений під час Обіду-Гостини в четвер
18 лютого, 1982 р.)

Ваша Святосте!

Передаю Вам, Святіший Патріярше, вислови найглибшої пошани й найкращі побажання дожити в дальшій творчій діяльності до відвоювання Української Суверенної Соборної Держави, що є передумовою повної свободи і розвитку Українських Церков, зокрема для Церкви сучасних катакомб.

Передаю ці побажання і поклін від Воюючої України як голова Українського Державного Правління відновленої 1941 року Української Держави, якої співтворцем були Ви, Патріярше, Слуга Божий Митрополит Андрей і Митрополит нашої Мученичої Церкви — Української Автокефальної Православної Церкви — Полікарп.

Я роблю це не лише від Організації Українських Націоналістів, але від усіх українських політичних угруповань і течій, які співтворили разом з Вами Українське Державне Правління і передпарлямент України — Раду Сеньйорів, в якій Ви, Патріярше, відігравали історично-творчу роль. Коли Церкви є покровителями Державности, то ця Держава є тимбільше всенароднім твором. За цей свій історичний чин Ви, Святіший Патріярше, перетерпіли окремий вирок безбожницького російського окупанта.

Ідея Українського Патріярхату є складовою частиною нашої духової держави. Український Патріярхат сягає своєю генезою часів перебування святого Андрія на Україні, на Київських горах. Український Патріярхат — це наслідник святого Андрія, Христового Апостола. Український Патріярхат — це виклик Росії, яка не має права до патріяршого зверхництва над Україною. Бій за Український Патріярхат — це теж бій за первородство Києва над Москвою. Це всеукраїнський бій проти воюючого російського безбожництва, проти безправ'я Загорська говорити від імени християнської України і Православних Церков Сходу взагалі. З упадком російської імперії зникне церква імперії і фальшивий екуменічний діалог з нею як з реакцією вчорашнього дня.

Пророчі слова висловив у своєму недавньому Посланні Патріярх Йосиф I: «Моліться як дотепер за Патріярха Києво-Галицького і всієї Руси, а в майбутньому — хай і безіменного чи невідомого». «Безіменного чи невідомого» — вагомим своєю пророчою візією слова Катакомбної Церкви. І далі продовжує Патріярх: «Прийде час, коли Всемогучий Господь пошле його нашій Церкві й об'явить Його Ім'я». . . Пророчі передбачення. . . Мабуть Патріярха Катакомб з Божого покликання. Не треба бути скептиком і недовірком

— учить Патріярх! І далі знову Його слова: »Але наш патріярхат існує« . . . І ми додаємо: існує визнаваний народом в Україні і поза нею сущим — Патріярх Йосиф І. Пам'ятаймо стару українську правду: *Воля з ласки не є волею!* Все треба здобувати нашою силою! І нашою єдністю в боротьбі! Патріярх нам цю єдність приніс, — єдність вищої якості, єдність найважчу бо єдність у безкомпромісовій боротьбі, єдність революційних борців без скази і страху, борців за правду! Патріярх ішов весь час з відкритим чолом тернистим шляхом за свою Церкву і за свій український народ! Його постава була самовиявленням Божественного у великій людині Страдника на Його героїчній дорозі до Мети. Заслугою Патріярха є те, що Патріярх об'єднав у боротьбі в одне патріотичну, національно-визвольну ідею з християнською, героїку і страждання української нації з героїкою і стражданнями за Бога, за Христа-Спасителя!

Як Глава Помісної Української Католицької Церкви, Церкви катакомб, Патріярх вніс в універсальну Церкву елементи перших віків християнства, що відроджується тепер в терпінні і в героїці, в культі суворох обичаїв проти культу вигод!

Про заслуги Патріярха багато сказано і написано. Нам ідеться про щось особливе, про ту внутрішню силу, яка променює з Його могутньої одуховленої постаті на нас усіх! Його приявність серед нас дає нам почуття спокою, скріплює нашу віру в перемогу Божої, у перемогу української правди, бо маємо скалу, твердиню духа, об яку розбиваються усі удари долі та бурі й трагедії нашого життя. Як Атлас дивгає Він на своїх плечах українську долю! Як символ непоборности нашої віри й правди!

Великі перешкоди ще далше на Його шляху, на шляху українського народу, але їх переможе українська нація.

Ми переборемо також ситуацію у Великій Британії, де затріюмфує остаточно українська патріярша ідея!

Патріярх кинув іскру, яка розгортається у все могутніше полум'я українських сердець і душ на непереможному шляху нашого народу до українського Патріярхату, на шляху відновлення Української Самостійної Соборної Держави!

Цього творчого полум'я нікому і нічому не зупинити, ані не загасити! Це вже всенародня, творча, непереможна, могутня стихія, що змете все, що стоїть на дорозі до Мети!

Наш поклін і поклін Воюючої України Патріярхові Помісної Української Католицької Церкви Йосифові І, наслідникові святого Андрія Первозванного, Апостола Христового, брата Першого Апостола св. Петра!

Ярослав СТЕЦЬКО

Від Редакції: Повний текст слова Голови УДП і ОУН був переданий Патріярхові на письмі.

СЛОВО ПАТРІЯРХА НА ЗАКІНЧЕННЯ ЮВІЛЕЮ

Ваша Еміненціє!

Спасибі Вам, що в цю щасливу хвилину радості мого Народу Ви принесли дорогі слова побажань від Святішого Отця для мене слуги цього Народу українського, що прибув тут спільно зі мною подякувати Богові за все, «яже сотвори ми»... «Дякую Святішому Отцеві Іванові-Павлові за його батьківське серце, слова любови та бажання допомогти нашому Народові і нашій українській Церкві в її боротьбі зі силами темряви. Дякую Отцеві за Апостольське благословення, що кріпитиме мене на дорозі життя, яку Господь дозволить мені ще верстати. Спасибі Вам Еміненціє!

*

В Ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

»Аж до самої старости й сивини — не покидай мене, о Боже, поки не оповім про Твою силу цьому роду« (Пс. 71).

Ваша Еміненціє, Преосвященні Владики, Всечесні Отці,
Дорогі в Христі Браття і Сестри!

Богом надхнений творець цього сімдесятого псалма напевно багато пережив у своїм житті і зближаючись до старости, просив Бога тієї одної благодаті — розповісти своїм сучасникам про Божу силу, Божу всемогутність, про Бога — єдиного Володаря всесенної і людини. Переживши багато, автор псалма міг бути свідком великих діл Божих, про які забули його співбрати.

Ми зібрались тут спільно, щоб торжественно подякувати Богові — нашому Спасителеві за його великий дар для мене — 90 літ життя. Я щасливий, що не складаю цієї подяки сам, а разом з Вами — моїм Народом, з нашою Церквою-Страдницею, в якій покликав мене Господь Йй і Вам служити, бути свідком великих діл Господніх серед нас у цьому переповненому війнами, терпіннями, поневоленнями, переслідуваннями і кривдами столітті, що його переживала наша дорога Україна і світ. Я щасливий, що можу розповідати про Божу силу цьому роду і в тому бачу моє покликання, завдання мого життя і в якійсь мірі сповнений мій обов'язок перед Богом, історією мого Народу і перед Вами.

А великі діла своєю силою вчинив нам Бог! Післав нам хрест, терпіння і переслідування, але післав нам великих мужів і ісповідників, мучеників і борців, що мужньо цей хрест понесли і наша Церква стала тим відзначеною. Вирятував нас Бог серед двох страшних воєн, в часі яких ми могли послабнути так, що вигасли б були наші сили і бажання жити. Пережили ми нечуваний голод, що здешаткував нас, але ми пережили його чудом Божим! Нам намагались і намагаються вбити найдорожчу річ — душу, святу

Їх Блаженство Патріарх Йосиф промовляє під час Ювілейної гостини-бенкету в Домус Марія. По лівій стороні стоїть кард. Владислав Рубін, а по правій митрополити — Максим Германюк і Степан Сулик, а біля Їх Блаженства — о. Петро Стецюк.

віру в серцях наших, серце наше, але Христова благодать влила нам нове життя, що силою Святого Духа перемагало сили пекла.

Чи треба вичисляти більше? Ми це пережили, частина з нас були свідками цього чи чули з оповідань батьків ваших. Великий Господь наш і велика кріпость Його! Нехай буде ім'я Господнє благословенне! Наш Нарід став на свої кріпкі ноги, він сміло глянув лихам в очі, він з Давидовою смілістю глянув Гіліатові в очі і сказав: «Ти йдеш на мене з мечем і довгим списом і коротким. Я ж іду на тебе в ім'я Господа Сил, якого ти зневажив» (1 Сам. 17, 45). Наша Церква, хоч пішла в катакомби, живе, кріпшає, росте і на крові своїх мучеників готується до перемоги в Господі. Вона заслугою своїх ісповідників, за молитвами своїх мучеників «во страданії своїм пріят вінець» своєї слави патріяршим достоїнством, щоб готуватись до своїх великих завдань на Сході, чого прагнули і бажали Петрові Наслідники в Римі.

За все те дякуймо нині, Дорогі Браття і Сестри! Хай подякою горять серця наші сьогодні за все, що Бог нам послав і дав. І до цієї подяки додаймо просьбу псалма: «Ти, що дав нам зазнати силу лихих злиднів, знову оживи нас і знову виведи на верх із земних безодень, збільши нашу повагу, потіш нас знову» (Пс. 70, 20).

Дякую Вам за Ваші молитви, за всі почування відданости і доброзичливости. Спасибі Вам наше українське за всі побажання. Не мені хай будуть ці почування Ваші, а Господеві Сил, що рукою кріпкою держав мене, щоб міг сповнити волю Його.

Хай моє слово подяки для Вас усіх, Мій Дорогий Народ, »замучений розбитий, мов паралітик той на роздоріжжі« буде в словах благословення мого з тієї гори 90-літнього часу:

»Господи, Господи призри з небес, і вижд і посіти виноград сей, і соверши і егоже насади десница твоя Господи«. Амінь.

Сбор Святої Софії
Рим, дня 17 лютого 1982

† ЙОСИФ
Патріарх і Кардинал

СЛОВО ПАТРІЯРХА ДО ПРОЧАН З АНГЛІЇ

Христос раждається!

Мої Дорогі!

Ви з Англії були першими, що минулого вересня прибули тут, щоб привітати мене з моїм 90-літтям і сьогодні прибули знову

Їх Блаженство Патріарх Йосиф серед прочан з Великої Британії після авдієнції в Авлі Українського Католицького Університету.

численно, щоб в сам день річниці уродин спільно зі мною подякувати милосердному Богові за той великий дар часу. Велике Спасибі Вам за це. Знаю Вашу відданість, Вашу вірність, Вашу любов до своєї Церкви, Вашу жертвенність і теж дякую Вам за це. Вітайте тут як дорогі Гості!

Наша спільна ціль — в молитвах подякувати Богові за те все, що спільно з Народом можна було зробити на славу Божу і добро нашої Церкви-Страдниці і нашої Батьківщини. Радію, що не дякую Богові за Його доброту сам, а разом з стільки особами доброї волі, що своїми молитвами і почуваннями і співпрацею помогли багато перетерпіти, щоб здобути вільну і щасливу майбутність для Церкви і Народу.

А кожна молитва є рівночасно найкращою проською. Ви приїжджаєте до Риму з Англії зі стільки журбами і болями. А Ваші журби і клопоти — то також мої журби за Вас, то спільний біль. Хай наша спільна подяка Господеві буде також і нашою проською, щоб Господь поблагословив Вас миром і щасливою розв'язкою Ваших терпінь. »Просіть і дасться Вам« — казав Господь! Зробім це щасливо в цих днях як одна добра родина в Христі.

Ще раз Велике Вам Спасибі!

Благословення Господнє на Вас!

Рим, дня 12 лютого 1982

† ЙОСИФ
Патріярх і Кардинал

Б. ОЗЕРСЬКИЙ

ЮВІЛЕЙНІ ДНІ

(Коментар)

Патріярх-Мученик Помісної Української Католицької Церкви є духовим магнетом, який притягає передусім народ, який своїм правильним національним інстинктом відчуває *велике, величне, неповторне*. Український народ був завжди джерелом сили для духовних чи світських володарів України. Богдан Хмельницький відчув свою силу і своє покликання, коли під час в'їзду до Києва відчув душу народу. Наш народ не живе староримським «панем ет цірцензес» (хліба й видовища). Він живе передусім *духовими* вартостями, він готовий на жертву, щоб пережити велике, святе, щоб дістати духової сили, зрости етично й ідейно, підвестися зі сфери матеріяльного у сферу духового. Тому він так масово прибуває до Патріярха наших душ без огляду на конфесії. Тут суть не у конфесії, тут суть в українському християнстві, у катакомбній Церкві, що є українською катакомбною Церквою.

Наш народ так само, без огляду на конфесію, линув би до нашого Митрополита-Мученика Липківського, який за Христа і за Україну

віддав своє життя, за суверенітет нашої Церкви! Як близький він духово нашому Патріярхові-Ісповідникові віри!

Цьогорічні Ювілейні Дні в Римі переросли сподівання їхніх світських організаторів, які, на жаль, не всі були на властивому місці, яким забракло віри в притягаючу силу Патріяршої постаті. Деякі із них, будучи мінімалістами, розраховували на мінімалізм народу, а на ділі до Риму прибуло понад 600 мирян з усіх континентів світу. Вони міряли душевні переживання народу своїми власними і на цьому помилилися. Не дуже вдалим випало нанизання цих Ювілейних Днів різними з'їздами, коли ці дні повинні були стати присвячені Патріярхові, а тим більше тоді, коли деякі доповідачі та дискусанти підважували під час своїх виступів інституцію існуючого Патріярхату, що випало нетактовно та не на місці. Натомість прекрасна доповідь Архимандрита ОО. Студитів, Отця Гузара, повна глибини й наукової обґрунтованості, виголошена зі стоїчним спокоєм, одушевляла всіх вірних. І народ сказав, — як правильно думав Патріярх, коли якраз його хотів мати своїм наслідником на патріяршому престолі, — але владики не послухали свого Батька і Глави. Не менше захопив своєю відданістю Патріярхові о. Веренфрід ван Страатен, який пожертвував як дар з нагоди Ювілею Патріярхові й Главі один млн. доларів. Миряни дуже тепло вітали Владик з Австралії, Торонта, Чікаго чи Едмонтону, але рівночасно дивувалися, чому ані один із Митрополитів не вітав Патріярха, не мав святкової доповіді чи промови.

Під час зустрічі молоді, декотрі світські організатори пробували надати тій імпрезі невластивий тон, забувши заповіт Патріярха: »За єдність Церкви і Народу«. Бог і Україна — це золота нитка всіх повчань Блаженнішого Патріярха. Але всі ці основніші недоліки прислоняла постать і дух Патріярха, якого прихвально жив народ весь час, не зважаючи на підсвідомі чи свідомі намагання змінімілізувати цю народню стихію, яка стоїть за Патріярхом. До цього мінімалістичного підходу треба віднести також і приміщення на урочистий обід на честь Патріярха.

Мученики й Ісповідники віри, Герої і Борці за правду являються для народу могутнім стимулом і відпочинком його душі. Коли народ співає Молитву за Патріярха, то оживає вся Церква.

З розчаруванням сприйняли миряни привітання Папи Івана-Павла II, яке своїм змістом нав'язувалося до урочистої хвилини, але тій хвилині не відповідало повністю. Згадка про молитву до Бога за Ісповідника віри, який 18 років терпів, оставшись вірним Христові й Україні, про »ласку витривалості у вірі батьків, в чинній любові та надії« — навіть дивувала мирян. Ті 18 років Патріярх страждав також за єдність з Апостольською Столицею. З усіх дотеперішніх привітань Папи — це було найхолодніше. І це — в 90-ліття!

Миряни не могли також зрозуміти, чому Папа, син поневоленого народу, не вважав за відповідне особисто відвідати Патріярха перед

чи після виїзду до Африки й особисто зложити Йому побажання. Попри всю свою негативну поставу до нашого Патріярхату, Папа Павло VI таки особисто відвідував нашого Патріярха, не згадуючи доброго у своєму серці Папи Івана XXIII. Тепле відношення кард. В. Рубіна, який був приявний на всіх головних урочистостях, злагіднював атмосферу, але, маємо враження, не могла заступити того, що народ очікував від Святішого Отця, сина поневоленого народу, який двічі в тиждні згадує польський народ, хоч є десятки поневолених москалями народів, яких Папа так часто не згадує.

Надії на визволення Польщі з неволі ізольованим порядком при допомозі Заходу — це у великій мірі ілюзія, бо хто саме віддав Польщу московським імперіялістам, хоч вона була союзником Заходу?!

Натомість миряни, приявні на врочистостях у честь Патріярха, повернули домів надзвичайно збудовані духом, маючи нагоду бачити перед собою Святого Ісповідника. Частка тієї святости переходила на кожного із них, особливо на нашу молодь, яка масово прибула на врочистості. Молодь любить Мучеників і Героїв, а особливо сувору доброту Святішого Патріярха, який підняв бій проти Москви і Кремля, символів безбожництва й народовбивства, і проти Загорська, центру цезаропапистської церкви імперії та спомагача режиму воюючого безбожництва.

Ювілейні Дні духово оновили і скріпили віру в перемогу усіх, хто був їх учасником.

Микола ЛАЩІВ

ПОКЛІН МИТРОПОЛИТОВІ ЙОСИФОВІ СЛІПОМУ*

Владико наш! Пастирю Божого стада,
Поклін сьогодні шлемо ми Тобі.
В синівській любові, ми Господа просим,
Щоб сили в терпіннях додавав Тобі.

За віру в Сибіру Владико,
На жертву віддав Ти себе.
Як Пастир сміливий,
Многотерпеливий,
Не зрадив Ти, стадо своє.

Як мужній лицар — перед ворогами
Поклону Ти не віддав,
Зате Демон лютий, злобою окутий,
В каторгу Тебе послав.

В тайгу безкраю, Тебе старого,
В місце одчаю, де злоби много,
Новітній Нерон Тебе заслав,
Щоб у скорботі й знесиленій плотті
Ти велетня Духа зламав.

В обличчі Сибіру, за предківську віру,
Зносиш знущання, наругу,
За Бога! За Церкву! За нарід Твій вірний
Приносиш себе Ти в офіру.

Люд Твій любимий, й Храми Святії
І Батьківщину Богові люблю, —
Деспот руйнує, палить, грабує,
В дитячі душі вливає отрую.

Ти вірний сину Твого чину,
Гідно несеш прапор Божий,
Мов скеля гранітна — стоїш Ти самотній,
Невгнутий, нескорений — як правда Божа.

Ти серед тучі й пекельної кручі,
Знесилений аж до обиди,
Незламно стоїш — семафором вогненного Духа
Показуєш шлях до побіди.

Ти вибраний з роду нашого народу,
Щоб засвідчити вірність для Бога.
Твоє терпіння — ранок спасіння.
Жертва Твоя — знаком перемоги.

*) Повищий вірш написав і рецитував покійний уже Автор на Жалібній Академії присвяченій 15-ій річниці арешту й заслання митрополита Йосифа Сліпого, яка відбулася в неділю 13. 11. 1960 р., в залі Вестмінстер Катедрал Гол. Академію організував і нею проводив ВПр. Генеральний Вікарій о. Павло Малюга.

»Відкрий перед усіма народами цю країну, в якій задушена релігія, обезчещена Церква, закована свобода сумління, потоптана не тільки християнська, а й загальнолюдська мораль, а на глум і ганьбу всього людства шумно реклямуються рабські свободи та зберігається церква, яка по суті є тільки додатком МГБ і МВД. Розкажи про знищення Української Автокефальної Православної і Греко-Католицької Церков, про помордованих і засланих українських єпископів, священників і вірних. Роз'ясни чужинцям, що теперішня російська православна церква не має нічого спільного з вільною Церквою і являється емведівською агентурою...«

(Із »Звернення Воюючої України до всієї української еміграції«)

САМВИДАВНІ ЗАЯВИ ЮРІЯ БАДЗЯ

Передруковані тут заяви українського політв'язня Юрія Бадзя — це документи українського самвидаву, що наспіли до нас від ЗП УГГ. Переклад цих заяв з російської мови зробила Надія Світлична, до якого ми внесли незначні правописні корективи. Де роки подано в скороченні, ми подаємо повністю (для прикладу — 1979 замість 79 тощо). Так само слова «радянський», «УРСР», «СРСР» тощо передаємо «советський», «УССР», «СССР», внесено букву «г» на місце «г» де цього потрібно згідно з правописом, і «а» на «я» («соціальний» на «соціяльний» — напр., «класа» на «кляса» тощо).

Редакція «В.Ш.»

*

ЦК КПСС, делегатам 26 з'їзду КПСС
від в'язня сумління БАДЗЬО Г. В.

ЗАЯВА

Непевна колоніальна спадщина досоціалістичної України, постійний, підкріплюваний цілеспрямованою практичною політикою, асиміляційно-ідеологічний тиск на національну свідомість народу, тиск, здійснюваний у формі ідеї зближення і злиття націй і так званої інтернаціоналізації советського суспільного життя, тобто проповідь національного нігілізму й історичного песимізму, що є могутнім засобом національного пригнічення неросійських народів ССРСР; відверто асиміляторський характер програми КПСС у галузі національних відносин, програми, яка фактично позбавляє неросійські народи права на власне етнічне майбутнє; всеохопна, в інтересах великодержавного шовінізму, фальсифікація історії України, яка відтинає від української історії її ранньо-феодальний період та епоху Київської Русі (концепція т. зв. «давньоруської народності», «єдиного російського народу Київських часів»), заперечує право українців на незалежне — від Росії — історичне існування (доктрина возз'єднання України і Білорусії з Росією, що означає, по суті, теоретичне заперечення українців і білорусів як окремих етносів), яка ідеологічно і морально дискредитує ідею окремої незалежної української держави (що є прямим порушенням Конституцій УССРСР та ССРСР), а методологічно означає цілковите розчинення української політичної історії в російському історичному процесі; відсутність власного національно-політичного життя в українському суспільстві як вияв фіктивності державного суверенітету Української ССР; насильне перетворення української національно-культурної й духовної атмосфери на провінційний додаток російського суспільного життя та фактичне перетворення російської мови, особливо від середини 70-их років на (основну? — незрозуміло) мову українського суспільства; жорстоке придушення українського відроджуваного патріотизму, суворе переслі-

дування людей за найменший вияв невдоволення національним становищем народу, переслідування, що має на меті позбавити націю повноцінної власної інтелігенції, — така трагічна дійсність сучасної історії українського народу, такий злочинний результат проводжуваної КПСС політики централізму і великодержавного шовінізму, політики, можливої в умовах диктатури партії, її ідеологічного і політичного абсолютизму.

З нагоди 26 з'їзду КПСС оголошую триденну голодівку протесту проти диктатури КПСС, порушення в СРСР прав людини і права націй на самовизначення, проти партійної політики великодержавного шовінізму, яка в останнє десятиріччя має особливо яскраво виявлений антиукраїнський характер.

Початок голодівки — 23 лютого ц. р.

22. 2. 1981.

Концтабір 385/3-5, Барашево, Мордовська АССР

*

Генеральному Секретареві французької КП Ж. Марше

У марксистській науковій теорії соціалізму принцип демократії ніколи не означав заперечення політичних свобод, завойованих буржуазною цивілізацією, та відповідних засобів контролю суспільства за діяльністю органів влади, участі громадян у керуванні країною, у формуванні державної політики, таких демократичних форм людського співжиття як свобода слова, друку, опозиційних об'єднань і маніфестацій, гарантовану законом незалежність преси від політичної влади, свободу критики державної політики тощо. Навпаки, пролетарська революція, перемігши, згідно з теорією, повинна була розширити можливості вільнодумства, самовияву і самодіяльності громадян, зробити індивідуальну свободу реальністю для всіх. Проте КПСС, ведучи пропаганду проти буржуазної демократії, не просто говорить про неоднакові соціально-економічні можливості користування політичними свободами, проголошеними в демократичних буржуазних суспільствах, — вона намагається дискредитувати самі принципи демократії, як нібито чужі соціалістичному народовладдью. Натомість стверджується і захищається цілковита монополія КП на політичну владу. Юридичним виявом такої позиції є конституційне закріплення керівної ролі КПСС у советському суспільстві. Правова практика конкретизує зміст ідеологічної доктрини. Мені, наприклад, у судовому вироку прямо інкриміновано вихваляння буржуазного способу життя, тобто захист звичайних для демократичного буржуазного суспільства норм правопорядку в умовах політичної свободи, які дають можливість трудящим капіталістичних країн, у тому числі й робітничій класі, не тільки висловлювати свої інтереси, але й організовано захищати їх, створювати свої політичні партії та легально боротися за політичну владу в суспільстві.

З нагоди президентських виборів у Франції та в зв'язку з Вашою участю в них як кандидата на посаду президента від Французької КП,

оголошую триденну голодівку з метою привернути увагу комуністів, робітників Франції, всього французького суспільства до відсутності політичної свободи в Советському Союзі, порушення прав людини і права націй на самовизначення, жорстокого переслідування людей за критику партійної політики, особливо за критику великодержавної політики русифікації до тотального підривання історичної та національно-політичної суб'єктності неросійських народів ССРСР. Початок голодівки — 16 квітня ц. р.

15. 4. 1981

БАДЗЬО Г. В., в'язень сумління концтабору
385/3-5, Барашево, Мордовська АССР

*

Голові Президії Верховної Ради ССРСР
громадянину БРЕЖНЄВУ Л. І.
від в'язня сумління БАДЗЯ Г. В.

ЗАЯВА

62-га стаття КК УССР та аналогічні їй статті інших республік Союзу, передбачаючи кримінальне покарання людей за так звану антисоветську агітацію і пропаганду, своєю неконкретністю, невизначеністю дають можливість репресивним органам влади переслідувати громадян за найменшу критику політичного й ідеологічного характеру, тим самим перекреслюючи офіційно декларовані громадянські права — свободу слова, думки, друку, об'єднань, маніфестацій тощо — та перетворюючи інститути влади на безконтрольно пануючу над суспільством силу. Конституція ССРСР, обмежуючи демократичні права советських громадян інтересами комуністичного будівництва, в принципі ліквідує політичну свободу, особливо коли взяти до уваги конституційну статтю про керівну роль КП в советському суспільстві, тим самим суперечить відповідним нормам міжнародного права, історичній логіці становлення людської свободи.

І все ж я доводжу свою цілковиту юридичну невинність, відсутність складу злочину в інкримінованих мені текстах і діях на підставі советських законів. Логіка мого самозахисту науково послідовна, однозначна і, вважаю, незаперечна. Моя критика партійно-державної політики не лише не виходить за межі соціалістичного ідеалу, але й спрямована на його захист: основним патосом останнього розділу дослідження «Право жити» є теоретичний захист соціалістичної ідеї, зокрема від негативного досвіду реального соціалізму. Репресувавши мене, органи влади порушили власні закони, брутально знехтували ідеал соціалізму, соціалістичне вчення Маркса і Енгельса, з позиції якого (кілька слів нерозбірливо) я критикую програму і політику КПСС, політичний статус КП в советському суспільстві.

Кримінальний кодекс передбачає покарання людей за агітацію і пропаганду з метою підриву та послаблення советської влади. Якщо залишити збоку пропагандистський характер відповідної статті Кримінального кодексу, її юридичну невизначеність та шукати в ній науковий критерій регулювання суспільного життя, то мова тут може йти лише про принципи советського народовладдя, про захист його інститутів. В інкримінованих мені текстах я не тільки (не) виступаю проти цих принципів, а й прямо ставлю питання про забезпечення і зміцнення народовладдя, про цілковиту суверенність советської влади, тобто влади Рад народних депутатів, як представників, наділених державною владою органів усього суспільства. Таке тлумачення поняття «советська влада» в контексті 62-ої статті КК УССР випливає з ст. 2 Конституції ССРСР, яка проголошує: «Вся влада в ССРСР належить народові в особі Рад народних депутатів». Такий самий зміст має це поняття в ученні Леніна про советську владу, про що я говорив у ході слідства й на суді, конкретно аналізуючи відповідні праці Леніна. Репресувавши мене, органи влади цинічно порушили основний закон держави й ідейні заповіді вождя соціалістичної революції, іменем якого комуністи присягають на вірність народові.

Центральною ідеєю моєї соціальної і громадсько-політичної концепції є заперечення керівної ролі КП як принципу, несумісного з демократичною організацією суспільства. Така позиція, якщо навіть знехтувати право на свободу думки, наукових досліджень, не може бути підставою для юридичного переслідування, оскільки кримінальний кодекс говорить не про політичну владу взагалі, тим більше не про партійну владу, а про советську владу, тобто владу Рад народних депутатів як виборних органів усього суспільства, як уособлення влади народу (ст. 2 Конституції ССРСР). Якщо Конституція ССРСР все ж затверджує керівний статус комуністів у советському суспільстві, то це лише означає, що ст. 6 Конституції ССРСР принципово заперечує ст. 2, яка визначає зміст советського народовладдя і мусить бути єдиним критерієм у тлумаченні ст. 62 КК УССР.

Темою інкримінованих мені текстів, мотивами і метою створення їх, патосом їхнього змісту є захист законних прав і актуальних інтересів українського народу, соціальної, політичної і національної рівності народів ССРСР, соціалістичної демократії, демократичного шляху розвитку советського суспільства, гуманних взаємовідносин між людьми й народами. Репресувавши мене, відповідні органи влади і службові особи продемонстрували свою ворожість до української нації, розвінчали себе як зрадників ідеалів Жовтневої революції, демократії і гуманізму.

Продовженням злочинного ставлення до мене з боку політичної влади є вилучення в мене працівниками КГБ копії судового вироку та відмова повернути її мені, не зважаючи на мої численні звернення з відповідним проханням до Прокуратури УССР та ССРСР.

З нагоди 2-ої річниці мого арешту оголошую триденну голодівку протесту проти незаконного засудження мене, проти національного

гноблення українського народу, проти партійно-державної політики великодержавного шовінізму, проти порушень в ССРСР прав людини і права націй на самовизначення. Початок голодівки — 25 квітня ц. р.

22. 4. 1981

Концтабір 385/3-5, Барашево, Мордовська АССР

(За цей лист його позбавили особистого побачення. Листа, як наклепницького, адресатові не передали, адміністрація табору затримала).

СТАНОВИЩЕ НА УКРАЇНІ

Сьогоднішню Україну перетворено на випробувальний полігон, де комунізм намагається знайти нові форми для свого існування, щоб, знищуючи й витоптуючи все живе, не знищитися самому. Він шукає такої форми, в якій міг би існувати віками, форми вимирання і смерті, розтягнутої на сторіччя. І якщо таку форму буде знайдено (якщо вона взагалі існує), то це буде подією, що дорівнює лютому 1917 року. А тому події, які відбуваються тепер тут, важливі не тільки для України чи Росії, а й для всього світу.

Перед здійсненням «українського експерименту» було змінено владу (першого секретаря КПУ хрущовського типу П. Ю. Шелеста звинуватили в українському націоналізмі, який побачили в його книзі «Україно наша Радянська», замінивши на Щербицького, а голову КГБ Нікітченка замінили на Федорчука), і експеримент цей, схвалений центральною владою, пішов у кількох напрямках. Один з них сформульовано в доповіді голови КГБ, члена українського Політбюра Федорчука В. В., наприкінці квітня 1981 року в промові, виголошеній у республіканському клубі КГБ ім. Держинського: «У минулому році було проведено велику роботу, знешкоджено сорок українських націоналістів. Щоб уникнути зайвого міжнародного тертя, більшість із них засудили за кримінальними справами».

Він називає 40 чоловік, насправді їх більше; при чому це, як і психушки, спроба позбавити гнаних підтримки західньої громадськості. Старий сталінський засіб: записувати своїх супротивників у кримінальники.

Друге — це намагання розправитися з *будь-яким* хоч трохи живим виявом релігійного церковного життя, яке, зрештою, зовсім не зачіпає влади. У серпні 1980 року катебісти розігнали православний молодіжний хор у Покровському храмі Києва (на Солом'янці). Хористів викидали на вулицю й проганяли від церкви (звісно, записавши прізвища). Протягом місяця — щодня — перевіряли в співаків документи і молодих не пускали на крилос. З регентом (організатором хору) розірвали угоду.

Восени 1980 р. міліція вдерлася до приміщення українського Екзархату, вимагаючи, щоб усі присутні в будинку зібралися до однієї кімнати (наскок часів громадянської війни). Приміщення обшукали, без ордера, під приводом розслідування якогось кримінального злочину.

Рік за роком обтинають територію Почаївського монастиря, погіршують режим, переслідують чесних ченців. Ченця Амвросія, відомого на всю Росію своїм життям, проповіддю, зверненою до молодих і зрозумілою для всіх, вигнали в лютому 1981 р. Настоятель і благочинний у супроводі міліції власноручно обшукали його келію. За ним накиннулися на інших: побили економа *Питирима*, вигнали *Ісаю* тощо. З лаврського готелю вигнали всіх старців, які жили тут роками.

А в день відкриття біля Київської Лаври ідола, що потворить весь вигляд, від якого віє ненавистю, відчутною навіть для людини, яка не вірить у Бога, відмінили літургію у Володимирському соборі, і це в суттєвому ланцюгу боротьби з релігією й народом.

По-третє, тут вчаться забирати не тільки чоловіків, не тільки дружин, які активно борються за своїх чоловіків, але громити цілими родинами, часто не зважаючи на реальну активність члена родини. Для розправи достатньо, що не зраджує. Виключили з університету Володимира *Січка* — через ув'язнених батька і брата: відмовився від компромісу. Атені *Пашко* погрожують арештом, вилучивши в неї лист чоловіка до 26 з'їзду КПСС і т. д.

По-четверте, заганняють решту близьких у такий мішок переслідувань, погроз і шантажу, щоб не тільки змусити їх боятися, але й оточення, щоб ніхто не смів і близько до них підійти. Не сміли зателефонувати, прийти в гості, не сміли допомогти влаштуватися на роботу, а навіть і те не сміли, щоб зібратися й передати гроші потребуючим родинам. І в цьому розумінні обстановка наближається до сталінського варіанту комунізму. І хоча це так, це, як і те, що колись відбувалося в Росії, майже не помічається ніколи. Стеження, грабунки, погрози і неодмінне слідство (оце важливо) — арешт і табір.

Горбаль після ескалації гонінь подав заяву на виїзд і був заарештований.

Миколу Плахотнюка, який звільнився в березні 1981 р., з великими труднощами влаштувався на роботу, у квітні побили працівники держбезпеки, а 6 вересня знову заарештували і звинуватили в кримінальному злочині на підставі показів лжесвідків.

Ольгу Матусевич після арешту чоловіка проводять через ланцюг шантажу і побиттів, доки навесні 1980 р. вона не зникає. Тільки через три місяці після суду стає відомо, що вона в таборі, і — посередньо — за якою статтею засудили.

Раїсу Руденко протягом кількох років піддають переслідуванням, принизливим обшукам. У травні 1981 р. вона також «зникає». Через місяць стає відомо, що її заарештували за ст. 62 (70 ст.).

Трьох жінок — *Світлану Кириченко*, *Анну Марченко*, *Михайлину Коцюбинську*, — що виявили максимальну активність і глибоку особисту совісність, піддали масованим нападам (побиття, побиття близьких, обшуки), доки, нарешті, на початку 1981 р. кожній не виголосили попередження за Указом. У тутешніх умовах вони стоять на межі арешту.

По-п'яте, намагаючись висушити клаптик совісного життя, влада на

Україні демонстративно влаштовує жорсткий нагляд за звільненими з таборів. *Калиниченкові* в Дніпропетровському 8 разів продовжували нагляд, не менше й *Кандибі*. *Стусові* заборонили відвідувати хату *Мешко*.

Своєрідний режим влаштували й для всіх тутешніх інакодумців. З найменшого приводу влаштовують тотальне стеження. *Литовченко* прийняла у себе вдома німку-туристку. У цей і в наступні дні за нею бігала юрба шпигів, їздила машина (травень 1981 р.).

Дім *О. Мешко* кілька років перебував під наглядом, у будинку напроти постійно чергували агенти.

В атмосфері сваволі дрібні чини ДБ використовують творчі можливості.

Слідчий *Бойцов* кричав на *Лідію Шевченко* на допитах: «Ви дружина ворога народу!»

У неї і в *Марії Шевченко* постійно допитуються: «Хто вам допомагає? З ким ви зустрічаєтесь?»

Скарги на кримінальні дії працівників ДБ (погроза згвалтувати дочку) відбивають так: працівника з таким прізвиськом немає. Так відповіли *Йосипові Беренштейну*, роблячи з нього «наклепника».

У 1979 р. в Кіровограді засудили чотирьох баптистів. Арештували за підозрою в утримуванні друкарні. Нічого не виявили, проте засудили за кримінальними статтями на великі терміни. Ініціатор справи — невисокий чин обласного (київського) КГБ *Сосюрка*.

А перед українськими гнаними за примарою арешту вже вимальовується примара ката. Методи фізичних тортур застосовували до *Стуса* (літо 1980 р., тепер пише з табору, що не може працювати — руки досі болять). *Олеся Шевченка*, виводячи з допиту, вштовхнули до маленького боксу завдовжки півтора метра, заввишки 60 сантиметрів, без вікон і сигналізації, «щоб подумав» (квітень 1980 р.). Його, як і *Гелія Снегірьова*, продовжували водити на допити в тяжкому стані (передінфарктний приступ, лікарі веліли лежати).

По-шосте, демонстративно дають повторні терміни (це вже переймають у Росії, але несміливо). Повторники: *Алтунян, Барладянц, Гель, Горбаль, Здоровий, Кандиба, Калиниченко, Литвин, Лук'яненко, П. Січко, Сокульський, Стус, Тихий, Чорновіл* і ін. Дехто сидить уже втретє.

По-сьоме, за найменшу спробу вільних публікацій: арешт.

За це постраждали: *Караванський, Осадчий, Мороз, Калинець, Ривак, Сверстюк, Стус. Бадзя* засудили за написання книги, що була в єдиному примірнику.

Так вільний друк на Україні задушили, не реалізувавши. Українського самвидаву вже немає (а був).

По-восьме, на Україні від 1976 року з особливим розмахом (дотацію вибили!) відбувається вербування агентури серед населення. В 1977-78 роках широко вербували серед інтелігенції і молоді. В КГБ набрано молодий призов (за «путівками»).

По-дев'яте, влада намагається на Україні експериментально розв'язати проблему еміграції. Україна в цьому відношенні відокремлена від

Союзу, а чиновникам із центрального ВВІРу дали розпорядження не брати документів на еміграцію від людей, які приїжджають з України, бо, як у кожному експерименті, потрібна замкнутість. З усіх республік беруть, а з України ні.

«У вас документів не приймаємо, — заявляють московські чиновники, — Україна цілком самостійна республіка, в справі якої ми не втручаємося. Звертайтеся до свого ВВІРу».

На запитання: «Чому ж заяву мого брата з Молдавії прийняли, а моєї ні?» відповіли: «Кишинів — це теж РСФСР».

Люди, які мешкають в УССР, позбавлені можливості звертатися до союзного міністерства, а це означає, що всіх їх віддали на розправу своїй владі, яка й провадить експеримент. І ось уже звідси не пускають і тих, хто має намір їхати до Ізраїлю. А якщо не беруть документів, то, відповідно, й не відмовлять, а отже, немає вже й людей, які мають намір виїхати. А ті, в кого прийняли документи до повороту в еміграційній політиці, залишаються певним фондом для торгівлі зі Заходом і для обману.

Прохання до всіх — захистити всіх, що опинилися на цьому новому випробувальному полігоні для знищення. Те, що відбувається тепер на Україні, — це не окремі випадки, хай навіть частих переслідувань, це не знищення навіть того, що на Заході прийнято називати «інакодумством», а щось більш істотне: це намагання змінити моральний клімат на Україні, в Росії і в світі. А тому так важлива зараз участь вільних людей у долі тих, кого сьогодні знищують.

(З російської публікації в «Материалат Самиздата» № 4532)

ПОТРІБНІ АКЦІЇ НА ЗАХИСТ І. СВІТЛИЧНОГО, О. МЕШКО І ЮРІЯ ШУХЕВИЧА

На Захід дісталися інформації про стан здоров'я і умови в яких перебувають у цьому часі І. Світличний, О. Мешко і Ю. Шухевич. Стан їхнього здоров'я вимагає від усіх Комітетів Оборони Українських Політ'язнів, українських організацій і всіх людей доброї волі почати посилені і негайні акції на їхній захист.

Іван СВІТЛИЧНИЙ — перебуває на засланні, важко хворий, в минулому році був оперований. Централь Міжнародної Амністії (Лондон) і її Відділ у Сан Франціско проголосили у січні 1982 р. потребу негайної акції на захист І. Світличного з гуманітарних мотивів, домагаючись його звільнення. Міжнародна Амністія закликає слати телеграми і листи експресом до:

- а) Міністра Внутрішніх Справ Н. А. Щелокова (СССР, 103009, Москва, ул. Огарева; тел.: 294-65-72);
- б) Ген. Прокурора СССР А. М. Рекункова (СССР, 103009, Москва, ул. Пушкинская, 15а; тел.: 229-97-14;

Працівники медичних ділянок повинні апелювати до:

в) Міністра охорони здоров'я В. В. Трофимова (103055, Москва, Владковський переулок 18-20; тел.: 228-44-78);

Письменники і журналісти до:

г) Редакції «Літературної України» (СССР, УССР, 252601, Київ-601, вул. Орджонікідзе, 2; тел.: 93-61-63).

Оксана МЕШКО — має 77 років, відбуває 5-річний термін заслання в Хабаровському краю, самотна, у надзвичайно важких умовах. Рекомендується слати телеграми і листи, домагаючись її звільнення і дозволу емігрувати до рідні в Австралії, до:

а) Голови Президії Верховної Ради УССР О. Ф. Ватченка (СССР, УССР, Київ, вул. Кірова, 5; тел.: 93-07-76);

б) Ф. К. Глуха, Прокурора УССР (СССР, УССР, Київ, вул. Різницька, 13; тел.: 97-85-52);

в) Л. И. Брежнева (СССР, Москва, Кремль; тел.: 295-90-51).

Юрій ШУХЕВИЧ — у березні 1982 р. закінчується термін його ув'язнення і він має бути висланий на заслання. Ю. Шухевич важко хворіє на серце і виразку шлунку. Централь Міжнародної Амністії (Лондон) проголосила його в'язнем місяця лютого і рекомендує слати листи і телеграми до Л. Брежнева (адреса вище), домагаючись його звільнення. В апелях слід домагатися також дозволу на його виїзд до родини в Австралії.

НОВЕ ВИДАННЯ

В Українській Видавничій Спілці (Лондон) появилася цінна праця

ВАСИЛЯ ПЛЮЩА

БОРотьБА ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ ПІД СОВЕТСЬКОЮ ВЛАДОЮ

Автор — відомий український учений і публіцист — висвітлює найменш знану сторінку нашої історії — визвольну боротьбу українського народу проти московсько-більшовицьких окупантів України в 1922-1941 роках. Для цього він зібрав багатий джерельний матеріал і використав у своїй праці.

Книжка має 126 сторінок, добрий папір і тверду обкладинку.

Ціна: у Великій Британії — 2 ф., у США і Канаді — 5 дол., в Австралії — 4 дол., в інших країнах — рівновартість анг. фунта.

Замовлення просимо висилати на таку адресу:

Ukrainian Publishers Ltd.

200 Liverpool Rd., London N1 1LF, Great Britain.

ПОЕЗІЇ З НЕСКОРЕНОЇ УКРАЇНИ

Зіновій КРАСІВСЬКИЙ

МОЯ ТРІЯДА

1. Двобій

Я став на прю з чудовиськом сторуким,
З мого чола стікав червоний піт
І хижіли від поту того круки,
І мерк в тривозі млосний світ.

Дракон звалив моє велике сонце,
Мого життя всю вистраждану суть
Ссбї під брудні ноги монстра,
Немов застиглу буру каламуть.

Зубами клацав з люті вовкулака
І хоч не було страху ані сліз,
Та хтось тоді таки наплакав
В моїй душі засмучений ескіз.

Горіла ніч, а на мої скрижалі
Лягла навскіс меча сувора тінь.
А десь у небі тіпалися жалі
І багрянїла чорна голубїнь.

2. Поразка

Не було крові, блискавок, ні грому,
А тільки хлипав десь глибоко плач.
Рабою на колінах мліла втома
І гнула шию під чужий кумач.

Не було крові. Тільки сіра пляма
Лягла рядном на виснажені дні
І хтось тягнув, штовхав мене до ями
І руки хтось викручував мені.

Густішав смерк у слідчїм кабінеті:
Уже мені не вирватись із рук!
І грубшали, міцнішали тенета,
Якими обмотав мене павук.

3. В'язниця

Далеко, край світу, в чужій стороні
В похмурій темниці життя коротаю —

Неначе на страту йдуть знехочу дні,
Ночам божевільним — ні страти, ні краю.

Склепіння нависло, я плазом лежу,
Надії спроквола лягли під багнетом
Рокований волю свою стережу,
Що в муках конає на ґратах.

Повзе безнадія у чорні дні
В тюремні кайдани закута.
Немов обірвалися струни в мені
Ридають розбитим акордом нути.

МІЙ ЧОВЕН

Мій човен у гавань далеку заплив,
Де морок і вічний штіль,
Де мрії палкої найменший порив
Ворушить на серці біль.

Мій човен стоїть без стерна, без вітрил,
Немає на ньому весла,
А там десь далеко горить небосхил
Напроти мого села.

Мій човен пробито, мій човен тече.
До заходу хилиться день.
Від долі своєї ніде не втече
Моя неприкаяна тінь.

Дивлюся, по небі до мене пливе
Волами запряжений віз
І хмара на собі волосся рве
У зливі прощальних сліз.

У скрусі знімаю тюремний кашкет
І гасне на серці жарінь.
Поволі зливається мій силует
З темрявою ночі.

Амінь.

КАРАГАЧ

*Батькові, що загинув на засланнях
в Казахстанських степах.*

Голодний дикий степ, самотній карагач
І я один в пустелі на безлюдді
Приніс в чужий пісок душі моєї плач
Аби мене не пік у грудях.

Заслання, край чужий і спопелена вщент
Надія повернутись знов до тебе.
В знемозі впав, лежить далекий горизонт,
Що біг з пустелі до крайнеба.

Без радости живу. Вхожу все глибше в тлін
Буття мого, гіркого існування.
Туга моя ячить, гуде в розбитий дзвін
І повниться земля зідханням.

Від горя, сліз і зла темніє небозвід,
Немов мою до краплі випив втому.
А на моїм карку ганебний воловід —
О Господи! Хіба я ессе homo?

Стоїть в степу один самотній карагач
Й кудись благально простягає віття.
Душе моя, ридай! В неволі плач!
Плач над моїм, над нашим лихоліттям.

Євген КРАМАР

СПЕКА

Наче хто кліщами стикує груди,
Сонце зливає надлишок снаги.
І ні душі: перечікують люди,
Поки остигне черінь навкруги.

Небо, і те у ломотній знемозі
Ліктями злегка на обрій лягло.
Кара та й годі. Он там при дорозі
Навіть татарник понунив чоло.

Що вже казати про іншу рослинку —
Сіном стає бідолашна на пні.
Дощику, дощику б хоч на хвилину,
Він, невблаганний, затявся і — ні!

Марно чекати житильних краплинок,
Ні тобі затінку, ні вітерця.
Хоч би хмаринка яка на починок.
Де там, спекоті й не видно кінця.

Над головою сліпучо іскриться
Коло розпечене — вічний кират.
З обертом кожним сажніє пшениця —
І набирає останній карат.

Липень надівши жовтаву кирею,
Владно вступає в спадкові права.
Трошечки ще і запахне стернею,
Висюрчне коник, нарешті, жнива.

14. 7. 1964 р.

ЛІТЕПЛО

Вихлюпали літо тасмничі весла,
В'ється, наче рибка, літепло на дні
Під пахву зібравши зайві перевесла
Бродить у задумі серпень по стерні.

І здається ніби осінь ще далеко,
Ще сюрчить безжурно коник-стрибунець.
Почекай но трохи з вирієм, лелеко...
Та дарма: урвався літечку терпець.

Береже наснагу втомлене світило,
Світить — не нагріє вічний смолоскип.
Овдовілу ниву чорне щось накрило —
То лягло на неї гайвороння скиб.

І не швидко знову ляжуть у покоси
Золото пшениці й ізумруд трави,
Аж на той рік хлопці помантачать коси
І засучать хвацько в спеку рукави.

14. 8. 1970 р.

МОЛОДІСТЬ

Літо половіс, імлаки червоні,
Рясно забагрили молоді жита.
Стану на горбочку — все як на долоні,
Тільки вас не бачу, молоді літа!

Молодосте згубо, вийди хоч на трошки,
Не ховайся в жито, не мани здаля,
Підемо збирати маківки й волошки,
Поки не злиняли вишиті поля.

Ми ж були з тобою приятелі добрі,
Вкупоньці ділили доленьку одну —
Молодість не чула і пішла за обрій
Гордо, неоглядно, в житню далину.

20. 7. 1965 р.

З ГАЛЕРІЇ ТВОРЧОСТИ НАШИХ ПОЕТІВ

Ярослав КУРДИДИК

ЛЕГЕНДА ПРО ХМАРУ

Я хмара...

Ніхто не знає, стара я віком, а чи молода?..

Я сама одинока на безконечному небозводі.

За мною у постійній кучерявій погоні — вовчища-вітри.

Мене називають красунею. Богинею з галактики.

Люди закохуються у мої скульптури з мряковиння.

Мене частенько запитують, звідкіль я походжу?

Я народилася в зоряному палаці.

Я в постійному поході і сама собою команду.

*

Я не маю площинних грань, ані розміру, ні приякорення.

Але я являюся струєю, що постійно змінює свою течію.

Я щомент перерисовую мій автопортрет.

Він відбиває профілем тіні мене, чорнявку, на земській макаті.

В мене немає ані рук, ні ніг,

Алеж я мандрую і точно прощупую потойбічність.

Коли ж відходжу, — ніколи більш не вертаюся...

*

Я роджуся у далеких засвітах і вмираю безголосно.

Скельні щовби розчімхують мене на шовкову пірятину.

І яснолучі дні розпинають мене на кроснах.

Які вони виткають з мене узори й мотиви —

Це їх імпровізована мистецька таємність.

Я цього ніяк не збагну і не дізнаюся.

Бож я — щойно новонароджена хмара...

1979 р.

СТРУЙКА ВОДИ

Люблю вдивлятися у манюсеньку струйку води,

Що спішною прозорою гадючкою вигибається, карлючить землю

Й вологими губами приговорює зичливо:

Я витекла з таємних надрів скорбних підземеллів

І несу на спинці загадковість часу...

Іноді на закруті якоїсь межі я зупинюся.

Тоді на мент я попадаю у багатомудру і філософську нерухомість

І не можу вирішити: що мені даліше діяти?
Чи продовжувати плисти без уваги і прорізувати далечінь, чи? . .

*

Люблю струйку води, що пливе і поезійно фантазує собі:
Переді мною, десь дуже далеко, там чужина нерозгадана . . .
Шумлять ріки, гримлять водопади і рокоцуть океани.
Не поважуся порівнювати себе до їх гнітючої величі.
Бо що ж я? . . Маціцька і тендітна струйка хрустальної води . . .
Пливу поспішно, пробійно і самопевно, щоб добитися до них.
Усім моїм зусиллям я розсовую неподолані перешкоди . . .

*

Пливи, мальовнича і животворна струйко, і не затримуйся.
Не зупиняйся, бо коли на мент зупинишся, — знаєш, що тебе чекає? . .

Неминуча затрата.

Тебе похлоне вокамить висохла земля.

Вона примусить тебе безжалісно і безслідно всякнути у свої надри.

Отож прорізуй неподолано і незламно суху землю даліше! . .

Люблю струйку води, яка відважно і поспішно пливе . . .

І помагає мені фантазувати . . .

Лонг Айленд, 1980 р.

БАЛЯДА ПРО ТАЄМНИЦЮ

Пишу баляду, але так усе швидко промигує, якби у каруселі і я не поспіваю,

із під пера мені тікають верблюжі каравани, що копочуть крізь жаркі пустині,

зза овиду, із рознімбленого півдня, на загуслу і оціпенілу північ — виїздять наші гетьмани з військом і повертають круто в одкриту мідну браму.

В блаватному озері потапає острів з обривистими іржавими берегами і скелями,

з його води вилазить на сушу ще наскрізь мокрий, розжарений силует жовтня —

неозирно промигнули стежиною два виполовілі і давно призабуті епізоди:

— Мій перший день у школі і перший піднебесен поцілунок, що зберігся в серці.

У широчезних чересах виходять з діброви осоки — ніби «газдове», що вертаються з Кутів —

Підходять поближче, покивають плетвами топорів, питають:
— «Ну, ек там?» і щезають.

Настирливий вітер порозвіював на всі сторони намітку з білого тіла жоржини,
глід глипнув з-під брів, червониться зі сорому і не знає, де йому подітися? . .

На роздоріжжі стоїть небо і само собі дивується, — «чому воно в небі заблудило?

Південь виповзає з примарних закапелків і, стривожений самотою, роздивляється.

Захід закрив долонями обламків своє старе, бородате і добряче обличчя —

і крізь шпаринку зазирає нам усім, мистцям і поетам, в розгомонілу настроями душу . . .

Мене понаглює фантазія, щоб я, якомога скоріш, завантажував і зберігав усю цю суміш —

хоч уява підказує: — «ти подивляй струнке тіло тополине, що тремтить у зеленій знемозі».

Пишу цю баладу і жалію, що прискореною кінолентою промигують спокусні візії,

картин, яких у кіномонтажах ніколи немає, не було і не буде . . . хіба у баладах . . .

Торонто, Канада 1977 р.

»Тяглисть і цілеспрямованість характеризують визвольну боротьбу українського народу за останніх 35 років. Воєнні і післявоєнні роки, аж до 1952 року, це — збройна боротьба, пляцдармом якої стали передусім західні частини українських земель. Це найбільш героїчний період в новітній історії українського народу. Основні ідеологічні, програмові і політичні заложення українського визвольного руху, зформульовані в цьому періоді, були освячені кров'ю і життям сотень тисяч найкращих синів і дочок українського народу, безстрашних носіїв тих дій. Караванський назвав цей період українським всенароднім повстанням, і таким цей період насправді був. Наперекір усякій логіці, у здавалося б безвихідній ситуації, проти порад всяких «обережних» — український нарід під керівництвом ОУН дав доказ своєї живучості і національно-державницької зрілості, бо єдино збройна конфронтація утверджує в народі віру у його сили і волю до дальшої боротьби. І хоч в тому періоді не досягнуто ще остаточної мети українського народу — УССД, закладено дуже сильні підвалини для неї».

(З матеріалів V-го ВЗ ОУН)

Ганна ЧЕРІНЬ

УКРАЇНСЬКА КРОВ

(Оповідання)

(Продовження, 5)

19. Український клуб

Борис зайшов до бібліотеки. Не часто він тут бував, бо хемічна література, потрібна для його студій, вся була скупчена в будинку їхнього факультету. Врешті, більшість книжок доводилось таки купувати, а вони ж і нівроку дорогі! Взагалі, дорого обходиться наука, і це досить поважна перешкода для бідних. Стипендії багато не дають, а навіть і зі стипендією не легко звести кінці з кінцями. В кого троє чи четверо дітей, то батьки вже й не спроможні всіх вивчити, та ще в такому дорогім, приватнім університеті. Борис також шукав би дешевшої науки, але В'єтнамська війна хоч для цього пригодились — дала йому стипендію навіть до цього університету, що заслужив на кличку «Університету лавреатів Нобля». Але вже як сюди дістанешся, то не лови гав! Вимоги тут удвоє вищі, ніж деінде. Отож — »лупайте цю скалу!»

Борис прийшов до центральної бібліотеки, щоб побачитись із Оксаною. Давно вже він про неї чув і від Діани, і від Дженні. Треба побачитись із цією українською душею.

— Борис Дозорець, студент хемії, — відрекомендувався він.

— Оксана Лисяк, студентка того, що отут виконую, — відповіла Оксана. — Як отримаю диплом, то буду за цю саму працю отримувати вдвоє більшу платню. Хіба ж не варто вчитися?

— Аякжеж, — відповів жартом Борис: каліфйора — це капуста з університетським дипломом.

— Дякую за комплімент. Ви також каліфйора.

— Ще ні, але це мій останній рік. А скажіть, панно Оксано...

— Пані...

— Так? Ну, то пані Оксано, ви ж працюєте в такому центральному місці, і, як бібліотекарка, все на світі знаєте: чи багато нас тут, українців?

— Студентів, крім вас, я не стрічала, але є тут професор-українець, викладач арабської мови, а також є два українські лікарі.

— Невже? — зрадів Борис. — Це ж чудово! Тепер ми можемо заснувати Український Академічний Клуб.

— Що за пишна назва! Але, якщо ви не знаєте, то я вам скажу, що для легального статусу клуб у нашій університеті мусить мати бодай десяток студентів.

— Ми їх дістанемо! Я знаю одного, що вчиться на математичнім факультеті — він такий геній, що аж страшно. А ще може переглянемо студентський адресар та кого з українським прізвищем упіймаємо.

— Українці не всі мають українські прізвища. Багато з них позмінювали свої прізвища так, що й рідна мама не впізнає. Та хіба треба далеко ходити? Наш голова Українського комітету називається Лисоєр. Таке чудове прізвище «Лисогір» на якогось «Тома Соєра» замінив... А з Сірого зробився Грей, а з Чорного — Блек...

— Нічого не вдієш, будемо шукати в адресарі тих, що не перелицювалися.

— До речі, пане Борисе: чи та пані Дозорець, що в школі навчає, не ваша родичка?

— Ще й яка! То моя мама.

— То я її знаю. Вона і в управі Союзу Українок, і доручила мені відкривати виставку одній малярці. Я хотіла відпекатися, що, мовляв, не дуже щось тямлю в малярстві, і часу не маю, й живу далеко... А вона мені тицьнула під ніс статтю з українського студентського часопису, з закидами, що, мовляв, старші не допускають молодь до керування громадським життям... То ж не я написала, але мушу за те вину спокутувати.

— Так, мама мені про це розповідала. Вона також казала, що ви там і свої вірші читати будете...

— Тільки три. Маю такі, що до картин підходять — один про чорнобривців, а малярка якраз аж п'ять картин з чорнобривцями виставляє. Ну, і про деякі мистецькі порівняння...

— Прийду послухати, а при цій нагоді зможу й вас автом привезти, щоб не мучились ви в автобусі.

Через місяць відбулося перше засідання клубу. За статутом, потрібно було мати опікуна-професора. Викладач арабської мови радо на це погодився. Він з'явився в яскраворожевій сорочці, гарний, молодечого вигляду, хоч із сивиною на скронях та в вусах. Був тут математичний «геній» Юрко, обидва лікарі із своїми нареченими, чужинками, що охоче згоджувались на будь-що українське, аби тільки одружитися з лікарем. Була тут і Діяна, а також і Дженні, котру вмовили приєднатися, щоб якось набрати потрібну десятку. Решта були студенти з сусіднього, більш ліберального й легшого стейтового університету. Дівчата приготували сандвічі, хлопці притягли пляшечку спирту з лябораторії і, розвівши його водою, запевняли, що це — найчистіший і найкорисніший напій на світі. На думку Діяни, він не був дуже смачним, але в добрім товаристві картопля смачніша від ананасу!

Зборами провадила Оксана, хоч належало б професорові. Стрибаючи з мови на мову, бо половина присутніх не розуміли української мови, Оксана накреслила основи й цілі цього клубу.

— Без пустодзвонних фраз, можу сказати, що наш клуб мусить щось робити на користь України.

— Але що, що? — запитав один із лікарів.

— Це покажуть обставини. Нащо накреслювати великі плани й не виконувати їх? Почнемо з маленького. Поперше, кожен із

нас повинен боронити Україну від наклепів і перекручувань.

— Щоб нас не називали росіянами, щоб не говорили про Україну, як про частину Росії, — обізвався математичний геній.

— А це не так легко, бо тут іще сидять царські та князьвіські нащадки й викладають для жовторотих студентів таку »історію«, що аж сонце меркне!

— Ви, пані Оксано, сидите на контактах із студентами. Пробуйте їх просвіщати.

— Я те й роблю увесь час. Але помагайте мені. Треба до бібліотеки спроваджувати якнайбільше добрих книжок про Україну всіма мовами. Але не советської пропаганди. На щастя, видані в СРСР книжки мають такий брехливий характер, що кожен інтелігентний читач бачить, що то фальшивки. Але навіть і в цім університеті не всі розумні. Тут повно й дурнів. А скільки їх є в Конгресовій Бібліотеці, звідки ми дістаємо правила, що являються зразком для всіх бібліотек! Ото загляньте в наш каталог: українські міста позначені під шапкою »Росія«, українське містечтво закаталоговане як російське, і навіть наш Костомаров фігурує як російський письменник Ніколай Костомаров! Ну, за нього я вже воюю особисто, але от хочби ви, хлопці, мені допомогли — просто беріть і викреслюйте на каталогових картках ту »Рашію«, а вписуйте Україну! Вам це можна, — студентам усе прощається, а мене з праці вигнали б...

— І треба більше ввести книжок. Але як це зробити?

— Тут нам найбільше могли б допомогти професори й лікарі, — глянула Оксана на »араба« й докторів-практикантів. — Подавайте заяви на українські книжки — їх зараз же замовлять! Та й ви, студенти, не відставайте: адже ж і вам для студій потрібні українські книжки — навіть із хемії, навіть із математики... Тільки мусите докласти трохи праці.

Було вже пізно. Аж не хотілося розходитись. Випили саморобну »українську« горілку, з'їли печиво, що напекла щедра Дженні... Пора додому. Лікарі поїхали проводити своїх наречених, »араб« відвіз Оксану, Дженні й Діану. Борис лишився ні з чим. Поїхав додому сам...

20. Лист з України

Коли Надія Михайлівна розкривала листа, її руки трусилися й вона врізала ножем пальця. Поклала листа на стіл і побігла по пластер, бо з неглибокої рани чомусь струмком потекла кров. Заліпивши ранку, вона розгорнула листок паперу в арифметичну кліточку, на яких колись у школі розв'язувала задачі.

»Дорогая Сестра!« — читала вона з подивом. »В первых строках моего письма желаю тебе и твоей сем'е всего наилучшего, а главное — счастья и здоровья. Как поживаете, мои дорогие? Напиши мне, сестричка, есть ли у тебя муж и дети, счастлива ли ты и не собираешься ли навестить родину? Я би очень хотела с тобой встретиться.

Ну, пока все, остальное напишу потом. Жду ответа, как ласточка лета. Любящая тебя сестра Марфуша».

Надія Михайлівна протерла очі, щоб упевнитись, що вона не спить. Ні, це справді лист від сестри Марти, яка тепер перейменувалась на Марфушу. І по-російськи! А вони ж удома говорили тільки по-українськи. В їхній хаті бриніли українські пісні, цвіли українські вишивки. Не так, як у інших, що тільки на еміграції зукраїнізувалися, а вдома говорили російською мовою. Правда, забрали тата на Сибір, але за що — Надія Михайлівна й досі не знає. Може й за українську мову, але напевно було щось більше, ніж це. Тато повернувся вже перед самою війною — худий, змарнілий, самий кістяк. Довго й не прожив, яких три місяці, а тоді тихо згас, як свічка, з щасливою усмішкою: «Я вмираю за Україну і на Вкраїні», — були його останні слова...

І от лист від Марти, старшої сестри, що більше від Надійки знала про думки й діяльність тата, — від Мартусі, що так чудово виводила українські пісні, солістка в татовому хорі... «Місяць на небі, зіроньки сяють...» — немов би почула через океан свіжий і соковитий голос сестри. А тут — «Жду ответа, как ласточка лета».

— Що ти про це думаєш, Борисе? Що це за метаморфоза? — питалася сина.

— Це, мамо, може й не вона писала, а якийсь тайняк, щоб почати з тобою листування та витягнути деякі відомості.

— Ні, це її рука, це вона. Та й нащо за мною слідкувати? Які такі важливі відомості можу я дати? Але, скажу тобі, не одній мені з України пишуть по-російськи. От заходила до мене пані Туся, щоб я їй допомогла розібратися в тім листі, що вона від брата отримала. Адже Туся із Західньої, вона навіть не знає російської мови. І брат не знав, як вона ще з ним була разом. А тепер пише по-російськи, і уяви собі — також чекає «ответа, как соловей лета». Вже не ластівка, а соловей, бож чоловічого роду! Туся хотіла йому також по-російськи відповідати, просила, щоб я їй написала листа. Ну, я вже її так відчитала, що вона аж заніміла з несподіванки. Досі ніхто їй вперек не казав ні слова, бо як із нею заведешся, то не виграєш. Але тепер вона сіла. І відповіла братові українською мовою. А оце й мені самій та сама історія! Що воно там діється?

— Ти ж знаєш, матусю: це русифікація. Там уже так людей зтероризували, так промили їм мозки, що вони бояться закордон писати по-українськи, думають, що російська мова буде безпечніша.

— Що ж мені робити? Я ж її люблю, цю дурну Марфушу!

— Давай но я їй відповім. Англійською мовою. Вона зрозуміє. І Борис написав ввічливого короткого листа по-англійськи. Від них обох. Підписав: «Your sister Nadine and nephew Bob».

Незабаром прилинула відповідь, українською мовою:

»Мої любі, рідні, дорогі! Я все зрозуміла. Оце ви мене засоромили! В нашій дворі й будинку живуть тепер не ті сусіди, що колись. З них більшість говорить по-російськи, і я так до них мушу говорити. Мої діти виросли й виїхали в Казахстан, і звідти мені пишуть також російською мовою, бо й там живуть між чужими. Син одружився з казашкою, дочка ще незаміжня й робить заходи, щоб отримати роботу на Україні. Тут важко дістати роботу, бо перш за все дають місце тим, що приїхали з інших республік. Ти ж знаєш, що гостям завжди дається перше місце...«

— Особливо, коли вони непрошені, такі, що гірше від татарів! — втрутився Борис.

»Мій чоловік ще живий, але він інвалід, отож ми обоє на пенсії. Її вистачає на перші потреби, а там якось даємо собі раду...«

— Читай: мало з голоду не вмираємо, — знову перервав Борис.

»Дорога Надійко, напиши мені про себе й про твою родину. Пам'ятаєш, як ми з тобою в Поритків яблука крали?«

Ця згадка про крадені яблука зворушила й звеселила Надію Михайлівну. То була їхня спільна експедиція, на котрій вони одразу піймалися. Залізли на яблуню, зірвали й поклали в пазухи який десяток яблук і хотіли вже злазити, коли де не взявся пес. Він став скакати на стовбур, гарчати, й дівчатам здавалось, що він полізе на дерево. Вони почали кричати й плакати; на той галас вийшли з хати Поритки, забрали пса й утихомирили дівчат. Дали їм не тільки ті яблука, що були за пазухою, а ще й повний кошик груш на додаток. Бувають же добрі люди на світі!

— Як же їй допомогти? На жаль, ні її сюди взяти, ні туди поїхати покищо не можна.

— А ти їй висилай хустки й сині »джінси«, так як це роблять інші — велика буде поміч. Там, знаєш, джінси двісті рублів коштують.

— Така непотріб? Таж то тут молодь дуріє, ще й навмисно на джінсах дірки продирає. Дехто в цілком розпанаханих ходить та голим тілом світить...

— Ти, мамо, не розумієш молодечої психології, а ще й педагог. То ж мода тепер така. Може й там у дірявих джінсах ходять, але я не думаю, що навмисно їх деруть так, як тут: вони ще забідні для цього.

— Ну що ж, — сказала Надія Михайлівна. — Треба збиратись на посылку. Піду оце до Тусі та розпитаюсь, що вона своїм посилає.

21. Ідилія ще більше захмарилась

— Пан Дозорець? Це Діяна, — почувся зі слухавки спантеличений голос. — Вибачте мені, але сьогодні наша лекція не відбудеться. Я мушу йти в дуже пильній справі...

— Що сталося, Діяно? Россель?..

— Ні, не Россель. Просто справи.

— То може перенесемо лекцію на інший день?

— Ні, я покищо не можу взагалі... Ані сьогодні, ані протягом

наступних трьох тижнів. На жаль, не можу дати пояснень. Добраніч...

Клацнула завішена слухавка і Борис залишився з недоговореними словами, зі знаком запитання в серці. Сівши в своє стареньке авто, він проїхався вулицею, де жила Діана. Авто, неначе виїжджений кінь, само знало туди дорогу... Ціла дільниця була знайома, аж приємна й привітна, наче частка чогось близького, рідного...

Серце солодко завмерло. От і її вікно. А от і Діана, сидить при вікні. Нікуди не пішла. А сказала ж — є справи. Обдурює його? Чекає кого іншого в гості? Ні, сидить сама й читає книжку. Ось підійшла Дженні, щось її запитала й вони обидві засміялися. Обидві вбрані в джінси й пелехаті блюзки, що по-різному впливають на їх вигляд: Діану роблять стрункішою, а Дженні — товстішою. Дженні має накручене на шматочки волосся. Ні, вони нікого не чекають.

В чім же справа? Борис відчув непереможне бажання вдертися до них у хату... Але так не робиться в цивілізованім, хоч би і в уявно-цивілізованім світі. До того ж, герой Діяниного роману — Россель; а він, Борис, тільки вчитель, що отримує два долари за свою лекцію. А може й трохи більше, ніж учитель, бож рік знайомства (вже рік минув!) і спільна українська мова теж чогось варті. І в них взагалі багато спільного, якщо над тим подумати. Як би то добре було зустрітися з Діаною поза лекціями й поговорити не про Росселя, що й не вартує її, а про їх двох, про Бориса й Діану. Той Россель вже давно про неї забув, але серце Діани належить йому. »А мені нема місця!« — зідхнув Борис. Ах, очі, очі, гарячі променисті очі — коли вона говорить про Росселя... Але що ж, Борисе, в цій драмі ти покищо граєш тільки другорядну роль. Правда, часом після другорядної ролі актор вибивається й на головну...

Додому Борис не поїхав. Мати його ще не чекала, знала ж, що в п'ятницю син дає лекції, тож ізнов почала б допитуватися, чого так рано повернувся. Мама завжди щось передчуває та передбачає: муха залетить в хату, а мама каже, що дощ буде. І буде!

В лабораторії кінчала свої досліді пишногруда красуня Марго. Вона завжди мала щонайменше п'ятьох регулярних кавалерів, звичайно, синків заможних лікарів та адвокатів, що тихо й мирно, за встановленою наперед чергою, водили її до найкращих ресторанів і театрів. Крім того, Марго мала ще з півтузина залицяльників на запас, для котрих вже й часу не вистачало. Вони терпляче чекали, поки хто з регулярних вибуде. Але Марго й цим не задовольнялась, вона безперестанку закидала свої ситі навколо себе. Яка б рибка не впіймалась, все то прибуток. З меншою здобиччю Марго фліртувала на перервах, обговорювала лекції (вона була далеко не дурна!) й пила каву з автомата — таке частування біднякам було по кишені. Побачивши Бориса, Марго кинула йому солодкий погляд.

— Знаєш, Боб, я сьогодні вільна. Вільна, як пташка. Джек мусів поїхати до бабуні на день народження. Хочеш — підемо на вечерю? Я знаю одне місце — «Палац Шабель» називається. Там подають коктейль «Пінк Леді», від якого можна здуріти — прикрашений парасольками; посеред залі в величезнім акваріумі плавають дивовижні риби — можеш, яку хочеш, сам собі зловити на вечерю, вудкою, чи сачком. І тобі її зараз же, на твоїм же столі, засмажать. А навколо — місячне сяйво, а в кутку млин меле, колесо крутиться, вода плюскотить, як музика, і музика плеще, як вода, і діамантові краплі води блищать до місяця... Як я йду туди, то вдягаю свою найкращу сукню, кришталеве намисто і... драні панчохи, бо в пітьмі, навіть при місячнім сяйві нічого не видно, а як піду танцювати, то обов'язково подеру!

— Дякую за запрошення, Марго, але я не можу. Я ще не дослідив осад реакції, а наш Міллер в'їдливий, як сірчана кислота. Я дивуюся, коли ти встигаєш вчитися з усіма твоїми кавалерами й ресторанами?!

— Ех, ти, сухар житній! — натякаючи на українськість Бориса, зневажливо вимовила Марго. — Що з тебе буде на старість, коли ти вже старий?

— На старість я, напевно, помолодшаю, — відповів Борис. — Але чого житній? В Україні якраз на весь світ славна пшениця росте, це символ нашого пшеничного краю!

— А чого ж ви житній хліб любите?

— Не тільки житній. І житній, і пшеничний. І день, і ніч. Але мені вже пора додому, до побачення, красуне.

Лишитися з Марго було небезпечно. Коли вона йшла в наступ, ані один мужчина не встояв би перед нею. Не встояв би й Борис, і тому втік. Він теж не з каменю. От красуня! Така краса лиш на малюнках буває, але що з того, коли вона не здатна на щиру любов, на вірність. Не встиг Борис вийти, як задзвонив телефон. Марго взяла слухавку.

— Галльо! Так, він тут. Зараз покличу. Як йому сказати, хто це? Добре, прошу хвилинку зачекати.

— До тебе. Твоя прекрасна дама, — доповіла вона Борисові.

— Діяна? — здригнув Борис.

— Не знаю, якась українка, з акцентом говорить.

Дзвонила Галя.

— Борисе, чи ти скоро збираєшся додому їхати?

— Якраз тепер. А що? Може що з мамою трапилось? — затримався Борис.

— О ні, я дзвоню не з дому. Я тут, недалеко від тебе. Оглядала виставку в Музеї Науки й Індустрії й розмірковувала, що ти міг би підвезти мене додому.

— Звичайно, Галю, підвезу. Я вже виходив з лябораторії. Де ж ти тепер?

— Я буду чекати на сходах біля чотирьох колон.

— Добре. За десять хвилин буду там.

Сонце сідало на спочинок — сідало в буквальному розумінні цього слова, на гострі верхів'я дерев. Стомлене, але щасливе сонце посилало людям прощальну усмішку. Так само, як і люди, воно за день напрацювалось і раділо, що вже піде спочивати...

Борис і Галя ще з годину ходили понад озером по прибережнім піску. Зняли черевики й несли їх у руках, а хвилі м'яко лоскотали їм ноги й легенько обсіпали срібним пісочком та дрібними черепашками. Лагідно, мило... А Галя така чиста, свіжа й рожева, така легенька й безтурботна, як біла хмаринка на осяяному вечірньому небі...

А Борисові було так порожньо, так сумно на серці...

22. Кури

Коли Діана увійшла в своє помешкання, їй здалося, що вона заблудила. Накурено, задушно, гамірно, як на базарі. Щось із дванадцятро дівчат у різноманітних піжамах, тяжкі парфуми, орієнтальна музика грає — наче в турецьким гаремі. Дженні, одягнена в смішну червону піжаму, що уподібнювала її до Санта-Клоса, розносить на таці якусь їжу. Підлога закидана лушпинням та обгортками з цукерків.

Це була піжамна гостина, або ще інакше — «курячі збори», на які сходяться самі дівчата, вбрані в екстравагантні піжами, часом і спеціально для цієї нагоди куплені. Бідніші дівчата роздобували якісь «античні» вбрання на випродажах. Розмовляли, співали, танцювали, їли до знемоги, сиділи пізно, поки сон не перемагав, а тоді й засинали, хто де був: на канапах, на кріслах, покотом на підлозі...

І що за піжами! Довгі нічні сорочки, схожі на вечірні сукні, коротенькі «бейбі-долл», прозорі негліже з одчайдушними декольте. Одна, що вдягла найодвертішу сорочку, скоро в ній змерзла й мусіла зверху вдягнути свій звичайний та ще й не дуже чистий светер. Інша дівчина вдягла мексиканське пончо; ще одна вдяглася, як в'язень, у смугасту чорно-білу піжаму.

— Це моя співмешканка Діана, — почала знайомити Дженні. — А це мої однокурсниці з університету. Деяких ти вже знаєш, а з рештою знайомся сама. Роздягайся і приставай до товариства!

— От добре, що ви вдвох живете в такій великій і недорогій квартирі, — промовила обсіпана веснянками Лінда. — Мені гуртожиток у печінках сидить: вставай по дзвінку, лягай по команді, до вбиральні йди за розкладом і думай за дозвіл від матрони, яка до всього свій ніс суне! Навіть під подушку лізе та любовних листів шукає! Коли б то мені їх хто писав!... А вам тут — море по коліна: хочеш — вставай, хочеш — спи, хочеш — на лекції не йди...

— Звідки ти це взяла? Лекції для нас починаються о тій же годині, що й для вас. А чому ж і ти не живеш на приватці?

— Я сама з Моренго, може знаєш таке маленьке містечко в Ілліною. Ми небагаті. Найняти навіть скромну кімнату — дорого, а головне — прибирати її треба... Я шість місяців у тіткі мешка-

ла, то мало не здуріла!

— А що таке? Була до тебе недобра?

— Цього сказати не можна, але... Страшенно боялась хворіб. Перед їжею посуд лізолом полоскала, щоб часом якого мікроба не проковтнути, а через те вся її їжа смакувала, як рицина! Змушувала мене, як дитину, що п'ять хвилин руки мити... Але найгірше те, що — не дивлячись на те вічне миття — тітка уявила собі, що в неї в животі завелася жаба. Я спершу сміялась, потім почала доводити їй, що якби яка дурна жаба й залізла до її живота, то вона б там здохла... Але все було марне... От одного разу я підмовила свого бойфренда, студента-інтерна, щоб він звільнив її від тієї напасти. Майк прийшов, із серйозною міною оглянув тітку і ствердив, що в неї в животі таки сидить жаба. А тоді дав їй склянку води, сказавши, що то отрута для жаби, звелів нахилитися над мискою та заплющити очі. А тим часом швиденько вийняв із коробочки справжню живу жабу й укинув у миску.

— От ваша жаба й вискочила! Бачите? Тепер уже її в вашім животі нема!

— Оце так доктор! — сміялися дівчата. — Нам би такого!

— Еге, які хитрі, знайдіть собі самі, — огризнулась Лінда.

— Та не для нас, — відповіла дівчина, — моя бабуся також каже, що якось вона заснула під яблунею і їй у горло вуж вліз!

— Справа в тім, — знов заговорила Лінда, — що його лікування не допомогло. Через кілька днів тіточка заявила, що жаби вже наче нема, але вона розвела в животі жабенят і вони там плигають, як навіжені.

Дівчата шаліли від реготу. Нарешті, Дженні спитала, крізь сльози:

— Що ж ти тоді зробила?

— А що ж? Вибралась від тітки, та й маю спокій. Хай сама собі жабенят розводить!

— А я жила спочатку при мамі, — розказувала висока руденька дівчина, яку дражнили Морквою. — Здається, що не може бути нічого кращого, як жити при матері? Але мами бувають різні... Моя ніяк не хотіла вирости. Як почала собі зменшувати вік, то вже мені вісімнадцять, а їй усе тридцять, хоч бери мені та пелюшки надягай, щоб до її віку пасувати! Їсть самі салати та шпінат, і мене тим годує. Їй воно й не шкодило: фігуру мала кращу, ніж я, але з мене зробився стручок зеленої квасолі. І що б я собі не купила — міні-спідничку, штанці чи й нагрудник — не обернешся, як воно вже на мамі. Так вона втішалася, що із своєю дочкою однаковий розмір носить! І не було в мене ні цілої сорочки, ні панчіх без »доріжки«, а я ж на все сама заробляла... Довелось і мені від неї виїхати, так як кілька літ тому тато... У гуртожитку, принаймні, замкну шафу на ключ, та й маю спокій...

Розмову перебив сильний стукіт у двері.

— Хто там? — налякалася Дженні.

— Це я, Розалія, а зі мною — представник чоловічого роду!

Піднявся страшний вереск.

— Чоловікам не можна! Ми в піжамах!

— А він без піжами! — дροчилась Розалія.

Дівчата ховались за крісла, дехто запинаявся чим попало, інші ж виставлялись напоказ у принадних позах. Двері відчинились і в кімнату ввійшла одягнена в широкий плащ Розалія. Розстебнувшись, вона витягала з-за пазухи маленького чорного пудлика й представила:

— Знайомтесь: це Джіммі, хлопчик.

Знов почали верещати, качатися по підлозі, душити в обіймах Розалію і цуцика. Дженні знову подала частування. За її щедрість дівчата любили в неї збиратися.

Наступною точкою був обмін убраннями. Поприносили все, що було замале, або завелике, що не личило або надокучило. Кожна міряла все, що на неї налазило, і тільки Дженні з того не скористала, бо на її корпулентну постать нічого не підійшло. Розалія вдягла «шеміз» із двадцятих років. Де не взявся чарлстон, і Розалія, як фурія, закрутилась у танці, а за нею й усі інші.

Натомившись, почали говорити про зачіски, міряли капелюхи, випробовували пудри й фарби. Говорили про все на світі, крім остогидлого навчання. Професорів не обминули, але не у зв'язку з наукою. Особливо часто чулось ім'я Алі Ахмета, або інакше — «Алі-хана», викладача арабської мови та східних літератур, відомого на увесь університет зальотника й бабія.

— Шкода, що він одружений, — зідхнула Морква.

— Не журись, він — мусулманин, і тобі в його гаремі місця вистачить.

— Як на мою думку, це навіть ліпше. Принаймні, знаєш, з ким справу маєш, і не дуриш себе всякими гаданнями-сподіваннями...

— Там у нього ще один колега є, не араб, але теж арабську викладає. Здається, українець, — доповіла Розалія.

— Так, я його стріла в українськiм клубі. Він наш опікун.

— А що ти там робиш? Ти ж американка!

— А я їх підтримую, щоб десяток набрався. Мене Діана попросила.

— А що, Діана українка?

— Трохи. На одну чвертку, — усміхнулася Діана. — Але, здається, тепер уже трохи більше!

— А що, ти переливання крові отримала?

— Ні, переливання ідей.

— Геть з ідеями! Сьогодні ми не хочемо думати, а тільки веселитись. А цей ваш український араб теж гарем має?

— Думаю, що ні, — здвигнула плечима Діана.

— Онде він уже одну одаліску підчепив, — завважила Морква: — твою приятельку з бібліотеки, Дженні. Ту, що в вишитіх сорочці.

— Ну й що? То їхня справа. Давайте змінимо тему. (Далі буде)

о. С. ГАРВАНКО

МАТЕРІЯЛИ ПРО ПАТРІЯРХІЮ

(Закінчення, 2)

Розвиток патріярших прав²⁴

Боротьба Фотія з Римом дуже вплинула на уточнення і розвиток прав патріярхів. Особливо більша частина канонів VIII Вселенського Собору з 869-70 рр. встановила ці права і привілеї, хоч цього Собору на Сході не згадують і його рішень бракує в східних канонічних збірках. І так, 5-ий канон VIII Собору забороняє наглі свячення патріярха, як це мало місце за Фотією, а вимагає бодай 4 роки священства; забороняє вибирати на патріярха котрогось із єпископів на престолах, натомість слід його вибирати з-поміж духовенства. Цей канон також забороняє вмішування імператора, чи взагалі світської влади, у вибори патріярха. Канон 8-ий забороняє патріярхам вимагати письмових заяв підданства чи приналежності від підданих їм священників чи єпископів. Канон 17-ий говорить про патріярші синоди: патріярх може скликувати всіх митрополитів, яких святив або бодай вислав їм паллієм, а непослушних може карати. Канон 10-ий забороняв мирянам і духовенству відлучуватися від свого патріярха або залишати його поминання в літургії поки патріярх не був осуджений синодальним вироком.

Особливої ваги набирають т. зв. перманентні (постійні) синоди. З допоміжної і дорадчої установи вони так зросли, що стали співучасниками влади патріярха, а навіть почали обмежувати цю владу, бо багато речей патріярх не міг робити без цього синоду. До компетенцій цього синоду належали: 1) вибір патріярха; 2) канонічне становлення єпископів; 3) відношення єпископських престолів до вищої ранги. Синод вирішував також про більшу частину подружніх перепон.

Щодо влади патріярха в судових процесах — не було ще точного визначення: одні признавали відклик від патріяршого судового рішення до другого патріярха, наприклад, від єрусалимського до антиохійського, а інші піддержували апеляцію до імператора, а ще інші твердили, що у вироках у справах духовних осіб не було апеляції.

У тому часі (IX-XII стол.) розвинулося і *право ставропігії*, яким декотрі монастирі в різних єпархіях патріярхії висмикалися з-під юрисдикції місцевого ієрарха, а підчинялися під владу патріярха. На знак цього права ставили на такий фундації патріярший хрест²⁵.

²⁴) Cf. DTS XI-2, 2277-80.

²⁵) Ставропігія — відзначення, вирізнення (патріяршим) хрестом. Початки цього привілею досить неясні: він вилонився із незапам'ятного звичаю. «Staurofóros» — «crucifer» означає «хрестоносець» (ставрофорний).

В XIII-XIV стол. визначено точніше й обмежено ставропігію. Цим привілеєм були відзначувані не тільки монастирі, але й важливіші церкви та молитовниці²⁶, в яких під час літургії споминали тільки патріярха.

Також посвячування св. Мира стало патріяршим привілеєм. При тому царгородський патріярх святив Миро також і для олександрійського, антиохійського і ерусалимського, що самим собою означало, що ці патріярхати стали обмежені на користь Царгороду²⁷. Це почали оспорювати самі нез'єдинені, як надужиття Царгороду.

З наїздом сарацинів усі три східні патріярхи були змушені шукати притулку в Константинополі, що ще більше узалежнювало їх від константинопільського патріярха. Після упадку Константинополя приходить велике замішання: зникають католицькі патріярхати, а залишаються нез'єдинені. Антиохійський патріярх якийсь час є адміністратором зниклих ерусалимського і олександрійського патріярхатів, а відтак на їхніх місцях постають латинські католицькі патріярхати, які заснували хрестоносці. Хоч і зберігся одинокий антиохійський східний католицький патріярхат, але його «юрисдикція» над двома іншими була насправді недійсною²⁸. Бо, властиво, даний патріярх на своїй території мав власть над усіма іншими східними католиками, що знаходилися на його території. Пізніше ця власть почала обмежуватись тільки до християн своєї нації²⁹. Із цього бачимо, що влада патріярха в загальному йшла по такій лінії: а) вибір і свячення єпископів; б) скликування чи предсідництво на синодах; в) встановлення чи знесення подружніх перепон; г) апеляції у судових процесах; д) переводження екземпцій-ставропігій. До 1453 року (упадок Царгороду) числяться як «первісні права», а від 1453 року (після упадку Царгороду) як «сучасні права».

У сучасних патріярхатах привілеї і права відносяться лише до території даного патріярхату. Вони були усталені на різних партикулярних синодах XVII і XIX стол.³⁰. Основними джерелами сучасного законодавства про права і привілеї патріярхів є для патріярха маронітів — синод гори Лівану (1736 р.), рішення якого знаходяться в *Collectio Lacensis*³¹; для мелхітів — IV синод Святого Спаса із 1790 року, 25-та сесія; також синод у Скаркафе (1806 р.) і Ерусалимі (1849 р.), та синод в Аїн-Траз (1835 р.)³². Перші три синоди не були апробовані, а цей останній апробований, але тут не розходиться про їх правне становище, а про історично-

26) Cf. DTC XI-2, 2278.

27) Ibidem, col. 2279.

28) Ibidem, col. 2280.

29) Cf. Cyrille Karalevskij, "Histoire des patriarchats melchites", Vol. III, Rome 1911.

30) Cf. DTC XI-2, 2281-85.

31) Cf. *Collectio Lacensis*, Vol. II, coll. 286, 326, 333 & 346.

32) Cf. MANSI-PETIT, Vol. XLVI, coll. 647-9; ibidem, Vol. XLVI, coll. 777-85 et 1075; ibidem coll. 981 et 1006.

джерельний момент³³. Для сирійців, натомість, був важливий синод у Скарфе 1888 року³⁴, а для коптів синод в Олександрії 1898 року³⁵. Вкінці папські повчання про права патріархів знаходяться у Збірнику св. Конгрегації для поширення Віри³⁶.

На основі цих джерел можна вичислити такі важливіші права і обов'язки патріархів:

1) патріарх має право, щоб несли перед ним патріярший хрест у межах його території;

2) може вдягатись у пурпурову рясу, а під час торжеств вдягати палліум, що його просив у Римі і одержав на знак потвердження його вибору і як символ його приналежности до Католицької Церкви (латинські титулярні патріярхи звичайно не мають права на палліум);

3) всі єпископи патріярхії в літургії після поминання Вселенського Архiereя зараз поминають патріярха;

4) патріярх висвячує митрополитів і єпископів, що тепер є загальним правом; перед тим митрополит висвячував єпископів, тепер одначе влада митрополита — це радше ступінь гідности, а не влади;

5) патріярх номінує вікарія на опорожнений єпископський престіл, поки синод не поставить нового єпископа. Що ж до ролі патріярха у виборі і потвердженні єпископів, то справа юридично не устійнена;

6) патріярх пильнує православ'я єпископів і митрополитів: допильнує чи зберігають літургічні і канонічні приписи, остерігає недбалих, а, коли потрібно, послуговується церковними карами;

7) виготовляє окружні послання, що їх єпископи й митрополити мають проголосити на території патріярхату;

8) має право візитувати єпархії і в присутності місцевого ієрарха може служити архiereйські служби;

9) голови єпархій можуть віддалюватися від єпархій на означений правом час, однак мають мати дозвіл патріярха;

10) від судових вироків єпископа можна відкликуватися до патріярха, який є другою інстанцією. Однак у цій справі право не було точно здефінійоване і в інших випадках було три інстанції — єпископський, митрополичий і патріярший суд;

11) якщо єпископ занедбав протягом шести місяців назначити урядника на опорожнений пост, тоді патріярх може діяти на його місці;

12) патріярх може скликати синод єпископів своєї юрисдикції і ним проводити. На цьому синоді він може предкладати карні справи єпископів, які одначе не включають зложення єпископа; зложення єпископа з престолу є зарезервоване найвищому архи-

33) Cf. C. Karalevskij, o.c. pp. 451-88.

34) Cf. *Synodus Schiarfensis Syrorum*, Roma 1896, pp. 209-15 et 127-222.

35) Cf. *Synodus Alexandrina coptorum*, Roma 1899, pp. 180-91.

36) Cf. *Collectanea S. Congregationis de Propaganda fide*, Roma 1907; Index is found under *Patriarcha*; also cf. *Ius pontificium de propaganda fide*, edit. de Martinis, Roma 1888 et ss.

ересів: патріарх із синодом може зарядити процес, однак остаточне рішення і його виконання зарезервовані Римові;

13) патріархові прислуговує власть святити св. Миро і він може делегувати цю власть єпископові;

14) він може також разом із синодом резервувати гріхи й розгрішати від цих резервацій, як також може розгрішати гріхи задержані єпископами;

15) має владу (*«ex delegatione apostolica»*) звільняти від усіх неправильностей (*ab omnis irregularitatibus*) крім цих, що походять з добровільного людодбивства, дійсної бігамії, апостазії, ересі й схизми. Деякі твердять, що патріарх має цю владу *«iure proprio»* (без синоду). Те саме і в справі подружніх перепон; був тільки сумнів, чи своєю властю, а чи делегованою? — радше своєю на основі східнього права;

16) патріарх може одержувати «десятину» від усіх клириків і мирян свого патріярхату;

17) може виконувати право ставропігії над монастирями (синод маронітів з 1736 р. поширює це право і на парохіяльні церкви);

18) у декотрих Церквах патріархові є зарезервовані священня антимінсів; і вкінці:

19) рішення Халкедонського Собору (28 кан.) про порядок (в гідності) патріархів — Рим, Царгород, Олександрія, Антіохія і Єрусалим — прийняв Лятеранський Собор в 1215 р., а Флорентійський ще раз потвердив. Було питання, чи цей порядок відноситься і до пізніше встановлених латинських патріархів (тим більше, що колишні східні пішли в схизму). Деякі твердили, що так. Зате в 1867 р. справу розв'язано так, що до латинських це не відноситься, оскільки вони є лише титулярні та й не резидуючи на місцях і є новішим творивом. А це відноситься лише до старовинних історичних престолів, т. зв. «більших патріярхатів».

Нез'єдинені патріярхати³⁷

Валсамон, держачись теорії про пентархію, твердив одначе, що після «відпадення від Церкви» одного з патріархів, не треба доповнювати брак і творити новий патріярший осідок. Управа Церквою залишалась би при чотирьох вірних ієрархах, без потреби доповнювати патріяршу колегію. «П'ять святіших патріархів! — це бо й досі неначе плющ дуба, так і я кріпко тримаюсь єдності римського папи, а терплю душею із причини його відділення. І щодня очікую його світлого навернення, визнаючи його за голову тіла Церкви Божої»³⁸. За часів Михайла Керулярія це потвердив Петро Антіохійський³⁹, відповідаючи Домінікові, єпископові Градо-

³⁷ Cf. DTC XI-2, 2285-95.

³⁸ Cf. PG 138, 1019.

³⁹ Cf. PG 120, 760.

Аквілеї⁴⁰, який присвоїв собі титул патріярха (маючи може й претенсії заступити патріярха Риму в числі пентархії).

Тим часом на Московщині почала формуватись концепція, що »відірваний від Церкви патріярхат можна заступити іншим патріярхатом«⁴¹. Від часів Фльорентійського Собору (1437 р.) і прийнятої на ньому унії греків з римською Церквою, почалась опозиція і негодування москалів супроти греків⁴². Імператор Іван Палеолог поручив київському митрополитові Ізидорові (грекові з походження) приготувати Русь до унії. Тим часом московський князь Василій почав утруднювати Ізидорові виїзд на собор⁴³. Прийняття греками унії москалі почали вважати чимось скандальним і зрадою ортодоксії, а коли у 1453 р. упав Царгород, москалі прийняли це за кару Божу над греками⁴⁴.

Крім цього москалі почали видвигати проти греків навіть зраду православ'я (»defection à l'orthodoxie«), бо греки в Літургії співали тільки два рази »Алилуя«, а москалі додали ще й третій раз. Поглиблюючи щораз більше роздор між Москвою і Царгородом, москалі почали видвигати питання, чому б Москва не могла заступити »другий Рим«? Який — так як і перший — зневірився та впав⁴⁵. Як колись перший Рим мав право бути митрополією світу, бо зосереджував у собі подвійну владу, що відтак переємігувала на »другий Рим« (бо імператор не мав тільки цивільну владу, але й дещо з »Божої влади« також, уважаючи себе »єпископом у зовнішніх справах« Церкви та її протектором), так і тепер після упадку цього ж »другого Риму« лишилась тільки одна Росія, що була вільна »від латинських поблуджень« і від отоманського ярма, а її великий князь сповняв також ролю »єпископа в зовнішніх справах« і протектора Церкви. Послідовно, як колись ієрарха нової столиці, так і тепер зверхника московської Церкви треба було піднести до гідності патріярха (та й може зачислити до числа »пентархії«? . .).

40) У добі спору за »три розділи« (tria capitula) митрополити Аквілеї і Медіолану виводили послух папі Бірілієві за те, що він апробував собор 553 р., створюючи схизму в Західній Церкві. Тоді єпископ Аквілеї, Павлін (після смерті збунтованого Македонія), в опозиції до папи Павліна, Бірілієвого наслідника, почав присвоювати собі титул патріярха. З наїздом ломбардів Павлін утік на Градо, на острів недалеко сьогоднішнього Трієсту; його наслідники далі там задержались, перебуваючи надалі в стані схизми з Римом, а тоді його опоненти-схизматики знову перенеслися до зруйнованої ломбардами Аквілеї і на її руїнах вибрали собі схизматика Івана. Так поставши два патріярхати: з'єдинений на Градо і нез'єдинений в Аквілеї. На синоді в Аквілеї 700 року прийшло до поєднання з Римом, при чому титули патріярхів залишались далі при єпископах цих міст. З причини знищення Аквілеї, її єпископи (патріярхи) перебували в других містах аж доки остаточно не задержались в Удіне, де той патріярхат перетривав до XVIII стол., а в 1751 р. папа Бенедикт XIV скасував його. Патріярх Градо перенісся до Венеції ще в VIII стол. і по сьогодні існує як титулярний патріярх Венеції (Cf. DTC XI-2, 2294-95).

41) Cf. Späcil, *Conceptus et doctrina de Ecclesia iuxta theologiam Orientis separati in Orientalis Christiana*, Vol. II, 1924, p. 68.

42) "L'union de Florence mécontenta grandement les Moscovites contre Byzance", DTC, XI-2, 2286.

43) "La tentative d'union semblait au monarque une trahison de l'orthodoxie" (ibidem); "Fut très mal reçu à Moscou (1441)" (ibidem).

44) Гляди листи монаха Філотей до псковського князя Михаїла Мунехіма і до князів Василя III та Василя IV (1553-84) у виданнях, як, наприклад, Hildegard Schaefer, *Moskau das Dritte Rom*, Hamburg 1929, pp. 53 & 59; Malinin, *Le moine Philothée du couvent d'Eléazare et ses lettres*, Kiev 1901.

45) Cf. DTC XI-2, 2287: "Moscou est appelée à recueillir l'héritage de Byzance".

Таку теорію розвинули московські ідеологи XIV-XV стол. як підбудівку для Москви у ролі «третього Риму»⁴⁶. Основи цієї теорії були подані в згаданих листах монаха Філотей, а відтак у другого (серба з походження) монаха Пахомія (†1485). Значить, — «попала коса на камінь»... Чим Візантія кілька століть тому воювала проти «старого Риму», цим тепер почала проти неї відрезонувати її вихованиця — Москва. І в які сповидно «релігійні» плащики і серпанки Москва не завивала б ці свої фабулки, нічого «Божого» ані євангельського тут немає. Надто разучий і грубіянський імперіялізм тут не дасться приховати. Послуговуватись церковною верховною владою, неначе «троянською шкапою» чи якимсь манекеном та обдурювати народи видумкою про якусь «Божу волю» чи «особливіше післанництво» московської Церкви — це тільки грубе богохульство і святотацтво та глум над Божою волею. І цікаве засліплення: коли Москва тільки в ім'я національних амбіцій так нахабно унезалежнювала себе на церковному полі та перебирала «спадщину другого Риму»... то чому вона в свою чергу не бачить і не може зрозуміти зовсім природних і виправданих та слухних почувань інших народів, які тільки хочуть жити своїм життям на своїй землі (далекі від якихось хворобливих імперіялістичних апетитів!). Чим скоріше Москва зрозуміє цю правду і Божу волю, тим краще стане для неї і тим більше симпатій та мирного наставлення сусідніх народів з'єднає собі. Гістеричною панікою, параноїчним ляком і геноцидною ненавистю не викреслить Божих плянів і не скує життєвого духу народів, які так само мають право — священне право — на життя. Та це була б дискусія чи аргумент на окреме питання.

Здійснювання згаданих московських імперіялістичних теорій у практиці почалось від цього, що московський князь Іван III взяв собі за жінку Зою, спадкоємницю Палеологів, яка приїхала до Москви 12 листопада 1472 р., і цим переконав своїх підданих, що із Зоею перейшла на нього і влада візантійських імператорів та що взагалі Москва стала спадкоємницею Царгороду. А його наслідник Іван IV дня 16 січня 1547 р. (у віці 17 років!) казав себе «помазати» («висвятити») через митрополита Макарія на царя і імператора «всієї Руси». Виміг також потвердження цього титулу від патріярха Йоасафа в 1561 р.⁴⁷

Маючи забезпечену світську гідність, новий цар почав старатись про піднесення російської митрополії до гідности патріярхії. Перша спроба, зроблена в 1556 р. міністром Борисом Годуновим, не вдалась: не вдалось прихилити до справи антіохійського патріярха Йоакима, що їздив тоді за збіркою (квестою) по Русі. Йоаким мотивував це тим, що на це треба згоди всіх патріярхів. Щойно, коли за збіркою поїхав царгородський патріярх Єремія в 1588 р.,

⁴⁶ Cf. *ibidem*: "Moscou doit prendre dans l'Eglise orthodoxe la place de Constantinople".

⁴⁷ Cf. Regel, *Analecta Byzantino-Russica*, Pétersbourg 1891, p. LI, 75.

попавши тоді у фінансову скруту, по довгих «намовах» царя і його двору він згодився на ерекцію патріярхату в Москві. Вибрано на патріярха Йова, якого Єремія «висвятив» 26 січня 1589 р., і хоч Йов уже мав єпископські свячення, Єремія їх ще раз відновив (!). У місяці травні того ж 1589 року виготовлено «офіційний акт утворення» («l'acte officiel de fondation»), в якому кілька разів повторено теорію монаха Філотея про переємство Москвою візантійської спадщини як «третього Риму» й тим самим про надання новому московському патріярхові першорядної ранги зараз по патріярхах обидвох перших Римів. Цей документ мусів підписати патріярх Єремія і ті грецькі єпископи, які його супроводжали. Та в дійсності греки не хотіли признати Москві ранги «третього Риму» і на царгородських синодах 1590 і 1593 рр., коли прийшло до затвердження діла Єремії, греки здержались від зарахування московського патріярхату до ряду п'яти історичних «більших» патріярхатів.

Петро Великий, касуючи патріярхат в 1700 р. і заступаючи його синодом у 1721 р., підтвердив у практиці ці теорії, що починали нуртувати в нез'єдиненій Церкві, а саме про синодальну систему правління Церквою на місці первісної персональної чи монархічної. Модерні нез'єдинені богослови й каноністи, виходячи із заложення, що єпископи є всі рівні у своїх правах, твердили далі, що тільки збір єпископів, так званий синод, може мати владу над єпископом⁴⁸. І так само, коли кожна партикулярна Церква є підчинена одному єпископові, тоді більше партикулярних Церков не можуть брати інших розпоряджень, як тільки ті, що походять від збору єпископів. Патріярх є тільки «перший між рівними» («primus inter pares») і не різниться владою від митрополита (твердження грецького богослова Хрестоса Андрут-соса). Ці теорії спричинили замішання так, що в одних патріярхатах звертали більшу увагу на синодальне правління Церквою, а в інших на монархічне. Остаточо стало на тому, що в нез'єдинених автокефаліях синод править Церквою, а патріярх має тільки дорадчий голос і почесне першенство в синоді. А в католицьких патріярхатах правління Церквою є монархічне, виконуване патріярхом при допомозі синоду (очевидно підчинені найвищій владі римського єпископа!); синод, одначе, є тільки дорадчим тілом.

Під час російської революції знову відновлено московський патріярхат у 1917 р., який із смертю патріярха Тихона (7 квітня 1924 р.) знову залишився опорожненим через большевицьке переслідування; щойно в 1944 р. з політичних калькуляцій його знову «оживили». В 1920 р. створився сербський патріярхат із осідком в Іпек, а в 1925 р. румунський. З відновою колишніх історичних мелхїтських патріярхатів, теперішній стан нез'єдинених патріяр-

⁴⁸) Cf. Macaire, *Théologie dogmatique orthodoxe*, trad. française, Vol. II, Paris 1960, pp. 268-9.

хатів є такий: 1) царгородський, 2) мелхитські православні Антіохії, Єрусалиму та Олександрії, 3) московський, 4) сербський, 5) румунський, 6) яacobітський в Антіохії, 7) коптійський монофізитський в Олександрії і 8) грузинський католикат⁴⁹.

Із так званих «менших» чи другорядних (латинських) патріархів Сходу, що були створені під час хрестоносних походів для протиставлення нез'єдиненим, крім єрусалимського, залишились тільки титули, що їх носять прелати, які перебувають у Римі, але не мають привілею носити паллію (!).

Існує знову другий ряд латинських патріархатів Заходу, до яких зараховують патріархат Венеції (колишній Аквілей-Град; патріархат Західних Індій, створений папою Львом X в 1520 р., що залишився тільки як титул архієпископа Толедо в Іспанії⁵⁰; патріархат Лісбони, титул архієпископа-кардинала Лісбони, наданий ще папою Климентом XI в 1716 р.

Вкінці з католицьких східних патріархатів існують такі: патріарх вірменський в Кілікії; мелхитський (антіохійсько-олександрійський), який перебуває на переїмуні в Бейруті і в Каїрі; халдейський у Вавилоні і єрусалимський (грецький).

49) Cf. DTC XI-2, 2292-93.

50) Патріарх Східних Індій створений папою Львом XIII в 1886 р. — лишився тільки титулом архієпископа Гоа.

Бібліографія використаних джерел:

- Гришко В.: Історично-правне підґрунтя III-го Риму, Мюнхен 1952.
 Кох Ганс: Теорія III-го Риму в історії відновлення Московського Патріархату, Мюнхен 1953.
 Крупницький Б.: Теорія III-го Риму і шляхи російської історіографії, Мюнхен 1951.
 Мірчук І.: Історично-ідеологічні основи теорії III-го Риму, Мюнхен 1952.
 Оглоблин О.: Московська теорія III-го Риму в XVII стол., Мюнхен 1949.
 Полонська-Василенко Н.: Теорія III-го Риму в Росії протягом XVIII та XIX стол., Мюнхен 1950.
 Toumanoff C.: Moscow the Third Rome (Genesis and significance of a politico-religious idea) in *Catholic Historical Review*, Vol. XI, No. 4, 1955.
 Madey Jean: *Le Patriarcat Ukrainien; vers la perfection de l'état juridique actuel*, Opera Theologicae Scientificaе Ucrainorum, Tom XIX, Romae 1971 (подає барату бібліографію).
 Kortschmaryk F. B., Ph.D.: *Christianization of the European East and Messianic aspirations of Moscow as the "Third Rome"*, The Shevchenko Scientific Society, No. 10, Toronto-New York 1971 (Published by Studium Research Institute Inc., Toronto, Canada).

Ужиті скорочення у примітках під текстом:

- DTC — Dictionnaire de Théologie Catholique.
 H.E. — Historia Ecclesiastica.
 PG — Patrologia Graeca.
 PL — Patrologia Latina.
 l.c. — locus citatus.
 Col. — collumna.
 Ser. — sermo.

Іван ЛЕВАДНИЙ

Л. ПОЛТАВА — МАЙСТЕР РІЗНОМАНІТНИХ ЖАНРІВ

(Закінчення, 6)

Знову серед чорнобривих еспанок

У 1973 році, покинувши працю в щоденнику «Свобода» після 20 років, поетові довелось знову побувати в Іспанії. Ідучи в швидкісному поїзді «Тальго» від французького кордону до Мадриду, він з вікна спостерігав еспанське життя, бідну природу країни, її вбогу рослинність:

Дерева ростуть на камінні,
Сонце пече безпуття,
І кущ — захищає власною тінню
Власне життя.

«Сухоребрі порожні гори» нагадують Полтаві козацькі могили на його батьківщині, і про це читаємо у збірці «Із еспанського зшитка».

У Мадриді бачить він поважні зміни, бачить як нові модерні впливи витісняють давні традиції та звичаї, на місці пам'ятників стародавньої еспанської архітектури виростають велетні-хмарочоси й навіть популярні фруктові охолоджуючі напої витіснила загально-розповсюджена кока-коля. «В далечинь відпливає Іспанія від своїх берегів», з сумом констатує поет, бачачи як «кокаколяється край Сервантеса, хмародерить як з рукава».

Відживає своє і романтичний чар давньої Іспанії, забуваються навіть героїчні події порівняно недавньої громадянської війни 1926-1939 років. «По вулицях Гвадалахари іде український поет», пише про себе автор, але він не чує тепер відзвуку гітари, ні кулемета на місцях колишніх завзятих боїв. Не знає про це і автохтон Педро, зайнятий виноробством. Його цікавить інша романтика — виготовлення вина: «і стигне до другого літа романтика в бочці вина».

Натомість Полтава сповнений спогадів про еспанську старовину, в його уяві немов встають постаті Сант Яго і святого Бернардина. Його приваблює усе, що людяне, він тішиться хлопчиком з вулиці Трьох помаранч, який ще є чистий душею, бо не знає ні сміху, ні гріху міжнародної юрби, як і інший хлопчик, що привітно махав поетові рученькою на двірці у Валенсії і також не знає ще ні революції, ні інших країн, ні герців, «ослика бачив, коня ще не бачив», але він дорогий Полтаві, бо вже знає «найкращу мову — мову серця».

Поет згадує свій рідний край і звертається до України, визнаючи, що

Важко пливати у вселюдським потоці
Без тебе, моя Батьківчино,

особливо тут, де над головою «сто літаків і одна пташина».

«Хай довіку зорями будуть оці чорноброві дівчата», каже він, але в його уяві встають інші постаті і краєвиди, в кастильських горах йому вижаються мавки з Волині.

Літературознавець І. К-й дав до збірки «Із еспанського зшитка» вартісну передмову. Цією збіркою Полтава поширив тематичні обрії українські поезії нашого нестримного і змінного часу як це зробили своїми новими творами з тематикою далеких мандрівок Ганна Черінь або Яр Славутич чи молодша між ними віком і досвідом поетка Міра Гармаш.

Віршована абетка

В «Українській Літературній Бібліотеці» Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, том 10-ий, вийшла в 1973 р. під редакцією проф. Василя Лева з передмовою Михайла Островерхи книжка «Абетка з історії України», в якій поетичні тексти до кожної літери склав Леонід Полтава, а малюнки до них зразково виготовив мистець Ярослав Паладій.

Кожна літера абетки супроводжується малюнком якоїсь історичної постаті чи предмету, що починається на цю літеру, що намалював Паладій, і віршем Полтави, проїнятим патріотичним звучанням. Окремі вірші присвячені князям Ігореві, Ользі, Володимирові, запорожцям, Шевченкові та Франкові, є вірші релігійної тематики: назви свят, є побутові терміни: жнива, лови, хата, ярмарок, описані у віршах лаконічно, кольоритно, з почуттям великої любови та патріотизму.

Про цю «Абетку» Марія Гарасевич у журналі «Нові Дні» в Торонті (червень 1977 р.) у статті під заголовком «Шедевр» писала: «Леонід Полтава — автор віршованої частини книжки, виявив тут свій поетичний талант яскраво. Хоч головною його метою було доступним поетичним словом розказати у кожному вірші щось про Україну, він скрізь затримав добрий поетичний рівень, а деякі вірші просто захоплюють як поетичним словом, так і щирістю почуття, настроєм та схопленням суті.

До букви «Т» під чудовим образом гуцула, що трембітує... Л. Полтава дає такий вірш:

Трембіта

В місячнім сляві срібні Карпати,
Зорі на гори перлинами впали... —
Як же у ніч таку не трембітати?
Як не сказати, що ми покохались?

Тіло гуцула виносять із хати,
Газду старого, що спочив тихо... —
Як же у мить таку не трембітати?
Як не сказати горам про лихо?

Танки ворожі гудуть у Карпатах,
Прапор чужинця над Довбуша краєм... —
Як же у час такий не трембітати?
Як не гукати: волі бажаєм!

Поет наголошує прекрасне інтимне почуття молодії людини, сум, бо чийсь життя скінчилось, патріотичність прагнення волі — трембіта про все дає людям знати, на те й трембітує.

Досягнення Л. Полтави полягає в тому, що він у коротку форму вірша, всього на три строфи, вклав багато змісту (і то глибокого), доносячи його переконливо, зрозуміло, з пластичною яскравістю і ніде не вдався до спрощености, якою часто грішать вірші для дітей чи підлітків.

У вищезгаданому вірші треба звернути увагу на тонкість поетичного вислову. Третій і четвертий рядки, які на перший погляд повторюються, в дійсності вияснюють три головні чинники життя: кохання — краса життя, поет її асоціює з найчарівнішим настроєм місячної ночі в Карпатах, смерть-лихо, але все ж таки це лише мить, наїзник — це час, час боротьби за волю. Тому в поета трембіта трембітує в »Ніч, »мить« і час.

Вірші Л. Полтави легкі, прозорі, з мистецькою простотою, багато в них лагідности, зрілої вдумливости, дещо повчання і всі написані з достатньою дозою естетизму. Домінує тепла, щира любов до України, гарний, розумний патріотизм, велике чуття, яким поет зворушливо охоплює увесь український нарід, де б українці не були, у єдине ціле — в Україну:

Ти не тільки там, де княжий Київ,
Де горять тисячоліть хрести.
Україно, ти неначе мрія,
Що її чужим не досягти!

Ти у всіх країнах, Україно,
В образі нестримного крила —
Бо усюди є така людина,
Що тобі на вірність присягла!

Леонід Полтава в кожному вірші наголошує інше емоційне почуття, залежне від вимог теми, які він трактує влучно, сягаючи головної мети... Під образом типової української сільської хати, яку будували ще наші діди і прадіди, поет тихим щирим словом, розважно і розумно передає молодому поколінню любов до неї:

У всьому є своя краса
(Краса ж завжди крилата)
Ні, не летить у небеса
Оця звичайна хата:

Вона — не палац золотий,
Не хмародеру буря,
Але росли, росли у ній
Шевченко і Петлюра!..

Усі віки у ній живі,
У ній молилась мати.

Будуймо палаци нові
І не забудьмо... хати.

... Поет вказав на справжню цінність нашої хати під стріхою. Він навчає любити цю убогу хату не за білені стіни, не за стріху чи за вишивані рушники, а за душу, що виростала в ній, за те, що вона віками зберігала націю, народжувала наших великих людей і т. д. «.

Стільки про «Абетку історії України» сказала проф. Марія Гарасевич, і чи треба ще щось більше додавати? Хіба одно: велика шкода, що мистець Ярослав Паладій так скоро, передчасно відійшов від нас у інший світ. Творча дружба з Л. Полтавою дала б нам ще багато нових книг.

Де живе вільне українське слово — там і наша Україна

Творчість Леоніда Полтави у тому і його журналістичні статті та репортажі з різних міст та країн має гарні оцінки серед українських читачів.

Голос одного такого читача, мґра Євгена Готмана, вмістила газета «Свобода» 16-го квітня 1973 року. У листі до редактора часопису Антона Драгана цей читач пише про газетні статті Полтави: «Звертаючись до газети «Свобода» я знаходжу Леоніда Полтаву і читаю його репортаж про українське Бофало. Перед очима появляються знайомі лиця, місто, де я бував молодим — говорять живі люди і неначе чую голос української пісні, як то я часто чув, проїжджаючи місто, слухаючи українську радіо-програму.

Полтава щиро описує все: він уміє затягнути читача між люди, так що здається ви говорили з ними разом — і крізь слова ви відчуваєте живий момент в житті наших людей.

Читаєте статтю, в якій Л. Полтава пише про советську імперію, ви дійсно переживаєте все так, як і він переживає і в кінці статті ви готові щось зробити, щоб боротись з неправдою і злом.

Те, що я згадав, це тільки декілька причин, про які можна писати: найголовніша причина — це його сильна віра в добро і майбутнє. Кожну його працю просякає тверда переконаність в тому, що жива українська культура існує, дише і розквітає тут в США так, як ніколи не може на тій не нашій землі. Я можу радіти мовою, звичаями і всім другим, що для мене українське, бо все скріплене ланцюгом душевної волі і творчості — і посвячене словом надії: читаю слова живих образів моєї землі тут, в Америці, де я можу думати, говорити і писати без страху таємної контролі.

Коли мені було тринадцять років, один раз завітав до нас Леонід Полтава і він говорив таким баритоном, чудесною українською мовою. Я був здивований — це був правдивий український письменник і він зачарував мене. Він так говорив, що можна було подумати, що ви не в Америці, а десь на Україні. Він був певний свого завдання писати рідною мовою, де б він не був, і цю певність він передає всім.

І він завжди готовий слухати, не відмовляючи словалюбому чоловікові. Коли до нього звернувся один наївний хлопець зі своїми по-

чатковими віршами, думаючи, що ці вірші будуть одразу надруковані, Леонід Полтава не відмовив йому часу, але прочитав ці вірші і зміг помістити віру у того хлопця, що він не без таланту: Л. Полтава відгукнувся, не дивлячись на те, що був завантажений працями.

Леонід Полтава відкриває свою душу й тому він є щирий письменник, який з певністю і з любов'ю до українських людей може малювати наше життя — і дати молодому поколінню можливість вірити в живу українську культуру на нашій Україні, в Америці, бо де живе вільне українське слово — там і наша Україна.

І так ніколи не бачивши й не відчувши тієї вільної України, про яку мої предки говорять, пишуть та й співають — я можу захоплюватись своєю Україною, в якій я вже живу двадцять три роки — читаючи про неї, про її майбутнє і тішитись її долею на вільній землі.

Тут слово воскресло і буде жити навіки, бо люди живі. Живе слово є сяйво в темноті. Тому я читаю Полтаву*.

А знаний поет і романіст Олесь Бабій писав у «Визвольному Шляху» (кн. VIII-IX за 1972 р.) у статті-огляді «Творчість Леоніда Полтави», між іншим, таке: «Між українськими письменниками, які живуть поза т. зв. ССРСР, здається найбільш творчим, плодотворим і діяльним є Леонід Полтава. Він поет і драматург, перекладач і журналіст. Обдарований незвичайною легкістю творення і живою, буйною фантазією, відзначається як лірик і епік*, творець досить великих поем, а також як шукач нових форм («Валторна»). Вибагливий і дбайливий у віршах так само, як у прозі. Його імпресіоністичні вірші відзначаються різноманітністю, багатством художніх образів, дзвінкістю і точністю рим, ритму».

Переклади

Відомий Леонід Полтава і як перекладач. З французької мови він переклав уривки із «Золотого черевичка» Поля Кльоделя і три твори Жана Прево, з еспанської — три поезії Гарсії Льорки, з російської — вірш Михайла Лермонтова «Княгині Щербатовій» (українці) декілька поезій Корнія Чуковського та Сергія Михалкова, з польської — перекладав Адама Міцкевича й вісім поем Йозефа Лободовського.

Але найбільше перекладав Л. Полтава творів білоруської літератури. Йому належать переклади чотирьох віршів Янка Купали, чотирьох віршів Масає Седньова, багатьох творів поетки Наталі Арсень-невої (живе в США) й сорока віршів 20-ох інших білоруських поетів. Переклади Полтави друкувались у різних газетах і журналах.

Окремим виданням вийшла в 1975 р. у Нью-Йорку поема «Заозер'я» сучасного білоруського поета на його рідних землях Анатолія Вярцінського, накладом самого Леоніда Полтави, автора українського перекладу цієї поеми. Видання присвячене Міжнародному і Українському Рокові Дитини.

*) Вже близько двадцять років Л. Полтава працює, залишає і знову береться за працю над великою поемою-епопеєю з історії України-Руси під заголовком «Нестор». Закінчено близько 300 стор., майже половина задуманого епічного твору, але, як нарікав у листі — «Щоденна та часто щонічна редакційно-журналістична праця на прожиття дуже гальмує мого «Нестора» (Літописця) і не знаю, чи встигну закінчити твір» — Автор.

Книжка починається передмовою перекладача, в якій він, вказуючи на подібність історичної долі білоруського і українського народів, коротко згадує найголовніших національних збуджувачів білоруського народу, речників народньої правди і далі спиняється на особі автора поеми та його творчості.

Поему перекладено живою народньою мовою, близькою до білоруського оригіналу, що висловлює скорботу автора поеми під впливом смерті його матері, убогої колгоспниці.

Книжечку видано у Світовому Році Жінки з метою познайомити українських читачів з творчістю сучасних білоруських поетів, як і показати тотожність долі сучасної української і білоруської жінки на їх рідних землях.

У білоруському місячнику «Беларус», що виходить у Нью-Йорку, в числі за жовтень 1975 року відомий білоруський науковий і культурний діяч д-р Станіслав Станкевіч помістив статтю про видання цієї поеми в українському перекладі, висловлюючись дуже прихильно про Леоніда Полтаву як про щирого приятеля білорусів і великого прихильника та активного пропагатора білорусько-української дружби і співробітництва. Д-р Станкевіч наводить у цілості передмову Л. Полтави на українській мові і закінчує свою статтю словами: «Ми, білоруси, щиро вдячні нашому українському приятелеві Леонідові Полтаві за його донесення до українського читача чарівної поеми Анатолія Вярцінського, як ознаку вислову своєї приязні до білоруського народу».

Так само і твори самого Леоніда Полтави перекладались на чужі мови. На англійську мову декілька віршів переклала українська поетеса Тетяна Білош, що пише в Канаді свої вірші українською і англійською мовами. На французьку мову дитячу поему «Слон по Африці ходив» переклав французький письменник Франсуа Альбер Віалле. На португальську мову непідписаний автор перекладав деякі вірші зі збірки «Валторна» і вони були поміщені в газеті «Хлібороб» у Бразилії. На польську мову перекладав Юзеф Лободовський, на білоруську Масей Сядньов, А. Крушина, А. Соловей, П. Юхнавець та інші.

З перекладів із білоруської поезії Полтава злавив «Малу антологію сучасної білоруської поезії», яка — як у нас говорять — чекає видавця. Покищо лежить у архіві автора і в президента закордонної Білоруської Академії Наук, д-ра Вітовта Тумаша.

Кожний бореться своєю зброєю

Поетичну творчість Леоніда Полтави характеризують бадьорі повнозвучні рими, виразні та пластичні образи. Для сильнішого вислову своїх думок і почувань поет вдається до різних засобів, в нього помічається патетичність при висловах сильних почуттів: любови до рідного краю, гніву до ворогів, закличах чи протестах або трагічно-спокійна розповідь при змалюванні кінця світу в наслідок атомового вибуху. У віршах Полтави зустрічається багато епітетів. Вживає він і власні новотвори, серед них і дуже вдалі, як «дружень» — один з подружньої пари.

У прозі письменника переважає спокійна розповідна мова, чим він досягає тієї переконливості, яка дає можливість читачам легше сприймати кожний твір і надовго зберігати його в пам'яті. Прозові твори його також сповнені поетичних образів і порівнянь. Так, пори року характеризує він яскравими виявами їх прикмет: «Витьохтювання солов'я весною», «медово солодке дзижчання бджіл улітку», «велетенська задумана тиша осені», «холодне завдання сніговію взимку» («1709»).

У драматичних творах — чіткість діалогів, напруженість ситуацій, поступове розгортання дії, що скеровує глядачів до сцени. Натомість твори для дітей позначені ясністю сюжету, випукленням окремих сцен та епізодів, що дає можливість легкого сприймання поеми чи п'єси і збереження змісту в пам'яті юних глядачів.

Колись французький поет Шарль Бодлер сказав, що мудрим є той, хто має вільні думки, здатні швидко поширюватись і знайти відгук навіть у закам'янілих холодних серцях і промовляти до кожного, знайти в ньому контакт і розуміння.

Головне, що одразу помітне в творчості Леоніда Полтави, незалежно від жанру — це широка українська стихія, любов до батьківщини й до людини. Характеристично, що живучи на Україні, Полтава писав про світові постаті — Данте, Магелана, Паганіні, рвався в зовнішній світ, але опинившись на чужій землі, відчув біль утрати рідного краю і відтоді думки поета повсякчасно линули до батьківщини. Цим стверджувались слова великого вигнанця Данте:

Той терпить більшу муку,
Хто згадує щасливі часи
В нещасті.

Образ рідного краю незмінно вставав перед очима і в уяві Полтави. Серед бомбардувань 1943-44 рр. у Берліні ввижався йому мирний обід на українському баштані — паруючий куліш, достиглі кавуни або вставав образ засланого Шевченка, який потайки писав свої вірші вночі, в сонному Кос Аралі; або він неначе бачив перед собою усміхненого діда-поромника на Дніпрі. Під зливою бомб у Відні в 1944 р. Полтава писав про ніжність одеських рибалок. На згарищах знівеченого війною Берліну і згодом серед натовпу паломників у Римі привиджувався поетові Сковорода з книгою; у базиліці св. Петра мріється Полтаві Київ і пам'ятник Шевченкові над Дніпром. Боса, вирізьблена з мармуру, дівчина, що набирає воду з мадрідського водограю, нагадує йому українку Оксану. В кастильських хмарах він немов бачить мавок з Волині, сумує, що ні з Тибру, ні з іншої чужої ріки не може дістати хоч однієї краплі Дніпрові води.

Проживши кілька років у Парижі, центрі новітніх модних літературних течій сартризму, екзистенціалізму, псевдодоноваторства, Леонід Полтава лишився вільним від їх впливів. У його поезіях і далі розкривалась гаряча щира душа української патріотичної людини. Так само не торкнулись його і перехресні модерні впливи Нью-Йорку, де він тепер перебуває, якщо не брати до уваги збірки «Валторна», якою

поет немов би хотів показати різним групам у Нью-Йорку як треба по-модерному віршувати.

У своїй літературній творчості Леонід Полтава, за його власним визнанням, найбільше цікавиться темою людини, зокрема української людини, а також темою стихії, зокрема моря, і про себе каже: «Своє перебування поза Україною, не з українським народом у такий тяжкий час вважаю необхідним злочином, який можна окупити лише ціною великої праці для добра народу. Звідси росте в мене почуття великої відповідальності українського письменника, вільного письменника, для якого боротьба за волю свого народу — є найважливішим життєвим завданням. Кожний бореться своєю зброєю. Я вважаю, що навіть одна гарна українська поезія — це ще одна куля, приготована для ворога, навіть, коли в цій поезії говориться про звичайний схід сонця». Отже знову: через національне — до загальнолюдського, світового.

Як же виконує свої завдання наш поет, які його досягнення щодо цього? Про це літературний критик і знавець творчости проф. Іван Коровицький пише: «Про першу збірку поезій Леоніда Полтави «За мурами Берліну», що вийшла 1946 року, коли ще мовчали музи, прихильно відгукнувся Юрій Клен. Він у статті «Думки на дозвіллі» вказав як «несподіваною силою вражають... деякі вірші, як вірш «Хто ми» можна «без кінця перерахувати» та що поема про пані Герту «являє нам зразок тонкої досконалости». Четверть століття пізніше в антології «Координати» (упорядкували Богдан Рубчак і Богдан Бойчук), збірку Полтави «Біла трава» відзначено як одну «з цікавіших книжок української еміграційної поезії шістдесятих років...» Отже Полтава виправдав сподівання Юрія Клена».

Повний творчих сил і задумів, Леонід Полтава плекає нові сміливі пляни і починає їх здійснювати. У видавництві «Канадійського Фармера» («Вільного Світу») в Канаді незабаром має вийти його нова поема для дітей «Лисячий базар», сама назва якої інтригує.

Коли пишемо ці рядки, поет саме у далекій мандрівці на Аляску. Бажаємо йому привезти звідти не золото-металь, а золото української поезії для вільної України завтрашнього дня, як писав колись Гердер, маючи на увазі височінь розвитку культури — стане новою Гелладою.

Напередодні свого 60-ліття (1981 р.) наш письменник удостоївся особливого вирізнєння з боку Нескореної України. У статті «Білий їздець», надрукованій в поточній українській пресі при кінці 1979 р. Валентин Мороз добрим словом згадав про свого старшого віком колегу: «Найкращі мистці — Черешньовський, Леонід Полтава, Кардаш — прийшли не з салонів. Їх зформувала жива стихія національного зриву, а Ігор Калинець дозрівав як поет в таборах на Уралі...»

Ні, Полтавине покоління, якщо так висловитись, аж ніяк не «пропаще» як то пробували раніше сугерувати деякі горе-критики, а тепер понабирали в роти води. Це ті закордонні національні поети, те покоління, твори якого у кращих зразках будуть друкуватися в Українській Державі великими тиражами.

Олекса ВОРОПАЙ

ЖИВЕМО В АНГЛІЇ...

(Уривки зі щоденника — 1972 рік)

(Продовження, 12)

Радіо Свобода. Розклад щоденної програми української редакції.

Українська програма: п'ятниця 16 вересня 1960 року.

Скрипт ч. 5666. Про книгу українського дослідника

Олекси Воропая: «Звичаї нашого народу».

М. Добрянський.

Говорить радіо Свобода.

«Від: Українські звичаї — одна з найкращих ознак нашої народної культури. Багато попрацювали вчені, наші й чужі, щоб зібрати матеріяли, потрібні для вивчення звичаїв та обрядів нашого народу. Є багато цінних і гарних студій, які описують чи то якісь окремі сторінки чи якийсь цикл із пребагатих формою і змістом звичаїв та обрядів народніх. Молодий український дослідник Олекса Воропай поставив собі завдання: дати суцільний опис, який показав би повну картину народніх звичаїв.

В рамках пересилань «Цікаві книги з Заходу» — поговоримо сьогодні про його книгу.

Звичаї нашого народу

Текст: «Звичаї нашого народу» — таку книгу випустило в світ Українське видавництво в Мюнхені. Її автор — Олекса Воропай, дослідник і письменник, який походить із Одеси, — тепер живе в Лондоні, разом з дружиною. Його жінка теж працює науково: в неї закінчена англійською мовою монографія про 1918-ий рік в Україні. Автор книги про народні звичаї назвав свій твір скромно — «Етнографічний нарис». А насправді це широка студія про звичаї українського народу, складена за календарним порядком. Вийшла в світ покищо перша частина, в якій Олекса Воропай описує народні звичаї зимового і весняного циклу.

Не можемо вичислити всього багатства тем у книзі на 450 сторінок, тому назвемо тільки деякі: день Катерини — свято жіночої долі; Андріївський вечір — угадування майбутнього, коли дівчата ворожать, а хлопці гуляють; день Миколи — веселе народне свято, коли господарі пиво варили й гостей скликали. Цікаві в книзі розділи про вечерниці й небелиці, про особливий рід вечерниць — складчину, і про дівочі та парубочі громади. З оповідань про ці громади довідуємося, що дівочі громади — крім організації вечерниць, мали ще й серйозні суспільні завдання, перед Великоднем впорядковували на цвинтарі самотні могили, дбали про

прикрашення церкви, опікувались німецькими та старшими віком людьми.

Різдвяні й Великодні звичаї — центральне місце у студії Олекси Воропая. З його книги бачимо, яке багатство звичаїв створив наш народ для відзначення найважливішого періоду в річному циклі — переходу зими у весну. Більшість цих звичаїв, як взагалі всіх звичаїв нашого народу, дуже старовинної дати: вони походять ще з передісторичних, дохристиянських часів.

Про це автор пише так: »Ми, українці, нація дуже стара, свою духову культуру наші пращури почали творити далеко до християнського періоду. Дохристиянська культура — наша найстаріша традиція. З нею поєднується культура християнська. Ще й тепер ми маємо у своїх звичаях і в народній усній творчості ознаки зустрічі староукраїнської і християнської культури«.

Автор підкреслює ще одну характеристику рису: усна народна творчість може служити класичним прикладом єдності між усіма українськими землями. Ця спільність мови та звичаїв завжди була тими вузлами, які зв'язували наш народ в одно ціле. Звичаї народу, — слушно каже автор, — це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а й в його історичному минулому. Звичаї, а також мова — це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю.

Олекса Воропай довго попрацював, вивчаючи звичаї нашого народу. Матеріали для сьогодишньої студії він почав збирати в 1937-му році в Україні, а потім, в часи війни вивезений на працю до Німеччини, продовжував записувати народні звичаї в таборах утікачів у перші роки після війни. І сьогодні він не залишив цієї праці. Хто відвідує наукову читальню славної бібліотеки Британського музею, часто побачить там Олексу Воропая, як він студіює матеріали давніх українських етнографів та істориків. Він мріє ще про кілька томів праці про народні звичаї. Крім закінчення календарного циклу, він хоче опрацювати ще окремі ділянки — такі, як родинно-побутові звичаї, побут і звичаї українського козацтва, рослини й тварини в звичаях і віруваннях українського народу та українські легенди й перекази. До всіх цих тем Олекса Воропай має вже зібрані матеріали«.

Отже, перечитав я і записав до щоденника 12-ть статей про обидва томи моєї праці »Звичаї нашого народу«. І ось тепер довідався, що не всі статті я перечитав, бож ще була стаття німецького етнографа д-ра Ганса Фіндайзена надрукована в журналі »Сучасність« за лютий 1961 року.

Друга стаття, яку я теж не читав сьогодні, — це стаття Ігоря Костецького, що була надрукована в журналі »Україна і Світ«, зошит 24 за 1962 рік.

Ці дві статті я ось тільки тепер знайшов у своїй шафі, а читати їх не маю часу, бо вже 8-ма година вечора, й дружина поверну-

лася з Лондону, треба ж дещо розпитати. Ті обидві статті я постараюсь перечитати якнайшвидше.

Я дуже хотів би ще написати третій і четвертий томи «Звичаїв нашого народу». Потрібні матеріали у мене є, коли б тільки час та спроможність працювати над ними. О, так, я це своє завдання постараюсь виконати якнайскорше і якнайкраще. Боже, допоможи мені!

2-го жовтня. Понеділок. Прийшов журнал »В.Ш.« з Лондону за серпень-вересень ц. р., де є продовження мого щоденника »Англія зблизка«, а також моя стаття: »Такий довгий рік« — новий твір Оксани Керч. Кінчається вона так: »Твір Оксани Керч »Такий довгий рік« дуже цікавий, написаний майстерно. Письменниця має вже великий досвід в літературі й уміло користується своїм талантом«.

Так, Оксана Керч — це талановита письменниця. Дай їй, Боже, щастя написати ще багато добрих книг!

Я одержав сьогодні листа від письменника Василя Гайдарівського з Америки, який живе в Філядельфії. Читаю таке: »Діждався Вашої книги »В дорозі на Захід« — вигляд має ця книга люксовий. Доводиться лише шкодувати, що мало ілюстрацій. А було б добре, якщо б змогли дати хоч би обмежену їх кількість. Вони, ці ілюстрації, органічно входили б у щоденник, як іншого вигляду документи часу. Побачивши Ваше фото з 1947 року, я зміг пригадати Вас... у Вашому таборі я бував лише гостем, правда, частим, але гостем. Цікаве для мене групове фото письменників. На жаль, один з тієї групи захворів психічно і вже кілька років перебуває в спеціальній лікарні...«

Читаю далі: »Ви, Олексію Івановичу, пишете, що Вам цікаво знати, що робиться в нашій Америці та як ідуть літературні справи... Літературне наше життя досить активне, є значний гурт письменників і в Америці, і в Канаді, а ми ж сусіди. Іноді виходять друком варті уваги книжки... Іван Керницький, після багаторічної мовчанки, видає зразу дві книжки... Усе було б гаразд, якби наші письменники були безсмертні. На жаль, усі ніби змовились і почали помітно старіти. Парубком вважаємо тільки Миколу Понеділка, бо йому нема ще й п'ятдесятки. Отже, він безперечно парубок, але в значній мірі підтоптаний. Та це все нічого... Головне те, що деякі наші колеги помирають. Оце тижень тому на засіданні президії »Слова« йшла мова про те, щоб зберігати літературну спадщину померлих письменників. Говорили про те, що в екзилі вже померло на еміграції 36 письменників. Час дає про себе знати!«

Ще далі: »Доводиться і мені думати над тим, що я старію і колись доведеться проситися на постій до святого Петра. А у мене лежать декілька ґрунтовних праць недокінчених. Серед них, тих недокінчених праць, є романище на страх ворогам своєю вагою, бо

матиме в закінченому вигляді до п'ятисот сторінок! А ще ж носуся й з творами, які не вилупилися з шкарлупи плянів. Винен у тому я, що не можу систематично працювати над чимось одним. Винні й життєві обставини, що найкращий час дня продаю, щоб мати гріш на існування, а собі залишаються години такі, що їх уже ніхто не купує, але вони й мені мало корисні...»

Ще далі: »З великою приємністю моя дружина прочитала у газеті »Шлях Перемоги« статтю Валентини Воропай »Положення української жінки на рідних землях«. Стаття дуже цікава. Сердечний привіт Вашій дружині від нас обох«.

6-го жовтня. П'ятниця. Вранці прийшла газета »Шлях Перемоги« і ось тут на 2-ій сторінці надрукована стаття моєї дружини: Мгр Валентина Воропай »Шкільництво та виховання в Україні«.

Ця стаття кінчається так: »Слідкуючи за всіма цими подіями звідси, з чужини, ми мусимо висловити всім матерям в Україні наше велике посестерське »спасибі« за виховання такого патріотичного молодого покоління у тих важких гнітючих умовах, які особливо даються відчувати тепер. Це покоління заважить на долі нашого майбутнього: бути чи не бути Самостійній Соборній Незалежній Україні. І ми свято віримо в те, що це буде »бути!«

О, дай, Боже, щоб так воно й було!

7-го жовтня. Субота. Вчора увечорі я переглядав журнал »Нові Дні« за вересень ц. р. і звернув увагу на фото з Австралії з таким підписом: »З творчости наших наймолодших«. Це письменник Дмитро Нитченко в Австралії організує молодих початківців української літератури, що пробують писати оповідання, статті, вірші українською мовою — це дуже важливе і корисне діло. Добре було б, якби знайшлися такі організатори і в інших країнах нашого поселення.

Тут же, на сторінці 27-ій є вірш Зої Когут: »Чуб-Нитченко-Зірчастий«. З нагоди його 65-ої весни. Вірш починається так:

Ми таких людей не бачим часто
На землі цій буднями зім'ятій,
Як наш Чуб-Нитченко-Зірчастий
На весні своїй шістдесят-п'ятій...

Кінчається цей вірш так:

І його щоб сповнилися мрії:
Дочекатись ранку в Україні
І побачить знову рідний Київ,
І пісні почути солов'їні!

Цікаво знати, чи не є ця Зоя Когут теж початкуючим поетом?

13-го жовтня. П'ятниця. П'ятницю 13-го числа англійці називають »Чорною п'ятницею« (»Black Friday«) і цей день вважається

ся дуже нещасливим. Один вже старший чоловік, англієць, говорив мені, що раніше було так заведено, що в день «Чорної п'ятниці» ані один корабель з англійських портів не виходив у море. Цей звичай перестав існувати щойно тепер — після Другої світової війни.

В бібліотеці сьогодні був «форум» для старших наукових працівників. Директор говорив нам про те, що до нашої бібліотеки приєднується Національна Центральна Бібліотека, яка з Лондону має переїхати сюди, до нас. Далі директор сказав, що моя дружина має поїхати до тої бібліотеки і працювати там цілий тиждень, допомагати в підготовці до переїзду сюди.

14-го жовтня. Субота. Сьогодні писав листи до своїх приятелів і знайомих. Перший лист написав до письменника Василя Гайдарівського. Між іншими справами написав і таке: «Ваш лист цікавий. Так, це правда, що час іде і люди старіють, помирають... Померло вже багато і моїх приятелів, як ось Софія Парфанович, Володимир Русальський, Олекса Запорізький, Михайло Орест... Вічна їм пам'ять! Ви пишете, що померло вже 36 письменників. Це багато! Добре було б, якби «Слово» видавало бодай короткі біографії та списки їхніх праць, творів. Таке пам'ятне видання було б корисним. Але хто про те буде турбуватись? Чужина... І на це немає ради!»

Далі: «Моя дружина щиро дякує Вам за комплімент щодо її журналістичних здібностей. Вона часто пише доповіді і виголошує їх перед жінками, а часом і посилає до друку. Моя дружина активна в жіночих організаційних справах і це якоюсь мірою сприяє їй і щодо журналістичних справ».

Ще далі: «Дуже приємно мені було читати про Вашу літературну діяльність, про Ваші романи, повісті і оповідання — це дуже добре, що у Вас є ще такий запал до праці. Дай, Боже, Вам якнайбільших успіхів! Я після праці в бібліотеці вже багато зробити не можу. Плани у мене є, задумів багато, але вже такого запалу до праці, як то колись було, вже немає...»

Написав я ще й кілька інших листів і все те заніс на пошту і відіслав.

Я люблю листуватися зі своїми приятелями, бож листи — це справжня цінність в моїх архівах, як ось листи від Софії Парфанович, або Володимира Русальського!

16-го жовтня. Понеділок. Ранком пошти не дочекались і поїхали до бібліотеки працювати. Увечорі, коли повернулись додому, то під дверима побачили пакунок з книжками М. Гаврилюка, а саме: «З моїх писань», «Оборона Конотопу» Юрія Тиса, «Бібліографія праць проф. Євгена Онацького 1917-1964», «Українські композитори» і книга Петра Шмалія: «Данило Вирва». Отже, п'ять книжок, всі вони з автографами.

Знайшов я між цими книжками записку, де написано про лист на двох сторінках, але цього листа немає, хтось його, мабуть, забрав. Пакунок був розірваний і зв'язаний мотузком. Отже, цікава пошта, тільки шкода, що немає листа.

В першій книзі М. Гаврилюка: «З моїх писань» є надрукований і портрет автора. На цьому портреті він виглядає досить добре. Шкода мені, що я нічого не знаю про цього чоловіка.

17-го жовтня. Вівторок. Працювали в бібліотеці. Сьогодні підходило до мене кілька молодих англійців і говорили мені, що вони бачили мою книжку «В дорозі на Захід», прочитали англійське «Саммери», ця книжка їх зацікавила і вони хотіли б її бачити на англійській мові. Питали мене, чи скоро ця книга буде видана в англійській мові? Так, я теж хотів би бачити її в англійській мові, але перекласти таку книгу на англійську мову, то це не так легко.

Увечері, коли ми повернулися додому, то я написав листа до Михайла Гаврилюка, подякував йому за книги, які я вчора одержав. Разом з листом я відішлю йому свої книжки: «В дорозі на Захід» і «Пригоди Марка Чубатого».

18-го жовтня. Середа. Працюючи в бібліотеці, я сьогодні переглядав книжку грузина А. Цулукідзе: «От сільського врача до академика». Спогади. Я звернув увагу на ось таке місце в цих спогадах: «Слід сказати, що в дальнішому всі вечори, що влаштовувались нашими земляками, проходили так само з успіхом. Чим же це можна пояснити? Перш за все співчуттям українського населення до грузинського народу, який терпів такий же національний і колоніальний гніт від російського самодержавства». Тут мова йде про грузинів, які жили в Харкові.

Увечері, як ми повернулися додому, то побачили тут під дверима два пакунки. В першому пакунку була книжка Ірени Книш: «Відгуки часу». Вибрані нариси, статті, спогади, матеріали. Книжка видана у Вінніпезі, 1972. Накладом авторки. Книга гарно видана, добрий папір, багато ілюстрацій, 404 стор.

Отже, ця книга виглядає дуже чепурно і вона напевно буде цікава для мене, бо я люблю читати спогади, а особливо спогади жінок — завжди цікаві для мене.

В другому пакунку виявилась також дуже добре видана книга Богдана Бори: «Твердь і ніжність». Вибрані поезії. Лондон, 1972 р. Тут є і портрет автора, що виглядає дуже добре. Книга починається передмовою, яку написав д-р Святомир М. Фостун: «Творчий шлях Богдана Бори». Ми з дружиною зразу ж прочитали цю передмову, вона добре написана і кінчається ось так: «... говорити про свій епілог такому талановитому поетові, як Богдан Бора, ще далеко передчасно. Перед ним іще розкритий далекосяглий шлях літературної творчості, яким, віримо, він ітиме далі,

сповнений багатющістю творчих дерзань і художніх виявів майстерного літературного слова».

Далі: «Тож і треба побажати Богданові Борі всебічних успіхів у його літературній праці, яку він із самих початків поставив на службу своєму народові й Батьківщині-Україні...»

«Хай же за словами Гете буде поетові »висока нагорода за чесний труд« і хай ім'я його буде записане гідно в історії української літератури».

Отже, це талановитий український поет. Ми з дружиною будемо читати ці поетичні твори з великою приємністю.

19-го жовтня. Четвер. Сьогодні вранці поштар приніс мені два листи. Перший лист від проф. д-ра Н. Д. Полонської-Василенко. Цей лист дуже сумний. Шановна Пані Професор пише про свої хвороби, про свою самотність та про інші тяжкі справи для себе. Велика шкода, що ми з дружиною не можемо нічим допомогти цій старій жінці. О, дай, Боже, пережити їй всі ці неприємності.

Другий лист, вірніше листівка, була від проф. д-ра В. Янова, Ректора УВУ. Прийшла ця листівка з Едінбурґу, і тут я прочитав ось таке: »...пересилаю найкращі вітання з поїздки до Вашої країни. Буду тут разом 17 днів (довше годі залишатися поза УВУ), і разом відвідаю за пляном Ювілейного Комітету 9 міст (з 11 доповідями). На жаль, не зможу з Вами зустрітися...«

Це дуже добре з боку шановного пана Ректора, що написав мені таку листівку. Шкода, що ми не зможемо зустрітися. Зустрічі з цим добрим і мудрим чоловіком завжди приємні для мене.

21-го жовтня. Субота. Сьогодні я переглядав жіночі журнали, які випикує і читає моя дружина.

В журналі »Жіночий світ« за березень 1967 року, в статті п-ні Теодозії Підзамецької »Різдвяні свята« я прочитав таке: »Голова Відділу ОУК пані Л. Велигорська прочитала про звичаї українських Різдвяних свят в англійській мові, а пані О. Калиста прочитала в українській мові з книжки »Звичаї нашого народу« О. Воропая, який зібрав різні звичаї Різдвяних свят усіх земель України, що подекуди і до нині затримані».

В другій статті Ванкувер, Б. К., »Український вечір«, що починається так: »У неділю, 11 грудня 1966 року, на заклик пані Ольги Заець, голови ОУК, Відділу у Ванкувері, зійшлися до гостинного дому п-ва Касюхничів членки ОУК і запрошені гості, щоб заслухати про звичаї українського народу, зв'язані з днем св. Андрія«. Далі: »День Андрія Первозваного — це найцікавіший з циклу осінніх традиційних свят«.

»Хто з нас, за молодих літ не вгадував свою долю в »ніч під Андрія?« Пані Дарія Лазорко з'ясувала генезу постанови українських звичаїв в Україні».

»Присутні запізналися з переказами про діяльність Андрія Первозванного в Україні і думками мандрували його слідами — берегами Чорного моря і Дніпром до улюбленого Києва. Хоч українські звичаї й обряди, зв'язані з днем св. Андрія, мають в дійсності стародавній дохристиянський характер — однак це поєднання стародавньої і християнської культури стало тривалим надбанням духової культури українського народу«.

»Нам слід зберігати цю спадщину, незалежно від того, куди не кинула б нас доля, бо звичаї і мова вдержують націю при житті.

Прелегентка, користаючи з книжки українського етнографа О. Воропая, зачитувала такі уступи: »День Андрія Первозванного«, »Дівчата ворожать«, »Калита« і »Хлопці гуляють«.

О, Боже ти мій! Як мені приємно таку статтю читати — це ж власне те, для чого я писав ці свої книжки про звичаї нашого народу.

22-го жовтня. Неділя. Сьогодні я переглядав жіночий журнал »Наше Життя« за листопад 1968 року і ось тут знайшов статтю: »Розмова з мамою«. Ця стаття починається ось так: »Українських різдвяних атрибутів та їхніх назв чимало, не легко їх дітям запам'ятати. Чи можете подати літературу та засоби, звідкіля можна черпати дані про різдвяні звичаї для дітей? Молода мати«.

»Легкий і цікавий матеріал знайдете в книжці О. Воропая »Звичаї нашого народу« (у двох томах) і яку можна одержати в наших книгарнях«.

23-го жовтня. Понеділок. На роботу в бібліотеці я приїхав сьогодні сам, бо дружина поїхала до Лондону і там буде працювати в Національній Центральній Бібліотеці цілий тиждень. Додому має повернутися аж в п'ятницю вечором.

Увечері, коли я повернувся додому, то застав листа, що прийшов з Америки від п. Криволапа. В цьому листі я прочитав таке: »На книжкових полицях бібліотеки мого приятеля п. Гайдарівського я знайшов Ваші книги: »В дорозі на Захід« та »Англія зблизка«. З надзвичайною насолодою я їх перечитав. Читаються Ваші твори легко та з великим задоволенням. Читаючи їх, я не міг відірвати очей. Вражіння від перечитаного примусили мене багато дечого передумати про наше поневолення в чужині, а також і про долю нашого народу взагалі...«

Я щиро дякую Шановному Пану Криволапу за цей, такий приємний для мене, лист.

24-го жовтня. Вівторок. Сьогодні вранці о годині 7.30 дружина потелефонувала до мене і ми трохи поговорили. Там, в Лондоні, все йде добре і вона задоволена працею.

(Далі буде)

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇД-р **Анатоль БЕДРІЙ****ГДАНСЬК-ДАНЦІГ — КОЛИШНІЙ ВАЖНИЙ ОСЕРЕДОК
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ**

Підготовка кадрів до національно-визвольної боротьби, добра система зв'язку й комунікації, станиці для ведення міжнародної інформації та пропаганди — це все важні складники в розгортанні Національної Революції поневоленого народу. Саме такі завдання справно виконував український осередок, що існував між першою і другою світовими війнами на терені Вільного Міста Данціґу. Про багато фактів пов'язаних з цим осередком довідуємося з *»Пропа'ятної книги данцігерів«*, із збірки *»історичних нарисів та споминів колишніх студентів Політехніки Вільного Міста Данціґу, 1921-1945«*, що їх *»вибрав і приготував до друку Володимир Шиприкевич«*. Книга видана 1979 року *»накладом Архівної Комісії Данцігерів«* у Філядельфії—Торонті—Нью-Йорку. Обкладинку проєктував Євген Гринишин. Її заголовна сторінка, зміст і резюме вільно передані також в англійській та німецькій мовах. Книга, розміром 218 сторінок, включає 16 статей окремих авторів і 133 світлин, але видана накладом лише 250 примірників.

Коли в 20-их і 30-их роках Гданськ-Данціг служив базою для розгортання боротьби українських націоналістів проти російських і польських імперіялістів, які окупували й поневолювали Україну, то поляки безоглядно поборювали український націоналізм. Але в 70-их і на початку 80-их років Гданськ-Данціг став важною базою польського націоналізму, що виступив до боротьби проти того самого російського імперіялізму, проти якого вели й досі ведуть боротьбу українські націоналісти. Помимо того, що поляки виступили в бій проти російського імперіялізму, то вони не хочуть знайти спільної мови з українськими націоналістами, як і не хотіли вони її в 20-их і 30-их роках. Тоді Польща вела свою політику на основі Ризького договору (18 березня 1921), яким російські і польські імперіялісти розділили між собою здобуті ними українські землі. Тому польський нарід переносить величезні терпіння сьогодні (як і під час Другої світової війни) в наслідок колишньої злочинної коляборації Варшави з російськими імперіялістами.

Дуже цікаво, що першим українським студентом Високої Технічної Школи вільного Міста Данціґу був Петро Полтавець, який прибув з Києва літом 1921 року. Другим був Андронік Турчик з Волині, а третім — Іван Трач з Коломиї. Дивним збігом обставин, що скриває в собі глибоку символіку, цих трьох студентів репрезентували три великі частини соборної України. Соборний підхід у використанні Данціґу в 20-их роках для українських національних цілей помітний ще й у тому, що одним із перших, хто почав розбудовувати в Гданську український осередок, був консул УНР полк. Клим Павлюк. Крім

нього, багато допоміг ректор львівської Української Політехніки інж. Віктор Лучків, якого інтервенція у ректора данцігської школи відкрила двері для численного напливу українських студентів до цієї школи. Врешті важні завдання в Данцігу виконував представник Української Військової Організації сот. Корнило Кізюк.

Читаючи спогади колишніх студентів гданської технічної школи, перед очима розгортається образ загального росту українського визвольного націоналізму продовж 20-их і 30-их років. Це особливо помітне в головній статті інж. Володимира Шиприкевича. Його студія займає понад половину книжки і її єдину можна трактувати як науково опрацьовану (а не лише як спогад), бо й сам автор назвав її «спробою історичного огляду». Ця студія закінчується цінною «листою використаних матеріалів», що начислює 50 позицій. Проте автор повинен був більше звернути увагу на такі праці, які допомогли б висвітлити повне історичне значення Гданська-Данцігу для розгортання нашої визвольної боротьби, зокрема книжки про УВО і ОУН. Згадаємо в першу чергу Петра Мірчука «Нарис історії ОУН» (Мюнхен, 1968), книгу «Євген Коновалець та його доба» (Мюнхен, 1974) та Миколи Климишина «В поході до волі» (Торонто, 1975).

На історичній канві «українського» Гданська-Данцігу помічаємо кілька періодів: На початку 20-их років студенти поділилися на дві загальні групи — патріотів-державників, але без чіткої ідеології, і драгоманівців-марксистів з чіткою ідеологією, основою на класовій боротьбі й федерації України з Росією. В середині 20-их років приходить до ідеологічного ферменту, в наслідок якого поступово росте гурт прихильників націоналістичної ідеології і зменшується гурт марксистів-драгоманівців. Тоді приходить до гострих ідеологічних конфліктів всередині студентського руху. Коли під кінець 1925 р. до того міста прибула 60-членна група студентів, то, як стверджує Шиприкевич, «усі вони були, розуміється, просякнуті пануючим тоді духом націоналізму» (стор. 62). «Лише одне Товариство ім. Івана Франка не дістало свіжого припливу крові» (стор. 63). Для марксистів «це було грізним попередженням, що «вони явно почали втрачати співзвучність з молодшим поколінням» (там же). В 1927 р. загальне товариство «Основа» «приймає націоналістичні засади...» а 1928 р. Т-во ім. І. Франка «перестає існувати» (стор. 67).

В другій половині 20-их років студенти-данцігери немарксистичні почали ділитися на паперових самостійників, але практикуючих угодівців і автономістів, лояльних до польської імперської держави (під впливом ФНС і УНДО), та на націоналістів-революціонерів, які безкомпромісово поборювали польський імперіалізм, як, наприклад, Роман Шухевич, який у 1926 році виконав атентат на польського шовініста й расиста куратора Собінського. Роки 1930-1934 знаменні домінуванням впливів ОУН. Після 1934 р. приходить до послаблення сили націоналістів в Данцігу з огляду на початок співпраці між Польщею і націонал-соціалістичною Німеччиною проти ОУН. Під кінець 30-их років дії націоналістів знову посилюються в Данцігу, але тим

разом вони починають ділитися на дві тенденції: одну, що виявляла прони́мецькі симпатії, і другу, що орієнтувалася лише на сили власного народу щодо визволення України, хоч бажала співпрацювати з Німеччиною, але на рівній і незалежній базі. Після прилучення Данцігу до німецької держави, почалася нагінка на націоналістів-революціонерів та сприяння германофілам, у висліді чого «жоротко перед вибухом німецько-советської війни ³/₄ українських студентів з Данцігу було звербовано до служби в німецькій армії...», — відмічує інж. Шиприкєвич. Частина цих людей згодом «перейшла до цивільної окупаційної адміністрації на Україні» (стор. 38).

У зв'язку з розбудовою націоналістичної бази в Гданську-Данцігу (період УВО-ОУН) фігурує ряд визначних діячів: Роман Шухевич (перебуває там в 1926 і в 1939 рр.), Євген Ляхович (з Данцігу розбудував міжнародню діяльність ОУН), Олександр Згорлякевич і Андрій Федина (учасники I Конгресу Українських Націоналістів, співосновники ОУН), Богдан Підгайний (співучасник атентату на Собінського 1926, потім таємний зв'язковий від ОУН під проводом С. Бандери в Дивізії «Галичина»), кількох провідних членів ОУН з Волині й інші.

Гданськ виконував важну функцію комунікаційного пункту УВО і ОУН. Через Гданськ виїхав з України на Захід полк. Євген Коновалець в жовтні 1922 р. Там проводили свої вишкільні курси УВО і ОУН, зокрема піврічний курс для старшин 1925-1926 років, що його закінчили 110 осіб (60 кол. військовиків і 50 молодших членів УВО), і курс ОУН 1933 р. Там приміщувалася Референтура ОУН для справ США, Канади і Південної Америки, що підлягала безпосередньо полк. Євгєнові Коновальцеві. ОУН влаштувала там свою таємну хемічну лабораторію й арсенал бойового вираяду. Через Данціг перевезено на українські землі десятки тисяч примірників «Сурми» та іншої підпільної літератури. Там відбувалися важні наради та часті переїзди з України чи в Україну провідних підпільників. У зв'язку з пацифікацією польськими імперіялістами на українських землях 1930 р., через Данціг йшла інформація й пропаганда ОУН у світ, що дуже шкодила Польщі, яка представляла себе волелюбною і миролюбною державою.

На основі аналізу списка українських студентів в Данцігу треба з жалем ствердити, що велика їх частина використала здобуте знання виключно для особистого прожиття, не послуживши цим визвольній боротьбі свого народу. Проте багато студентів здобули в Данцігу не лише фахове знання, але й соціально-моральне, та одним і другим послужили нашій визвольній боротьбі, зокрема поняттями суспільної дисципліни і послуху перед своїми національними провідниками. Були ще й такі, які безкритично захопилися німецькою культурою та могутністю, повіривши в міт, що ми мусимо йти спільно з расистською німецькою імперією, яка нібито єдина спроможна розбити Росію та дати Україні державну волю, якщо зуміємо її в цьому переконати. Дехто з так думаючих людей вірно служив гітлерівцям і навіть побоював власний революційно-націоналістичний рух.

«Пропам'ятна книга данцігерів» має свої позитивні й негативні сторони. Найперше порушимо її недотягнення. Автори присвятили замало

уваги загальній національній ролі, яку виконав гданський український осередок. Разять часто вживані невластиві терміни, як «Радянська Україна» або «совети». «Радянська Україна» — це фікція, бо існує лише Україна поневолена й окупована Росією. «Совети» — це лише вивіска і форма, за якою криється російська імперська держава і її поневолення здобутих націй. Треба говорити про російську імперію чи російську колоніальну державу. Інж. Шиприкевич називає чомусь націоналістів «скрайньо правими» у протиставленні до «скрайньо лівих», так начебто це було вірне протиставлення... Визвольний націоналізм в цілому світі і в українському народі є рухом за повне визволення з-під чужих займанщин і за побудову національної держави, а не партією, що змагає в межах держави за інший лад. Коли інж. Шиприкевич твердить, що «як одна, так і друга група не давали можливості вести якунебудь позитивну роботу в «Основі»...» (стор. 59), то він мусить мати на думці якусь «роботу» неполітичного характеру, або легально-автономістичну. Відкидаючи націоналізм, автор відкидає пріоритет роботи зверненої на боротьбу за українську державу. З того видно, що автор переоцінював т. зв. органічний сектор і можливості здобути якісь осяги для української державности і нації явним шляхом у межах польської імперської держави.

Ще також разить українізування найбільш ворожих понять: «більшовики» замість «большевики». Недоцільно говорити про якусь «політику харківського уряду» (стор. 58), бо це не був уряд суверенної держави, а лише рупор російських завойовників на Україні. Також було б краще для підвищення наукового рівня студії вживати точні формальні назви: «Начальна Команда УВО», а не «Централя УВО»; «Станиця УВО», а не «комірка УВО» (стор. 53). Гурток Драгоманівців не «став послухним знаряддям комуністичної партії» (стор. 48), але став послухним знаряддям Все-Російської Комуністичної Партії Большевиків чи, згідно, (після 1925 р.) Все-Союзнаї Комуністичної Партії (большевиків), бо точна назва вказує на російських імперіалістів, яким кінець-кінцем служив Гурток Драгоманівців. Або таке баламутне твердження: «В данцігській «Основі» сили правих і лівих в тім часі були майже рівні...» (стор. 70). Мова про 1924 рік. Не всі «ліві» були проти боротьби за національну державу, а не всі «праві» ставили на перше місце безкомпромісову боротьбу за національну державу. І прихильники УНДО і прихильники поглядів Дмитра Донцова були «праві», але це були зовсім різні ідейні рухи. З другого боку, Українська Соціал-Радикальна Партія і КПЗУ були «лівими», але перша все ж таки змагала за українську незалежну державу, а друга була агентурою російських імперіалістів.

Інж. В. Шиприкевич безпідставно твердить, що УВО мала такі сильні впливи в Німеччині, що через них здобула собі сильну позицію в Данцігу (стор. 53). Коли діяла УВО, Німеччина притримувалася заключеного з Росією договору в Рапалльо (16 квітня 1922), тобто приязні Німеччини з російською комуністичною імперією. На тій підставі Берлін не піддержував антиросійської діяльності УВО. По-версальська

Німеччина притримувалась також щодо Польщі коректних мирних взаємин, будучи змушена до цього переможною Антантою. Власне проти цього курсу виступили націонал-соціалісти з Гітлером на чолі, але це було вже в 30-их роках, коли УВО перестала існувати. Також наświetлення відносин гітлерівської Німеччини до ОУН подане невірно. Це помічаємо хоч би в такому твердженні: «По убивстві міністра П'єра-цького кількох наших студентів заангажованих в ОУН могли виїхати за згодою, і, здається, з поміччю місцевої адміністрації до Німеччини, щоб не бути виданими Польщі» (стор. 83). Насправді було навпаки. В січні 1934 року Німеччина підписала з Польщею договір приязні й у висліді поспішила видати М. Лебедя в руки полякам, який нібито був причетний до цього вбивства. На терені Райху почався натиск на ОУН з ціллю обмеження її незалежної діяльності. В перемиській «Українській Голосі» й в «Бюлетені Краєвої Екзекутиви ОУН» появилися статті й становище з негативною оцінкою й настановою до націонал-соціалістичного режиму в Німеччині. З розмови між шефом військового аташе в німецькій міністерстві зовнішніх справ, майором Резінгом, і польським військовим аташе в Берліні підполк. Шиманським, що відбулася 23 травня 1934 р., довідуємося, що німець остерігав, що ОУН підготовляє збройну боротьбу внутрі польської держави і тому обидві заприязнені держави повинні співпрацювати проти ОУН.

Врешті інж. В. Шиприкевич згадує про «Націоналістичну Організацію Українських Студентів Великонімеччини» (НОУС), засновану в зимі 1941-1942. Автор повинен був окреслити цю організацію як протинаціоналістичну, бо це була яничарська формація, яку німецькі імперіалісти хотіли використовувати як свою п'яту колону проти українського націоналістично-революційного руху та закріплювання в Україні німецької колоніальної окупації.

Із менших зауваг, неприємно разить надмір назв поданих німецькою мовою, бо чейже українська мова настільки розвинена, що майже всі назви можна правильно й зрозуміло перекласти або подати в українській мові чи транслітерації. Місцями помітний брак доброї мовної коректи. Є ще забагато правописних помилок. Шкода, що нема іменного покажчика.

Помимо своїх недотягнень, «Пропам'ятна книга данцігерів» має багато вартісного матеріалу, зокрема безліч фактів. В ній поміщено велику кількість світлин, бо аж 113. Між ними є деякі надзвичайно цінні, як, наприклад, чотири групові світлини, на яких є Роман Шухевич. Подано хоч не точний, але довгий список 238 українських студентів данцігської політехніки. У великій мірі реально висвітлений процес формування характерів і світогляду більшості студентів і добре показане їх побутово-студентське життя. Тож ця книга є вартісним вкладом в історію українського студентського руху та висвітлення соціально-ідеологічного розвитку поважної частини української інтелігенції 20-их і 30-их років нашого століття.

I. Д-ІВ

ВИДАННЯ РІДКІСНОГО ХАРАКТЕРУ І ЗМІСТУ

1) Archimandrite Victor J. Pospishil — “EX OCCIDENTE LEX; From the West — the law. The Eastern Catholic Churches under the tutelage of the Holy See of Rome”, 1979.

2) Rev. I. Nahayevsky, Ph.D. — CHURCH UNITY AND THE KYIVAN PATRIARCHATE, 1981.

Ці видання появились англійською мовою, перше в 1979 р. а друге в 1981 р. Перше у Видавництві Фонду Релігійної Акції св. Марії в США, а друге з рамени Крайового Патріархального Об'єднання Мирян Помісної УКЦеркви на терені Великої Британії. Це рідкісні видання не тільки тому, що присвячені переважливим питанням Помісної Української Католицької Церкви, але також тому, що обидві праці появились в дуже важливому з церковної і національної точки погляду часі, в часі багатому на події і в часі неменше багатих можливостей в майбутньому.

Книжечка архимандрита Віктора Я. Поспішила складається із двох основних частин: перша частина — це огляд розвитку Помісної УКЦеркви у США від появи перших її парохій, її змагання за самоуправу та поставу до цих питань Ватикану й римо-католицької ієрархії у США, а друга частина — це справи пов'язані зі Східними Католицькими Церквами та перекодифікацією Канонічного права для тих Церков після Ватиканського Собору II.

Вже сама характеристика змісту книжки показує, що її автор, маючи на увазі головні проблеми з перекодифікацією Канонічного права в дусі постанов Ватиканського Собору II, а головні в дусі Декрету цього Собору про Східні Католицькі Церкви, з глибоким розмислом опрацював рівночасно історію УКЦеркви в США, з якої каноністи можуть зачерпнути дуже багато корисного матеріалу для того, щоб при теперішній ревізії канонічного права дати Українській Католицькій Церкві кращі можливості дальшого розвитку в дусі помісності (обрядової і юрисдикційної) і патріархального завершення.

Читаючи цю першу частину, в пам'ять читача вриваються дуже глибоко несмачності з цих норм та постанов, якими Ватикан і римо-католицька ієрархія у США сковувала нашу Церкву хоч би тоді, коли вона вже домоглася першого єпископа в особі Сотера Ортинського в 1907 році. »Рутенський єпископ діє під наглядом Апостольського Делегата у Вашингтоні. Він не посідає звичайної юрисдикції, а лише делеговану від цих різних ординаріїв, в дієцезіях яких проживають рутенці. Його завдання є наглядати за інтегральністю рутенського обряду, посвячувати миро, дедикувати церкви його обряду, висвячувати рутенських кандидатів у священники, одержавши на це дозвіл місцевого римо-католицького ординарія; єпископ може візитувати рутенців, маючи при

собі писемний дозвіл місцевого ординарія...; він має додержуватися дієцезійних законів і постанов Пленарної Ради в Балтиморі, усталених римо-католицькими єпископами для їхніх дієцезій; українських пасторів (не священиків — прим. моя, — І. Д-ів) будуть назначувати латинські ординарії, вислухавши опінію рутенського єпископа...» Це тільки половина отих приписів, якими латинники сковували рутенців і під оглядом прав помісности і навіть під оглядом евентуального переходу на римо-католицизм.

Ці дуже строгі приписи дещо зм'якшено в 1914 р., а в 1924 р. з дотепер одної «рутенської Церкви» у США створено дві: українських рутенців у проводі влад. Константина Богачевського і рутенців під проводом влад. Василя Такача. Тому й не дивно, що у квітні 1929 р. зібрані українські священики і вірні в Оллентавн, Па., постановили відорватися від УКЦеркви під латинниками і заснувати православну Церкву з влад. Йосифом Жуком на чолі.

Уважний читач знайде в цьому першому розділі пребагатий матеріал до історії нашої Церкви у США католицького й православного віровизнань, про російську православну Церкву та труднощі й перепони, а почасти також і пониження, що їх зазнавали наші поселенці у США у багатьох перших декадах оснований та розвитку церковно-релігійного життя.

Дальші частини цього першого розділу присвячені появі Блаженнішого Патріярха Йосифа в Римі 1963 р., та видвигненні внесення на Ватиканському Соборі II про піднесення Помісної УКЦеркви до гідности патріярхату, поставі українського єпископату та реакції римо-католиків, а головнo — підготовці Декрету про Східні Католицькі Церкви. Тут автор обширно з'ясовує ті канонічні принципи, які зв'язують долю Помісної УКЦеркви у США (абсолютність влади папи, зверхність римо-католицького обряду, територіяльність орієнтальної юрисдикції, першенство римо-католицьких ієрархів на території з вірними східнього обряду тощо, що, взяте разом, не видержує критики, а тим самим повинно піддатися змінам.

Друга частина книжки — це довгий диспут автора, доктора канонічного права, з цими римо-католицькими каноністами і частиною курії, які, переглядаючи на комісіях і студійних відправах канонічне право для Східніх Католицьких Церков, виявляють подекуди прямо бездискусійні тенденції задержати надаліше дотеперішній стан, обмежуючи юрисдикційність Голів Східніх Католицьких Церков (патріярхів, верховних архієпископів чи митрополитів) лише до історичної території, а не до території й обряду. Автор заступається за зміною дотеперішнього принципу на користь Східніх Католицьких Церков і це сильно обґрунтовує.

Цілість, що розположена на 164-ох сторінках, по-фаховому опрацьована, глибока, всестороння, обильна на дані та джерела, але приступна, дійсно правнича студія, яку доцільно простудіювати кожному

глибше заінтересованому в нашій церковно-релігійній проблематиці. Книжка справляє приємне враження естетичністю свого зовнішнього вигляду.

*

Праця о. д-ра І. Нагаєвського, видана заходами УКПО в Лондоні, — це поправлена й доповнена праця того ж автора, яка появилася вперше в щоденнику «Америка», США, десь в половині 70-их років.

Отець д-р І. Нагаєвський знаний українській громадськості із кількома своїми основними працями на теми української історії й української Церкви і багатьма високоякісними статтями в журналах, щоденниках та тижневиках на українській і англійській мовах. Праця, яку відмічуємо, присвячена українській церковній єдності та заходам у справі Київського Патріархату.

Виходячи із заложення, що Українська Церква була від самого початку заснована на помісності притаманній усім Східним Церквам, автор на 50-ти сторінках обговорює це питання на базі багатьох джерел та відтворення сторінок власного життя Церкви. Особливу увагу присвячує Берестейській Унії та заходам у справі патріархату за часів Петра Могили і в новіших часах — за митр. Андрея Шептицького і Патріарха Йосифа Сліпого. Ця поглиблена студія патріархального діла дає також стислий та об'єктивний образ розвитку церковної справи в Україні взагалі, що збагачує нашу історично-дослідницьку літературу на цю тему.

Праця о. д-ра І. Нагаєвського попереджена передмовою о. митр. д-ра Івана Музички, Проректора УКУ в Римі. Отець митр. Іван Музичка зовсім правильно зараховує цю працю до нашого вкладу й здобутків на полі українського і світового екуменізму, а о. д-рові І. Нагаєвському висловлює признання за вміле пов'язання історії Церкви із стараннями про церковну єдність та питанням Київського Патріархату.

Видавець і його Редакційна Колегія впровадили у це видання українську транскрипцію імен та географічних назв, чого в первісній формі не було, а рівночасно додали до праці о. д-ра І. Нагаєвського окремий розділ із 69-ма ілюстраціями, розділених на три частині: передісторія і церковна єдність, Мученики Віри, Українська Церква в Діаспорі і Головні українські центри Богочитання. Цілість має 130 сторінок на добірному папері з твердими обкладинками. Зауважені помилки подані в ерраті, за винятком однієї, а це року прибуття Блаженнішого до Риму з московської неволі (має бути 1963).

Закінчення статті Б. Лівчака: «Цареві московському коня напоїла», буде в наступному числі. — *Ред.*

Герасим РОЙКО

КОЛИ БРЕХНЯ МАЄ ДОВГІ НОГИ

В історії України, Волині дуже часто приходилося бути в дуже великих перепалках. Волинь приймала часто останні оборонні бої України, почавши ще «Волинським Союзом Слов'янських Племен» у VI стол. на світанку початкового формування з племен Княжої Київської держави. А окупаційні умови українських земель у Другій світовій війні були такі, що Волинь, зокрема Волинське Полісся найкраще надавалися на відновлення знову збройної боротьби за самостійність України. Про це вже є багата література спогадами й дослідженнями українських і неукраїнських авторів. А в основному мартирології Волині під час Другої світової війни є присвячені плачем заповнені спогади, волинського євангелика Михайла Подворняка п. з. «Вітер з Волині».

Читаючи спогади Подворняка, бачимо добре описані белетризованими засобами жахливі спустошення сіл з дикунськими винищуваннями волинян московсько-советськими й німецькими «цивілізованими» варварами з допомогою польських колоністів й осадників.

Оповідницький талант Подворняка не знуджує читача навіть тоді, як він безконечно повторює найрізноманітніші події і випадки для ліпшої образності й кольористики розповіді. Автор цієї рецензії сам був учасником підпілля й очевидцем того всього лихоліття на Волині й у мандрах на Захід як і Михайло Подворняк.

Безперечно його описи винищування заможного селянства Волині будуть доповненням описів наддніпрянських авторів до мартирології «розкуркулюванням» (читай винищуванням) селян у Східній Україні. Вони всі для наступних поколінь будуть прикладом великого господарського лихоліття українських селян, найздоровішої частини українського народу, та їх новітнього закріпачення у московсько-советських колгоспах.

Усі ті події зі «штундівським» оплакуванням талановито, кольористичними відступами описує Михайло Подворняк, автор 18 збірок оповідань на релігійні теми та 7 перекладницьких видань з російської і інших мов. Але там, де він описує дії УПА на Волині, то з нього, як з мішка шило, вилазить «штундівська» злоба на бандерівців, як єдинорушійної визвольної сили побіч мельниківців у Другій світовій війні. Супроти бандерівців він дає волю своїй «християнській» ненависті приписуючи їм терор московсько-советської партизанки й підпілля.

У час війни багато вояків регулярної армії і службовців воєнних формацій держав поповнюють злочини, за які їх карають смертю. А

вже нема що казати скільки таких безправств буває у кожній підпільній збройній військовій формації чи організації. Тому без невинних убивств людей ніде не буває на світі, не обійшлося без того й в нашому підпіллі у тому несамовитому хаосі людовбивств, які створила Совето-Московія і Німеччина в Україні, а зокрема на Волині. Але ця об'єктивна правда не дійшла до свідомости Михайла Подворняка на еміграції і поселенню у спокійній Канаді.

Подворняк свідомо всі потаємні й явні вбивства приписує бандерівській Службі Безпеки. Свідомо наставляє наддніпрянців проти волян-бандерівців, бо за його спогадами, бандерівці винищували поголовно всіх бувших червоноармійців, які, втікши з німецького полону, повлаштовувались на працю по селах. А насправді, де це траплялося, то були вчинки советських партизан і їх підпілля, що було розгалужене в 1942-43 роках на Волині. І Михайло Подворняк, хоче він чи не хоче, помагає московсько-советським видумкам і провокаційним убивствам по всій Волині.

Одним із непересічних наших дослідників терористично-підпільних дій Московії є, безперечно, С. Мечник. А він у своїй праці п. з. «Від оприччини до КГБ, духовість московського імперіялізму» у розділі — НКВД на ЗУЗ 1939-1941 — на стор. 266 подає такий факт:

«Перебралися чекісти (з-поміж советських партизан і підпільників, — Г.Р.) за повстанців і в селі нищили найповажніших та всіма шанованих людей. Розрахунок у чекістів був простий: підорвати довір'я до підпілля і таким чином населення припинить підтримувати підпільників».

Хто був у підпіллі на Волині, чи мав будь-яку стичність з УПА, чи підпіллям, той знає, що такими провокаційними трюками займалися советські партизани і підпільники цілий час аж до нової окупації Волині Совето-Московією у 1944 р.

У 1942-43 роках в областях, де я побував, ніде не було винищування бувших червоноармійців українським підпіллям. Натомість правдою є, що ті ексчервоноармійці, які відмовлялися переходити до советських партизанів і не погоджувалися співпрацювати з їх підпіллям, советські партизани, передягаючись в мундири УПА чи СБ з мазепинками на голові, забирали їх зі собою на розстріл, або вбивали на місці для постраху іншим і ширили поголоски, що це вчинили бандерівці руками СБ.

Для цього є промовистий приклад навіть у спогадах Подворняка: Ось він: «В сусідньому селі був мій приятель, який за Польщі належав до ОУН... Коли до нас прийшли німці... пішов до лісу... до УПА. Коли постало в УПА розділення, він прийшов додому... Бандерівці за ним слідкували і одного дня їхнє СБ... забрало його з собою... Аж на п'ятий день люди... побачили, що їхній Каленик висить на при-

дорожній липі... Все його тіло було поколене ножами чи багнетами. Каленик висів, прив'язаний до грубого галуззя за обидві ноги головою вниз... Голова його торкалася трави, довге волосся було змішане з кров'ю... Під самою головою калюжа крові» (стор. 184-185).

Подворняк, описуючи докладно це «макабричне» вбивство ніби dokonane бандерівцями, на стор. 186 подає таке:

«Однієї ночі появилися в сусідньому селі (тобто в селі Каленика, як виходить з опису, — Г.Р.) якісь большевицькі партизани... Пограбували трохи село, а другого дня вночі пішли далі».

Як видно з цих цитат, кожен, хто не засліплений ненавистю до українських націоналістів, побачить, що потворно з дикунським знущанням вбили й повісили ту людину советські партизани, що вони скрізь з дикунською насолодою робили й складали вину на бандерівців, на СБ, бо це їх смертельні вороги. Убивство Івасюка у Львові, покалічення його тіла й повішення на дереві є прикладом.

Кожному, хто пише белетристику ясно, що Каленик — це видумана постать письменника для виладування своєї ненависти до бандерівців, бо вони знищили родину росіян його братів-штундистів і якісь, як Подворняк пише, молодики казали йому, що у вільній Україні штундівство буде заборонене. Що за наївність Подворняка!

Та зовсім можливо, що молоді хлопці могли так безвідповідально плести. Бо штундівство на Волині в той час було чорносотенно-московською сектою, яка відверто вороже ставилася до всього що українське.

Український штундизм щойно на еміграції почав встановлюватися як окреме українське християнське віроісповідання. Про це дуже добре знає Михайло Подворняк і винуватити тут на еміграції наших упівців і оунівців-волиняків за їх неприхильну поставу до штундизму на Волині в 1942-43 роках — це шкідлива штундівська засліпленість, а не сучасна євангельська всепрощеність.

Як видно з цих спогадів, Михайло Подворняк, називаючи московсько-советські вбивства братовбивствами бандерівців, помагає московській пропаганді й всім брехливим видумкам продовжувати життя ширенням баламутств, вставляти довгі ноги їхнім найпотворнішим брехням. Бо ті різні провокативні брехні на бандерівців ще досі ходять поміж нами й ми — одні з наївности, другі з ненависти до націоналізму-патріотизму, треті зі злоби до своїх партійних противників — повторюємо їх у щоденних балачках і писаннях у пресі, вставляючи советським брехням довгі ноги й роблячи їм довгий вік.

Ірина ПЕЛЕНСЬКА

ТЕМАТИЧНЕ ЗБАГАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Леонід Полтава: СМАК СОНЦЯ, збірка віршів із Аляски, Нью-Йорк, АДУК, Торонто, 1981.

»Земля тут падала й не впала,
І зупинилась на лету« —

Так уявляє собі поет народження масиву гір Аляски, якої могутність, грозу й красу він оспівав аляскинськими триптихами у своїй новій, восьмій з черги збірці віршів п. з. «Смак сонця». У рамках тієї аляскинської тематики відкривається перед очима читача опис фантастичної природи, її краси і теж її історія, якої початки від 1784 р. пов'язані з особою українця Григора Шелиха і його дружини Наталки, а згодом о. Агапія Гончаренка з Київщини, який, переслідуваний російським царатом, емігрував до Америки в 1865 р.

Відвідини Аляски під пером поета — це не звичайна подорож. Тут подорожнього літаком вітає не земля, а «крижана пастка». За рікою Юконом, що вся у кризі, лежать сизі від морозу озера, лютує сніговія. З людей нікого:

»Лиш два пілоти, індіани
І я з далекої Юкрейн« ...

На такому краєвидному тлі нанизуються рядки віршів, із прикметним для Леоніда Полтави сюжетним багатством, різноманітністю, даром спостереження. Одною з особливих прикмет цих віршів є дар асоціювання; так один із 250 аляскинських вулканів, якого вигляд описує поет гострими штрихами, піддає йому оригінальний асоціативний образ:

»О, Рідна Земле!
Будь і ти вулканом!
Міцнись, тужавій, мов сталіне лиття:
Хай буде ще раз і найглибша рана —
В ім'я життя!«

До снігових пустель Аляски є в автора особливий сантимент. На цих останках оледеніння землі він замічує щось зовсім протилежне до суворості природи. Це «тепло людських сердець». Мандрівник-ескімос на Алясці його щирий друг, і бажання автора є, щоб цей ескімос оставсь собою назавжди, не міняв своєї духовості «і за мільйони літ». При тому, глядячи на ці простори північної ночі і північної зими поет свідомий,

»Що за протокою Берінга —
Кацети, в'язні і Сибір«.

Плястичними образами в описах суворості природи, про яку ми лиш деколи читаємо... при вироках українських політичних в'язнів, за-

суджених на 10 років тюрми і 5 років заслання в Хабаровський край, Воркутський край, Якутію за Полярним колом, в тундрі... Таке заслання ховає за собою люті морози, грізний клімат, дикі пустелі і нечисленних мешканців, переконаних, що всіх русскіх треба... вбивати; «русскій» же часто буває той, що заговорить по-російськи, тому жертвою часто падають засланці, які не можуть порозумітися з місцевими мешканцями їхніми рідними мовами і звертаються до людей в російській мові.

Леонід Полтава своїми поетичними строфами дає образове поняття тієї частини земної кулі, її краєвидів, атмосфери, клімату. Тому ці вірші читаємо не лиш як поезію, а теж як інтересні історично-географічні образи, які переносять нас уявою у дальші простори й інші світи, на шляхи

»що їх знають тільки пілоти,
що родились на цій землі«,

де сто літ спить уже »під синім льодом білий чоловік«, невдачний золотошукач. Здається, подихом вічності віє від цих образів життя з-перед тисячоліть існування людини на землі.

З першого погляду може опис частини нашої старої землі сьогодні, у 20-му столітті, здивувати читача, але згодом його полонить цей опис, поданий свіжими поетичними образами, і оригінальними спостереженнями. Декому може й усвідомить мале знання планети, на якій живемо порівнююче недовго але глибоке й різновимірне життя. — Але чому збірка з поетичними строфами має назву »Смак сонця«? Тому, бо щойно в країні одвічної зими відчує людина красу і смак сонця, щойно там, де »гірко-солоні риби стоси« — пізнає красу й розкіш скибки хліба. Пізнає інший, новий для неї і звіринний світ — світ сибірського лиса, морських видр, оленів. Пізнає цінність нашого сонця і людського серця.

Ссфія НАУМОВИЧ

»МОЄ РЕМЕСЛО« СВЯТОСЛАВА КАРАВАНСЬКОГО

Святослав Караванський: МОЄ РЕМЕСЛО, поезії, Українська Видавнича Спілка в Лондоні, Вел. Британія, 1981, стор. 184.

Розкішне видання з промовистим рисунком Р. Глуква поезій Святослава Караванського заохочує взяти в руки цю книжку і познайомитися з її змістом. Цю охоту підсичує коротенька передмова Автора про те, що більшість поезій знайшлася на Заході завдяки добрим і відважним, але з огляду на обставини — неназваним людям.

Тристорінкова поема »Присвята« неназваній жінці, що в дикій тундрі, безсила супроти московського хамства і жорстокости, здобулася на виклик смерті. Її несподівано відважна постава не тільки заскочила й обеззброїла вартового, але й присоромила свідків-чоловіків,

що «дивилися й мовчали: кастрати, телепні, раби, живі муштровані гроби».

Вірний цій присвяті поет у всіх дальших поезіях, перекладах і записах з народніх уст співає славень жінці: шле привіти *«Дружині у день народження»*, *«Дружині у день п'ятидесятиліття»*, величає *«Пам'ятник матері»*, та окремі поеми присвячує різним жіночим криптонімам (НН., Н.Л., ОЗ, ЗТ та ін.). Для перекладів з різних мов поет вибирає твори, які теж оспівують красу та інші жіночі достоїнства. З цих останніх слід згадати і підкреслити точність і мелодійність передання відомої грузинської пісні *«Суліко»*, яку і наша молодь радо співає, то ж матиме в цій книжці її добірний переклад (з одним винятком: московське слово «розібрати», слід заступити нашим — «зрозуміти», що має стільки ж складів).

Важко поділити поеми Караванського на окремі циклі, бо хоч вони розділені окремими заголовками, то жанри поем у них перемішані: лірика з епікою, літературні ремінісценції з памфлетами чи філософічними роздумами, і врешті оригінальні поезії з перекладними. Тому для обговорення вибираємо дуже суб'єктивно ці, що нас здивували, чи вразили.

Ось, наприклад, *«Рідна мова»* змальована Караванським зовсім оригінально: *«Чому я люблю/ дзвін твоїх влучно сплених тонів,/ що прийшли до мистецьких салонів/ з вуст селян, що орали ріллю?/ Чи тому, що в красивих словах/ представляла ти царство тиранів/ і під брязкіт ганебних кайданів/ дух покори вселяла в серцях? .. «Вдячність померлим батькам висловлена теж незвичним способом батькові: «Бо хто ж учив мене душевним словом/ а деколи і згідним з честю ділом,/ що є шляхетне, гідне, поступове,/ а що є проявом хамства й звірости?» («Хрест батькові»), — матері: «Бо хто ж мені прищепить гени,/ щоб я байдужим став до злого зла,/ вітав би радо безпardonний тиск,/ хвалив кайдани, гніт, батіг та кріс?/ ... Щоб правді підкорившись на словах/ брехню та підступ обернув на фах?» («Пам'ятник матері»).*

«Лист до ЦК» кидає москалям гнівне, наче плювок, звинувачення: *«Ви — світового братерства апостоли,/ друзі прогресу, науки, гуманности,/ — хто дав вам право на масові розстріли?/ ... Хто дав вам право свавіллям пригнічених/ в місті Норильську стріляти ув'язнених? .. Хто дав вам право розбійницьким примусом/ люд з України вивозить мільйонами? .. Ви, що в двадцятому віці культурному/ світ здивували дикунством небаченим,/ рідну країну прославили тюрмами,/ дику й страшну відновили кріпаччину!»* Заповівши, що *«Згинуть тирани з сатрапами лютими,/ прапор свсбоди над тюрмами здійметься»*, поет підписується: *«Я не пророк, ні, я просто зацькований/ диким свавіллям студент недошколений,/ разом з народом своїм закатованим/ вашої смерти-загибелі молимо».*

Дивує нас вірш без назви, ще й двократно викрапкований, що починається прославою московських писак: *«І Достоевський і Толстой,/ людей просверливши глибоко/ своїм багатодушним оком/ рекли нам істину: ... Пізнай себе самого, друже,/ і надто не пишайся дуже./ Цю*

мудрість, писану для нас/ творцями книг талановитих,/ перш ніж безглуздий крок зробити/ згадаймо з вдячністю нераз». Тут якесь непорозуміння: «Пізнай себе самого» — це філософія Сковороди, а не Достоевського з Толстим, то ж защо їх «з вдячністю згадувати»?

У багатьох віршах на злободенні теми, Поет виступає проти горілки та тютюну, або проти того «щоб святкувало тільки тіло,/ відгородившись мискою сметани» («На одержання календарика»), бож «важко закоханим у борщ і сметану/ стати на захист духовних скарбів» («Важко»), «для кого храм — колода карт» («Храм науки»). Іноді це «лакiмство нещасне» посунене до страхітливої «Притчі» про рученята.

Коротенька сценка «Напередодні ігрищ» нагадує драматичні поеми Лесі Українки. Караванський, як і велика поетка, докоряє слабодухим: «Навіщо нам читать Платона/ і долю всесвіту рішать,/ коли ми дурня-солдафона/ не в силі й трохи вгамувать?.. Навіщо мріять про велике,/ коли в буденному — боягузи без'язики,/ овець збіговиська святих?» («Дружнє слово»). У вірші з поганою назвою «Новорічний залп»), Караванський уже 1979 р. передбачує: «Щоб «акт заключний» не накrywив,/ до демагогії не звівся/ і не зійшов, бува, на пси».

Під кінець збірки, поміж перекладами Шекспірових сонетів з темою «про красу у внуках збережену» (сонет 10), або ж про «життя в поколіннях нових» (сонет 12), повтикані «Лінгвістичні етюди», «Новорічний калямбур», «Струмок свідомости» і найдовша гра слів «Война словес», або кожен Івась має свій глас, то знову ж таки переклади з народної творчості інших народів, а поміж ними англійська народня балада «Будь ласка іди, зачини!» — найслабша річ у всій книжці.

Мова Караванського добра, крім кількох галицизмів як «штурхає» (110), «не хтів» (151), чи східних «ок'ян» чи «напрокат» (25). Особливо вражає часто вживана клична форма у першому відмінку, насаджена нам москалями: «О, Шекспірі!» (75), «Гляди, мудрець!» (76), «Пробач мені, серйозний логік» (111), «О дощ рясний, впади» (147) та інші. Друкарських помилок мало.

В. Т.

«ДО БЛАКИТНИХ ВЕРШИН»

В Українському Видавництві в Лондоні появилась заходами автора і при активній співпраці Об'єднання Абсолютентів Української Академічної гімназії у Львові історична розвідка на тему нашої заслуженої в національно-суспільному житті, виховно-освітньої установи, Академічної гімназії, під наг. «До блакитних вершин» (Перша Українська Академічна гімназія у Львові в історичній перспективі).

Автор монографії, д-р Роман В. Кухар, професор Державного Університету Форт Гейс у Кензасі, спираючись на широкий джерельний літературі, м. ін., на «Хроніці Львівської Академічної гімназії» кол. директора установи Едварда Харкевича, «Цісарсько-Королівської Академічної гімназії» проф. Степана Шаха, періодичних «Звідомленнях» обидвох установ гімназії — «Головної» й «Філії», та інших доступних наукових матеріалах і достовірних свідченнях довкола даного пред-

мету, опрацював найосновнішу досі студію навчальних плянів, повсякчасної практики, проблем, завдань і цілей УАГ.

У праці вказано теж на значний вплив тієї середньошкільної установи, якщо йдеться про виховання в патріотичному дусі поколінь нашої гімназійної молоді, і наświetлено різні стадії довгого розвитку гімназії, зокрема упродовж останнього сторіччя її національного самовизначення.

Хоч досі появилось чимало причинків до історії Академічної гімназії, включно з недавно виданою «Ювілейною Книгою УАГ», монографія «До блакитних вершин» їх інформативно не подвоює, а провіряє у світлі джерельної літератури, доповнює, де б тільки попередньо не існували прогалини, і систематично впорядковує періоди історичного розвитку гімназії аж до наших часів.

Таким чином, довго відчутну потребу накреслити суцільну картину Академічної гімназії в ході сторіч її існування й остаточного вивершення, починаючи з 1860-их рр., оце і здійснено даним виданням.

З уваги на високі публікаційні кошти в сучасному, монографію задумано не як якесь об'ємисте, настільне видання, а радше як літературу доступну всім, загальному читачеві й теж фахівцям.

У висліді маємо працю, де зосереджено найсуттєвіші прояви гімназії в різних її часових переформленнях, що заторкували її фізичний стан, інтелектуально-духовий клімат, освітню програму, навчальний і суспільний побут. В цьому розумінні книжка «До блакитних вершин» (в наголовку символічно передано змагання нашої молоді до освітніх вершин та ідейного звернення) є найповнішим досі зведенням фактів, подій у зв'язку з родоводом і понадсторічним існуванням гімназії, як суто української навчально-виховної установи. У книжці віддзеркалено зокрема дух часу й характер виховників та учнів обговорюваних періодів.

Майбутньому дослідникові Академічної гімназії ця праця стане необхідною джерельною інформацією, тоді як загальний читач знайде в ній цікавий матеріал до історії цієї славної школи. Книжка не є сухим звітуванням фактів і подій; сторінки її заповнені драматичним процесом здобування освіти за найневідрадніших умов підневільного буття народу і продихані правдою життя описуваних періодів установи в дії.

Книжку «До блакитних вершин», розміром 146 стор., в ціні 8 дол. за один примірник разом з пересилкою, з багатою бібліографією, ілюстраціями, поїменним показником, підсумками в англійській і німецькій мовах та інформативним доповненням автора щодо потреби цього видання, можна замовляти на таку адресу:

R. K., 2402 Canal Blvd., Hays, Kansas 67601, U.S.A.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Вельмишановні і Дорогі Панове-Добродії!

Насамперед щиро бажаю Вам якнайбільших успіхів у Ваших поважних українських громадсько-політичних справах і в редагуванні та

видаванні цінного українського журналу «Визвольний Шлях», а особливо бажаю Вам усіх благ у Новому 1982 році, зокрема бажаю Вам доброго здоров'я і довгого віку на славу стародавньої й великої, історично-державної, з біля 3000-річною державною емблемою Тризуба, як символу державної єдності трьох основних комплексних частин неподільного організму Скито-Русо-Української нації, хоч часово поневоленої традиційно-імперіялістичною Московією.

Щиросердечно дякую Вам за Вашу доброту, за присилання мені цінного українського журналу «Визвольний Шлях» в 1981 р. Ласкаво прошу, якщо можливо, прислати і в 1982 р. Українознавчі і інші цінні літературні матеріали я використовую лише для української справи, для українських картотек при українських бібліотеках.

Бажаним було б, а особливо для української молоді, щоб в українських часописах і журналах мали місце біографічні й історичні статті за українським національним календарем і щоб українські священики у своїх проповідях про це згадували, бо тоді й українська національна свідомість значно піднеслась би.

Надзвичайно важливим і дуже корисним було б для нашої національно-визвольної справи, щоб хтось із Вас, хто добре володіє англійською мовою, переклав на українську мову дві брошури (по 11 статей К. Маркса перевиданих його дочкою Елеонорою Маркс-Евелінг). Ці статті Маркса дуже спрямовані проти московського імперіялізму. 1-ша серія 11-ти статей К. Маркса опублікована в американському часописі «New York Daily Tribune», III. 1853 — IV. 1856, п. з. «The Eastern Question», — Східне питання; 2-га серія статей К. Маркса написана для лондонського часопису і надруковані в «The Free Press», 16.8.1856-5.4.1857, п. з. «Secret Diplomatic History of the 18th Century» — Історія таємної дипломатії XVIII стол. Обидві ці серії статей перевидані вже згадуваною дочкою Карла Маркса у вигляді брошур. Перша серія в Лондоні у вигляді збірника п. з. «The Eastern Question», а друга серія статей перевидана також в Лондоні у вигляді брошури п. з. «Secret Diplomatic History of the 18th Century», London, 1899.

Ці брошури мабуть не легко буде роздобути для перекладу, але в центральній бібліотеці вони напевно є і їх треба обов'язково перекласти та видати в одній книзі великим тиражем, а мені прошу прислати 3-5 примірників. Я хочу написати велику працю під заголовком «Карло Маркс (1818-1883) — проти московського імперіялізму», з підзаголовками — «Історія свідчить», «К. Маркс на підставі історії пише», й довести, що в московській імперії нема ніякого марксо-ленінізму, а є чінгізхано-ленінізм у т. зв. ССРСР. Ці писання К. Маркса зовсім промовчуються червоними московськими імперіялістами, а білі московські шовіністи, хоч і виступають проти К. Маркса, і називають його великим ворогом Росії, то все ж замовчують головне, що він був проти московського імперіялізму і за розподіл Росії...

Згадав я тут наших предків скитів, їхню державу Скитію, Велику Скитію..., про яку грецький історик Геродот (490-424 до н.е.), віддавши наші землі, подав опис теренів, життя, звичаїв, культуру населення, легенди про його походження й історію боротьби проти військ

перського короля Дарія I в 514 р. до н.е., про стосунки з греками тощо. Похід Дарія I був невдалий, заломився, скитів він не переміг, а бажав помститися на них за їхні походи з вторгненням в Мідію й інші країни Південнозахідньої Азії й Близького Сходу.

Геродот назвав державу наших прапредків Скитією, а народ скитами тому, що вони одівалися в шкіри, бо «шкіра» по-грецькому «скитос».

Цікаво нам, що у скитів символом державної єдності трьох споріднених племен (скитів-хліборобів, скитів-скотарів і скитів-царських) був тризуб. Великий чавунний тризуб з розтрубом для держална і з зображенням бога Папая в центрі тризуба, який на держалні, високо перед собою, носили царські скити, а цар на коні мав у правій руці шестиперу булаву на знак державної влади. Все це знайдено археологами в пантеоні скитських царів, у скито-царських курганах в околицях Запорізької Січі. І це свідчить про 3000-річну стійкість національного організму з трьох основних взаємодоповнюючих комплексів Скитії-Руси-України, символізованого тризубом. Цей пантеон скитських царів є самотнім у світі, а звичаї та культура скитська теж говорить за автохтонність скитів, які на запит Геродота про їхнє походження вказували на Наддніпрянську землю і на воду Дніпра.

Органічною єдністю сучасних національних організмів є теж три основні взаємодоповнюючі частини нації, символізовані історично-державним тризубом — державною емблемою:

1) *аграрно-селянський (фармерський) комплекс* продуцентів харчування, який складається із аграрників-інтелектів тощо, працівників розумової праці в галузі продукції харчування, посередніх продуцентів і селян чи фермерів, працівників фізичної праці — безпосередніх продуцентів;

2) *індустріально-робітничий комплекс* продуцентів, в основному в галузі машинної продукції, що складається з індустріяників-інтелектів, працівників розумової праці в цій галузі — посередніх продуцентів і робітників, працівників фізичної праці — безпосередніх продуцентів;

3) *культурно-посередницький комплекс* між продуцентами, що складається з культурників — наукових інтелектів організму нації і вся решта неінтелектів (торгівців... тощо).

Державний уряд з обраних відповідних представників цих трьох комплексів (на паритетних засадах) може стати державною системою гармонізму, а не капіталізму чи комунізму, які є взаємопротилежними й нищівно взаємопоборюючими політичними ідеологіями. Майбутній державний лад у світі буде належати не капіталістичній й не комуністичній, а гармоністичній, себто трипартійній державній системі з представників від трьох взаємодоповнюючих основних комплексних частин організму нації... Державна система без рабів і без панів-начальників — гармонізм, однаковий, гармонійний добробут для всіх громадян країни. Це певний шлях до перебудови державних систем у світі й до відновлення української державності...

З великою до Вас пошаною,

Ваш Юр Скиторус

(Правдиве прізвище автора листа Редакції відоме.)

Д-р Роман МАЛАЩУК

НА ДОРОГУ У ВІЧНІСТЬ . . .

(Слово на похороні сл. пам. Марії Солонинки 1 березня 1982 р. в Торонті)

Опечалений горем Друже Редакторе Василю, Діти, Родино, засмучені Подруги й Друзі спільної праці, змагу, боротьби, Представники українських громадських організацій, жалобна Українська Громадо!

Не в українську, а в далеку від України чужу землю ми поклали добряче й любляче серце вірної Дружини, Мами, Бабуні, Сестри, передового Воїна української визвольної боротьби — сл. п. Марії Солонинки.

Невідомі й незрозумілі нам дороги, якими провадить людей Господь — борця, що все своє життя змагався за Україну, за українську землю — ми поклали в чужу землю . . . Так було Їй визначено й написано в книзі Її життя.

Важка, складна, вибоїста, позначена небезпеками, переслідуваннями, жертвами і кров'ю — дорога воїна Української Національної Революції. І саме на таку дорогу станула наша Подруга Марія в своїй ранній молодості, ще на гімназійній лавці, і йшла нею вірно й непохитно, певним кроком все своє життя — аж до останнього віддиху.

Коли Покійна вибрала цю дорогу, то це були 30-ті роки — час, коли вставала й утверджувалася нова доба української історії. Творили цю добу ті, що «Зродились великої години, з пожеж війни і з полум'я вогнів», піднімали її з попелу, пожарищ і руїни програних в 1917-21 роках перших Визвольних Змагань українські націоналісти. Вставала нова доба — доба українського націоналізму силою її сподвижників і послідовників, їхньою безмежною посвятою, їхньою силою і боротьбою, скроплена їхньою кров'ю, вкарбована в історію України їхнім молодим поривом, чинами і жертвами.

Це були особливі роки завзятої, жертвовної боротьби аж до самозаперечення, до самоспалення на Жертовнику Батьківщини — її невгнугих, завзятих борців, що «йшли в огонь і в воду» за Україну, що без вагання йшли на шибеницю, в тюрму і в концтабір, якщо цього вимагала українська визвольна справа.

Це був час, коли до боротьби піднялася молода генерація, наша генерація, коли на чолі боротьби станув залізний авангард українського народу — Організація Українських Націоналістів, що високо вгору підняла українські національні прапори, поставивши своєю девізою: «Здобудеш українську державу, або згинеш у боротьбі за неї!» і билася згідно з цією девізою.

На такий шлях, саме на оцей шлях ступила Марія ще молоденькою дівчиною. Станула членом ОУН, жила як кожен член ОУН — в небезпеці і ризику, була переслідувана, суджена окупаційним польським судом і ув'язнена, на волю вийшла після упадку польської держави.

А як вдарили гармати, загуділи бомбовози й заскреготіли важкі танки Другої світової війни, то ОУН рушила на Схід — тисячі хоробрих, на все готових воїнів пішли сповняти свій наказ. Важкий це був шлях — арешти, концтабори, шибениці і розстріли його значили, але жертви не зупиняли великого походу. 30-го червня 1941 року у Львові, а потім по всіх містах і селах України вони проголошували відновлення української незалежної держави, український народ піднімався до нового життя.

А коли по проголошеній і відновлюваній на українській землі українській державі вдарив німецький молох, то ОУН покликала до збройної боротьби Українську Повстанську Армію, яка силою кількесот тисяч вояків під проводом Головного Командира і в розпорядженні революційного уряду України — Української Головної Визвольної Ради, голови її Генерального Секретаріату — ген.-хор. Романа Шухевича — Тараса Чупринки, довгі роки (до 1952 року) вела визвольну збройну війну з німецьким, а далі з московським ворогом.

В цій важкій, складній двофронтовій війні впали тисячі і тисячі вояків, впали і командири, провідники і керівники боротьби. 5-го березня 1950 року поляг у бою і Головнокомандувач Воюючої України ген. Роман Шухевич-Чупринка. Інші пішли на розстріл, в тюрми і концтабори — німецькі: Саксентавзен, Авшвіц, Бухенвальд, Мавтгаузен, Ебензее, а інші в московські: Воркута, Колима, Мордовія, Норильськ, Кінгір, Казахстан, Сибір і «їм же ність числа». 15-го жовтня 1959 року в Мюнхені, з руки большевицько-московського агента, згинув Провідник ОУН Степан Бандера — символ і прапор української визвольної боротьби.

В цій великій борні за «бути чи не бути» української нації могла згинутися і Марія, як згинувли тисячі, могла потрапити до концтабору і там загинути, як інші загинули.

Але в книзі життя Покійної було написано йнакше — вона мала сповнити ще другі завдання й обов'язки. Їй було призначено піти в Західній світ і тут в інших умовах іншими способами продовжувати змаг за ту саму велику мету. І вона виконувала призначені їй завдання — з такою самою силою, вірою і завзяттям. Після короткого побуту в двох австрійських містечках — Зефельді біля Інсбруку, де діяла тоді невелика українська колонія, і в переселенчому таборі в Ляндеку, вона з чоловіком Василем, який також пройшов важкий шлях воїна української визвольної боротьби, і з трьома дітьми прибула спершу до Монтреалю, а далі літом 1952 року до Торонта — центру нашого нового громадського життя. Під час війни п-во Солонинки втратили в Грацу двоє маленьких дітей, що згинувли від бомби, а вони обое були поранені.

І тут, у Торонті, Марія розгорнула свою велику громадську працю. Василь став головним редактором «Гомону України», а Марія заблистіла своїми вмiлостями, активністю і діяльністю серед жіноцтва. В першу чергу працювала серед українського націоналістичного жіноц-

тва — найбільшим полем її дії стало Об'єднання Жінок Ліги Визволення України, в тому часі це були Жіночі Секції ЛВУ. Як керівник цих Секцій вона ввійшла в 1954 році до складу Головної Управи ЛВУ. В 1955 році змінено назву Жіночої Секції на Об'єднання Жінок ЛВУ з Централео на чолі з головою Марією Солонинкою, а на 13-ій Ювілейній Крайовій Конференції ЛВУ і 7-ій ОЖ ЛВУ, що відбулися 21-23-го березня 1975 року ОЖ ЛВУ стало самостійною організацією з власним статутом, як рівноправний член ОУВФ і складова частина Світового Українського Визвольного Фронту. На 7-ій Крайовій Конференції ОЖ ЛВУ обрано голову молодшого покоління п-ю Ольгу Заверуху, а Марію Солонинку — почесною головою. В усьому цьому процесі, в тому, що ОЖ ЛВУ з малих початків перетворилося на знатну, велику й відому своєю діяльністю не лише в Канаді, головну й видатну роль відіграла наша Подруга Марія, за що належиться їй признання й подяка. У всій своїй праці була наполегливою й вимогливою в першій мірі до себе самої, а й до всіх, була доброю співпрацівницею в діяльності всієї ЛВУ й інших ОУВФ.

В парі з цією працею й дією і в тісному пов'язанні працювала серед широкого українського жіноцтва та всієї української громади, зі зрозумінням, що справа визволення України потребує мільйонів умів і рук, що це найважливіша й найперша справа всього українського народу на рідній землі і всієї української спільноти в усьому світі. Передовий член ОУН, вона займала високі пости не лише в системі Українського Визвольного Фронту, була також заступницею голови Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО), мала Шевченківську медаль від КУК, була почесним членом Об'єднання Жінок Просвіти в Аргентині. 38 років редагувала «Жіночу Сторінку ОЖ ЛВУ» в «Гомоні України», в 25-річчя ОЖ ЛВУ зредагувала велику (384 сторінки) книгу — історію життя-буття і праці ОЖ ЛВУ: «Шлях до мети». Була нагороджена щитиком заслуги за «25-літню працю для української визвольної справи».

Але до мети не судилося їй дійти, нитка її кипучого життя обірвалася, далеко від України скінчився її, сповнений боротьбою і працею шлях. Тисячі й тисячі воїнів української визвольної боротьби маршують даліше — в Україні і в усьому світі. Ми, подруги й друзі, йдемо даліше, духом з нами йде також і наша подруга Марія — вперед до поставленої мети, йдемо з нашим нескореним народом, з нашими друзями-борцями — аж до кінця, аж до перемоги.

Від Проводу ОУН, від Світового Українського Визвольного Фронту, від друзів, що тут і там далеко — прощаю Тебе, наша дорога Подруго Маріє. Опечаленому горем мужеві Василю і Родині складаю наші глибокі щирі дружні співчуття.

Спи спокійно, дорога Подруго, хоч і не в українській землі, пам'ять про Тебе залишиться між нами назавжди! Останній наш Тобі салют!

Ділимося сумною вісткою з націоналістичним активом і українською громадськістю, що 26 лютого 1982 р. відійшла в вічність у Торонті, Канада,

сл. пам. Марія з Рудих СОЛОНИНКА

народжена на Україні, провідний член Організації Українських Націоналістів (ОУН) ще з тридцятих років, визначна громадська діячка, довгорічна Голова Об'єднання Жінок Ліги Визволення України в Канаді.

Покійна була надзвичайно ідейною і жертвовною громадською і політичною діячкою, яка, попри важку працю на життя та утримання численної родини, завжди пам'ятала про свої обов'язки члена ОУН супроти Батьківщини. Ні в чому не змінився її характер і її життєва постава на чужині до справи України.

Українська патріотична громада, а особливо українське організоване жіноцтво втратили небуденну, повну самопосягати, трудолюбиву, високих особистих і громадських чеснот провідну працівницю, а ОУН — взірцевого члена, що серед різних небезпек і труднощів боротьби ніколи не зражувалася, а йшла вказуванням Організацією шляхом до нашої завітної мети — УССД.

Провід ОУН висловлює Другові редакторів Василю Солонинці й усій рідні Покійниці найглибші співчуття.

Нехай чужа земля буде їй легкою!

Нехай Господь прийме її до Свого Царства!

Похорони відбулися 1 березня 1982 р. в Торонті.

Провід

Організації Українських Націоналістів (ОУН)

Подасмо сумну вістку членству Організацій Українського Визвольного Фронту в усьому світі та всій українській спільноті, що 26-го лютого 1982 року в Торонті, Канада, відійшла у Вічність

сл. пам. Марія з Рудих СОЛОНИНКА,

народжена в Бірках Великих Тернопільської області, Україна, довголітня передова політична і громадська діячка на українських землях і закордоном, провідний член Організації Українських Націоналістів, к. політв'язень; кол. член Головної Управи Ліги Визволення України, к. голова Централі Об'єднання Жінок ЛВУ, к. голова й почесна голова Головної Управи ОЖ ЛВУ, довголітній редактор «Жіночої Сторінки ОЖ ЛВУ» в «Гомоні України», редактор збірника «Шлях до мети» у 25-річчя існування і праці ОЖ ЛВУ, нагороджена щитиком заслуги «за

25-літню працю для української визвольної справи» і Шевченківською медалею та грамотою Комітету Українців Канади; к. заступниця голови Управи Світової Федерації Українських Жіночих Організацій і її почесний член, почесний член ОЖ «Просвіти» в Аргентині та ОЖ ЛВУ в Австралії, співосновниця і член Дирекції українського музею «Спадщина» в замку Каса Лома в Торонті; учасниця жіночих з'їздів і конференцій та член інших організацій. Покійна віддала Україні змаг, труд і працю всього свого життя передовика Українського Визвольного Фронту, борця за найвищу ідею — за Українську Самостійну Соборну Державу.

Похоронено сл. п. Марію Солонинку 1-го березня на цвинтарі «Парк Лавн» в Торонті при великій участі в церкві, на цвинтарі й на тризні представників і членства ОУВФ, представників громадських організацій та української громади і 3-ох прапорів ОУВФ.

Горем опечаленому мужеві ред. Василеві Солонинці, Дітям і всій Родині Покійної складаємо наші щирі й дружні числови глибокого співчуття.

Нехай канадська земля легкою Їй буде, а пам'ять про нашу Подругу боротьби, змагу і праці, воїна-борця за українську незалежну державу залишиться між нами назавжди!

Вічная Їй пам'ять!

Президія

Світового Українського Визвольного Фронту

Ділимося сумною вісткою з членами, друзями та всім українським громадянством, що в неділю 28-го лютого 1982 р., в лондонському шпиталі Гаммерсміт відійшов у Вічність наш дорогий Друг, Приятель і довголітній Співпрацівник

сл. пам. ПАВЛО КОТЛЯРЧУК

народжений 15-го березня 1925 р., в селі Ялень, повіт Сянік, Україна, довголітній член СУБ-у, ПУКЦ та щирий український патріот.

Покійний залишив горем прибуту дружину Тересу, дочку Рому і сина Андрія, швагра з родиною та двох братів з родинами в Україні.

Похоронного чину довершив о. Євген Гарабач в присутності великого числа українського громадянства, в понеділок 8-го березня, 1982 року. Тлінні Останки зложено на цвинтарі Gunnersbury Cemetery, London, W.3, після чого відбулася тризна в залі Відділу СУБ-у.

Свій труд Він віддав Україні, спочити мусів на чужині.

Вічна Йому пам'ять, а чужа земля легкою!

Дирекція УВС і Друзі

з Української Видавничої Спільки в Лондоні

БІБЛІОГРАФІЯ

Кухар, Р. В., д-р: **До блакитних вершин**. Перша Українська Академічна Гімназія у Львові в історичній перспективі. Видання Об'єднання Абсолювентів Української Академічної Гімназії у Львові у США. Лондон, 1981 р., 146 стор., м'яка обкладинка.

Борець-Чумака, Ю.: **Рейд без зброї**, УПА на Заході, спогади, Українська Видавнича Спілка у Великій Британії, Лондон, 1982 р., 300 стор., тверда обкладинка.

Лавренко, М.: **Лемурія, роман**. В-во «Рідний Край», Нью-Йорк, 1981 р., 254 стор., тверда обкладинка.

Штефан, А.: **За правду і волю**. Спомини і дещо з історії Карпатської України. Друга книга. В-во «Пробоем», Торонто, Канада, 384 стор., тверда обкладинка.

Літопис Української Повстанської Армії. Том 8, Українська Головна Визвольна Рада, Книга перша: 1944-45. Видання Об'єднання Колишніх Вояків УПА в США і Канаді та Товариства Колишніх Вояків УПА ім. ген.-хор. Тараса Чупринки в США і Канаді. Відповідальний ред. Є. Штендера, співредактор П. Потічний, Торонто, 1980 р., 319 стор., тверда обкладинка.

Вояки воякам. Пам'яткова книжка із поїздки до Австрії. Редактор д-р С. М. Фостун. Видання Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, Лондон 1981 р., 64 стор., м'яка обкладинка.

Літопис ОУН 1929-1979, Торонто, січень-лютий 1979 р., 64 стор., м'яка обклад.

Екер, Я.: **Біблія для дітей**, вибір біблійних оповідань. В-во Verbo Divino — Боже Слово, Естелла, Іспанія, 64 стор., переклад на українську мову здійснив о. І. Музичка, м'яка обкладинка.

Вісник, суспільно-політичний місячник, орган Головної Управи ООЧСУ у США, чч. за вересень, жовтень 1981 р.

Наш Фронт, суспільно-політичний журнал в Австралії, орган ЛВУ в Австралії, чч. 8, 9, 10, 11 за 1981 р.

Вісник репресій в Україні, видає Закордонне Представництво Української Гельсінської Групи, Нью-Йорк, випуски 10, 11, 12 за 1980 рік. Окремо виданий Показник імен за цей самий період.

Сучасність, журнал літератури, мистецтва та суспільного життя. Мюнхен, ч. 9 за 1981 р.

Терем ч. 7, наші мистці на чужині, Любослав Гуцалюк. Видає Асоціація Діячів Української Культури, Ворен, Мічіген. США. Число 7 видане у травні 1981 р., гол. ред. Ю. Тис-Крохмалюк.

Життя і школа, журнал освіти та культури, США, чч. 4, 5 за 1981 р.

Наше Життя, журнал Союзу Українок Америки, Нью-Йорк, чч. 8, 9 за 1981 р.

Сурмач, журнал Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, Лондон, ч. 3-4 за 1981 р.

Вітраж, кварталник інформації, коментарів і дискусії, Лондон, Англія, чч. 14, 15, 16 за 1981 р.

Авангард, журнал української молоді та студентства. Видання ЦУ СУМ, Нью-Йорк, ч. 4 за 1981 р.

Крилаті, журнал українського юнацтва. Видання ЦУ СУМ, Брюссель, чч. від вересня до грудня за 1981 р.

Цвіркун, журнал Осередку СУМ-у в Брадфордї, Англія, ч. 2 за грудень 1981 р.

Юні Друзі, журнал для молоді, видає Союз Українців у Великій Британії, Лондон, чч. 3, 4 за 1981 р. і ч. 1 за 1982 р.

Церковний Вісник, двотижневик, видає українська католицька парафія свв. Володимира і Ольги в Чикаго, США, ч. 16 за 16 вересня 1981 р.

Бюлетень Лондонського відділу Українського Крайового Патріархального Об'єднання Мряна Помісної УКЦеркви у Великій Британії, Лондон, Англія, ч. 10-12 за 1981 р.

Євангеліський Ранок, український християнський кварталник, видає Українське Євангеліське Об'єднання в Північній Америці, Дунвуді, США, ч. за липень-грудень 1981 р.

Післанець Правди, орган Українського Місійно-Біблійного Товариства та Об'єднання Українських Євангелісько-Баптистських Церков у США, Чикаго, чч. 7-8, 9-10 за 1981 р.

Бюлетень Комітету Українців Канади, Вінніпег, Канада, ч. 3-4 за липень-грудень 1981 р.

Бюлетень Українського Конгресового Комітету Америки, Нью-Йорк, ч. 4 за вересень-жовтень 1981 р.

Інформативний листок Відділу СУБ-у в Ноттінгхамі, Англія, ч. 1 за січень-квітень 1982 р.

Nahayevsky I., Rev.: **Church Unity and the Kyivan Patriarchate**. Published by the Ukrainian Catholic Patriarchate Lay Association in Gt. Britain, London, 1981, 130 pp., hard cover.

The Restoration of the Ukrainian State in World War II. Published by the Ukrainian Central Information Service, Toronto, Canada, 1981, 68 pp., soft cover.

Thirty Years 1950-1980. The martyrology of a Ukrainian father and son: Roman and Yuriy Shukhevych. Published by the Ukrainian Central Information Service, Toronto-London, 1980, 32 pp., soft cover.

The Persecution of the Ukrainian Helsinki Group. Published by the Human Rights Commission, World Congress of Free Ukrainians, Toronto, 1980, 66 pp., soft cover.

The Persecution of the Ukrainian Helsinki Group. Fifth Anniversary Update. Published by the Human Rights Commission, World Congress of Free Ukrainians, Toronto, 1981, 36 pp., soft cover.

A Family Torn Apart. Compiled by Dr. Nina Strokata. Published by the Human Rights Commission, World Congress of Free Ukrainians, Toronto, 1981, 44 pp., soft cover.

The Ukrainian Helsinki Group. Five Years of Struggle in Defense of Rights. Published by Smoloskyp Publishers, Baltimore, Washington and Toronto, 1981, 45 pp., soft cover.

Western Goals — USA, Western Goals — Europe, Jahrgang 1/5, München, West Germany, 1981.

Ukrainian Newsletter, The World Congress of Free Ukrainians, New York, No. 10 (14), October, 1981.

ABN Correspondence, a Bulletin of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations, Munich, West Germany, Nos. 5, 6, 1981.

L'Est Européen. Revue bimestrielle, Paris, France, No. 179, Septembre-Octobre, No. 180 Novembre-Décembre 1981.

The Ukrainian Quarterly a Journal of East European and Asian Affairs. Published by the Ukrainian Congress Committee of America Nos. 1, 2 1981.

Kultura. revue mensuelle, Instytut Literacki, Paryż, Nr-y 9, 10, 11, 12, 1981 i Nr. 1, 1982.

Sobornost incorporating **Eastern Churches Review**, London, England, No. 2, 1981.